

Jarmo Pesola – Timo Tyrväinen

**Palveluelinkeinojen
investoinnit
vuosina 1953-1975**

SUOMEN PANKKI
Kirjasto

Suomen Pankki

Helsinki 1978

ISBN 951-686-047-8
ISSN 0355-6034

ALKUSANAT

Palveluelinkeinojen investointitoimintaa kartoittava tutkimusprojekti oli käynnissä Suomen Pankin tutkimusosastolla 15.1.1975 - 27.2.1976. Käsillä oleva artikkeli pohjautuu allekirjoittaneiden tämän tutkimuksen yhteydessä tekemiin selvityksiin.¹ Luvut 1, 2, 3.1, 4 ja 5 on kirjoittanut Jarmo Pesola ja luvut 3.2, 3.3, 6 ja 7 Timo Tyrväinen.

Helsinki 15.5.1978

Jarmo Pesola

Timo Tyrväinen

1. Jarmo Pesola: Liikenteen sekä kaupan, pankkien ja vakuutuslaitosten kiinteät investoinnit, Suomen Pankki, tutkimusosasto, huhtikuu 1975; Timo Tyrväinen: Elinkeinojen muut palvelukset, asuntojen omistus sekä yleinen hallinto ja maanpuolustus investoinnit 1953 - 1972, Suomen Pankki, tutkimusosasto, syyskuu 1975; Jarmo Pesola: Kaupan, pankkien ja vakuutuslaitosten kiinteät investoinnit vuosina 1953 - 1972, Suomen Pankki, tutkimusosasto, elokuu 1977; Timo Tyrväinen: Liikenteen investoinnit Suomessa 1952 - 1975, Suomen Pankki, tutkimusosasto, heinäkuu 1977; Jarmo Pesola: Kaupan rahoitus ja investoinnit, Suomen Pankki, tutkimusosasto, marraskuu 1977.

SISÄLLYS

	sivu
1. JOHDANTO	7
1.1. Palveluelinkeinojen asema ja merkitys	7
1.2. Palveluelinkeinojen koostumus	11
1.3. Palveluelinkeinojen luonteesta	14
2. PALVELUELINKEINOJEN INVESTOINTITOIMINTA	17
2.1. Traditionaaliset kiinteiden investointien selittäjät	17
2.2. Palveluelinkeinojen erityispiirteitä	20
3. INVESTOINTIEN KOOSTUMUS ELINKEINOITTAIN	23
3.1. Kauppa, pankit ja vakuutuslaitokset	23
3.1.1. Kaupan kiinteät bruttoinvestoinnit	27
3.1.2. Kaupan rahoitus- ja vaihto-omaisuus	30
3.1.3. Pankkien ja vakuutuslaitosten kiinteät bruttoinvestoinnit	31
3.2. Liikenne	32
3.3. Muut palvelukset	42
4. KAUPAN INVESTOINTITOIMINTA	47
4.1. Kaupan tehtävät ja erityispiirteet	47
4.2. Kaupan investointien kehitys vuosina 1953 - 1973 sekä eräitä tavallisimmin esiintyviä käsityksiä niihin vaikuttavista tekijöistä	48
4.3. Investointeja selittävien tekijöiden tarkastelua	51
4.3.1. Myynti	54
4.3.2. Kannattavuus	58
4.3.3. Rationalisointitarvetta aiheuttavat tekijät	61
4.3.4. Ulkoinen rahoitus	63
4.3.5. Muita näkökohtia	70

	sivu
5. PANKKIEN JA VAKUUTUSLAITOSTEN INVESTOINTITOIMINTA	73
5.1. Pankkien ja vakuutuslaitosten tehtävät ja erityispiirteet	73
5.2. Investointeihin vaikuttavista tekijöistä	73
6. LIIKENTEEN INVESTOINTITOIMINTA	78
6.1. Liikenteen tehtävät ja erityispiirteet	78
6.2. Liikenteen investointien kehitys	81
6.3. Valtion ja kuntien liikenneinvestoinnit	84
6.4. Julkisten liikelaitosten liikenneinvestoinnit	86
6.4.1. Valtionrautatiet	88
6.4.2. Posti- ja lennätinlaitos	90
6.4.3. Muut julkiset liikelaitokset	92
6.5. Yksityiset liikenneinvestoinnit	93
7. MUIDEN PALVELUSTEN INVESTOINTITOIMINTA	95
7.1. Muiden palvelusten tehtävät ja erityispiirteet	95
7.2. Investointien kehitys	97
7.3. Elinkeinoon "muut palvelukset" investointeihin vaikuttavista tekijöistä	99
8. YHTEENVETO	102
LIITTEET	105

1. JOHDANTO

Tämän selvityksen tarkoituksena on analysoida palveluelinkeinojen investointitoimintaa pääasiassa graafisin välinein. Koska palvelusektori on laaja ja heterogeeninen, ei kaikkiin elinkeinoihin ole voitu paneutua yhtäläisellä tarkkuudella, vaan lähemmän tarkastelun kohteeksi on valittu muutamia painopistealoja.

1.1. Palveluelinkeinojen asema ja merkitys

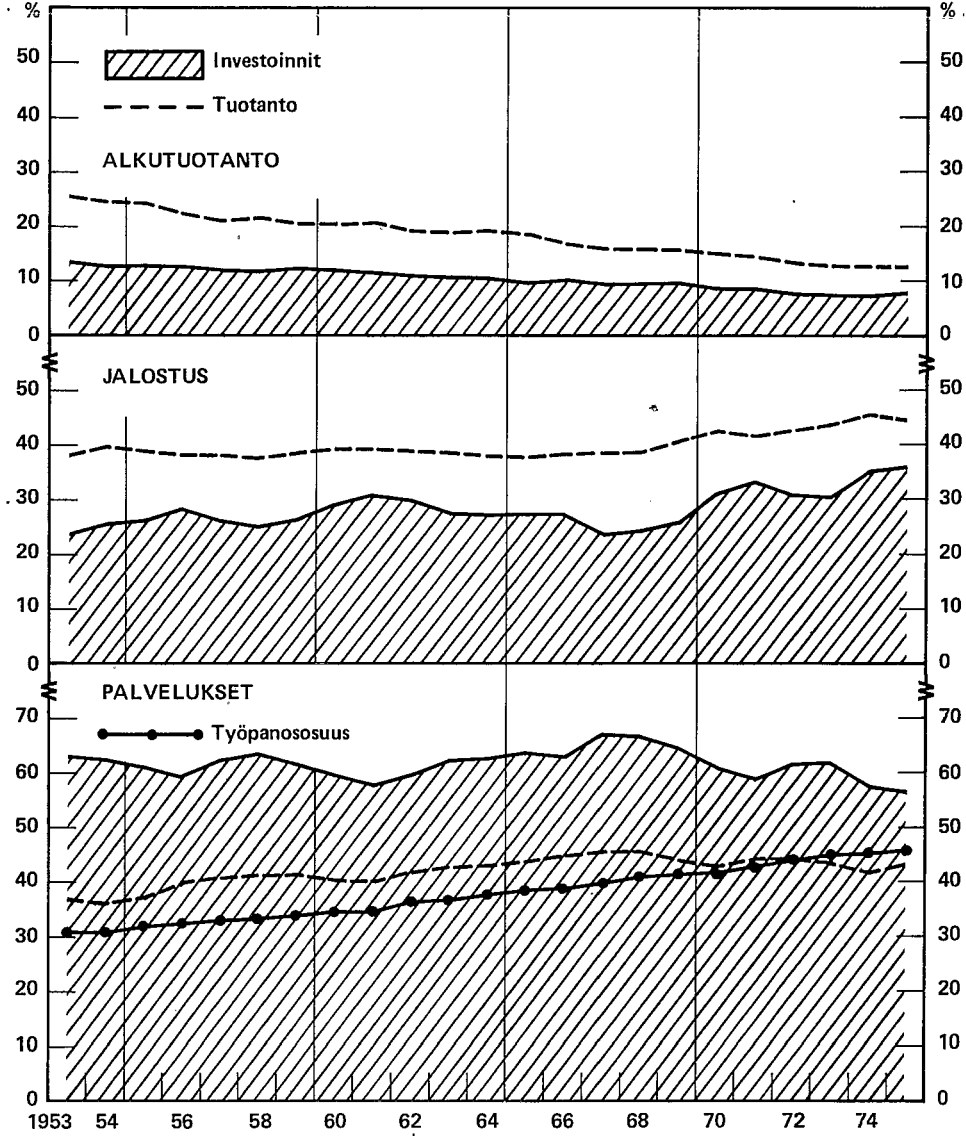
Kansantalous voidaan jakaa kolmeen sektoriin: alkutuotantoon, jalostukseen ja palveluelinkeinoihin.¹ Sektorit on lueteltu siinä järjestyksessä kuin niiden sisältämä toiminta on historiallisesti kehittynyt. Alkutuotanto ja jalostus luovat perustan palveluelinkeinoille.

Erikoistuminen ja työnjako ovat nykyään niin pitkällä, että jollei tiettyjä palveluksia olisi käytettävissä, tavaratuotanto vaikeutuisi huomattavasti. Tällaisia palvelualoja ovat mm. kauppa ja tavaraliikenne. On

1. Sektorit muodostuvat kansantalouden tilinpidon (SNA) elinkeinoista seuraavasti:
alkutuotanto: maa- ja metsätalous sekä kaivostoiminta;
jalostus: tehdasteollisuus, rakennustoiminta, sähkö-, kaasu- ja vesihuolto;
palveluelinkeinot: liikenne, kauppa, pankit ja vakuutus, yleinen hallinto ja maanpuolustus, asuntojen omistus sekä palvelukset.

Kuvio 1.

KANSANTALouden INVESTOINTIEN JA TUOTANNON JAKAUTUMINEN ALKUTUOTANNON, JALOSTUKSEN JA PALVELUKSIEN KESKEN VUOSINA 1953 – 1975, KÄYVIN HINNOIN, %

myös palvelualoja, jotka eivät välittömästi liity alkutuotantoon ja jalostukseen, esimerkiksi useimmat henkilöliikenteen sektorit sekä maanpuolustus, henkilökohtaiset palvelut yms.

Alla olevassa asetelmassa ovat eri sektoreiden %-osuudet koko kansantalouden tuotannon ja investointien arvosta sekä kokonaistyöpanoksesta vuonna 1975.

	tuotannon arvo %	investoin- tien arvo %	työpanos %
alkutuotanto	13	8	15
jalostus	44	36	39
palvelu- elinkeinot	43	56	46
yhteensä	100	100	100

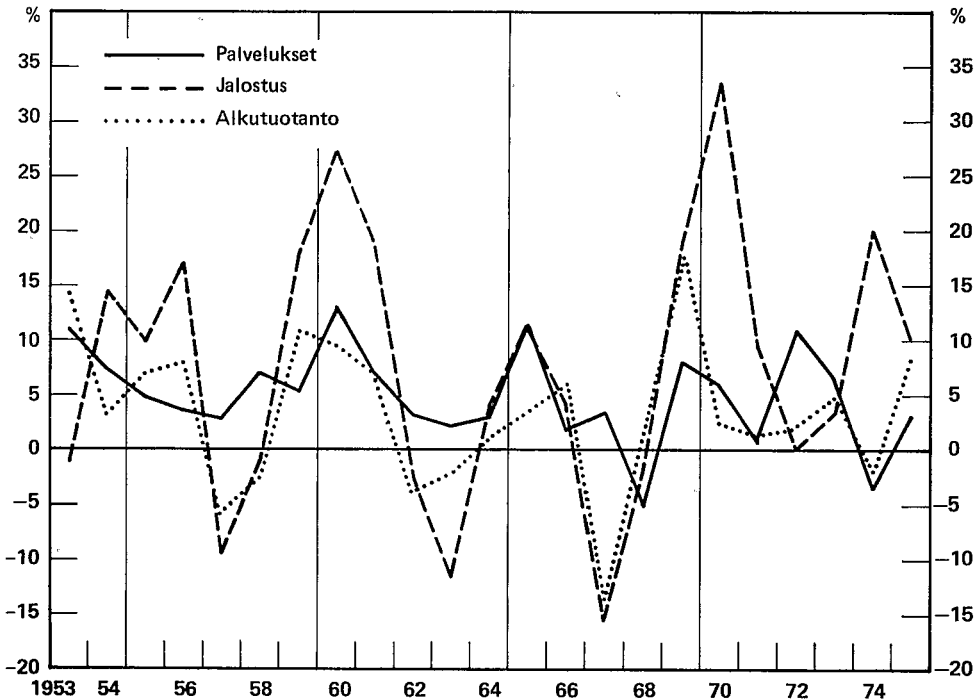
Tuotannon ja työpanoksen osalta palveluelinkeinot ovat suunnilleen jalostuksen kanssa samalla tasolla. Kiinteissä investoinneissa palveluelinkeinot sen sijaan muodostavat kansantalouden suurimman ryhmän.

Palveluelinkeinojen tuotanto- ja työpanososuudet ovat tassisesti kasvaneet 1950- ja 1960-luvulla (kuvio 1). Investointiosuus sen sijaan on näyttänyt pysytelleen noin 60 prosentin tuntumassa. Palveluelinkeinojen työpanososuuden trendinomaisen kasvun jatkuminen myös alkaneella vuosikymmenellä tuotanto-osuuden kasvun pysähtyttyä merkitsee hitaampaa tuottavuuden kasvua palveluelinkeinoissa kuin muissa kansantalouden sektoreissa.

Se, että palveluelinkeinojen investointiosuus on huomattavasti suurempi kuin vastaava tuotanto-osuus (eli pääomakeroin on suurempi kuin muissa sektoreissa), johtuu niiden investointien kohdistumisesta infrastruktuuriin enemmän kuin muissa elinkeinoissa. Infrastruktuuri-investoinnit vaativat suuria pääomia, mutta niiden suoranainen tuotantoa lisäävä vaikutus on käytössä olevan tilinpitojärjestelmän puitteissa suhteellisen pientä (ks. kuviossa 3 liikenne ja asuntojen omistus).

Kuvio 2.

KIINTEIDEN INVESTOINTIEN MÄÄRÄN MUUTOKSET VUOSINA 1953 – 1975, %

Kokonaisuutena palveluelinkeinojen suhdannevaihtelut ovat olleet selvästi vähäisemmät kuin jalostuksen ja alkutuotannon (kuvio 2). Myöskään vaihteluiden rytmi ei ole yhtä selväpiirteinen kuin esimerkiksi jalostuselinkeinoissa, vaan suhdanneaaltojen pituus vaihtelee suuresti. Joinakin vuosina palveluelinkeinojen investointien suhdannekuva on ollut jopa päinvastainen kuin jalostuselinkeinojen.

1.2. Palveluelinkeinojen koostumus

Palveluelinkeinojen investoinnit jakautuivat arvoltaan vuonna 1975 seuraavasti:

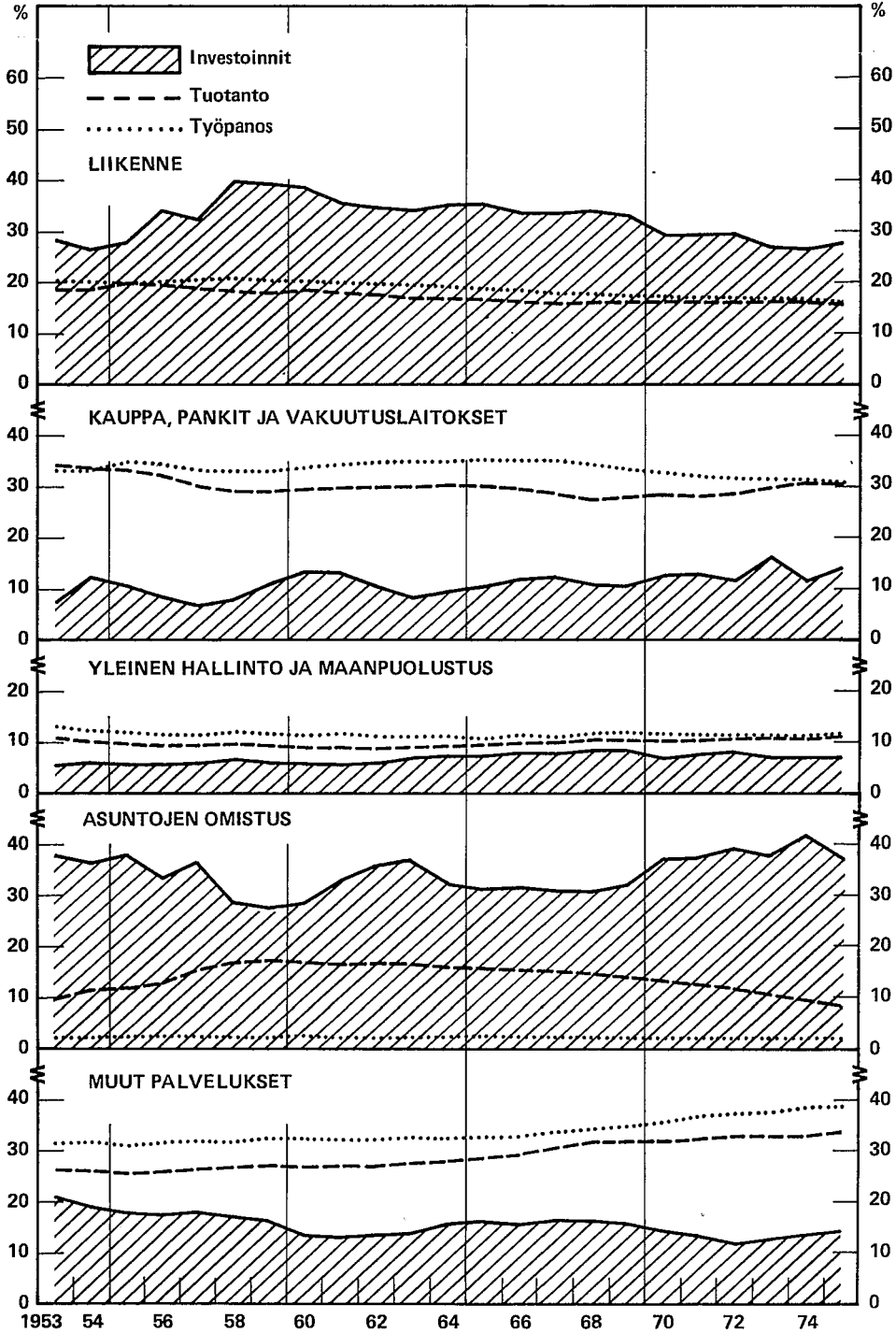
	kiinteiden investointien %-jakauma v. 1975
liikenne	28
kauppa	} 14
pankit ja vakuutuslaitokset	
muut palvelukset	14
asuntojen omistus	37
yleinen hallinto ja maanpuolustus	<u>7</u>
	100

Tässä selvityksessä käsitellään omina kokonaisuuksinaan neljää ensimmäistä palvelualaa. Asuntojen omistuksen sekä yleisen hallinnon analysointi jätetään vähälle. Asuntojen omistuksesta on jo tehty maassamme useita selvityksiä.¹ Kokonaan julkisen vallan piiriin kuuluvan yleisen hallinnon ja maanpuolustuksen investointitoiminta puolestaan määräyty-

1. Ks. esimerkiksi Asunto-ohjelmatoimikunnan mietintö sekä jaostoraportit vuodelta 1976.

Kuvio 3.

PALVELUELINKEINOJEN KIINTEIDEN INVESTOINTIEN, TUOTANNON JALOSTUSARVON SEKÄ TYÖPANOKSEN JAKAUMAT ELINKEINOITTAIN VUOSINA 1953 – 1975, KÄYVIN HINNOIN, %

nee voittopuolisesti muiden kuin suhdannenäkökohtien perusteella työllisyyden tasaamistarvetta kuitenkaan unohtamatta.

Kuviossa 3 on esitetty palveluelinkeinojen sisäinen jakauma erikseen tuotannon, työpanoksen sekä investointien suhteen. Suurimmat investointiosuudet ovat infrastruktuuriluonteisissa elinkeinoissa liikenne ja asuntojen omistus, jolloin myös niiden rajapääomakertoimet suhteessa muihin palveluelinkeinoinhin muodostuvat korkeiksi. Kauppa, pankit ja vakuutus sekä muut palvelukset näyttävät puolestaan olevan työvaltaisimpia palveluelinkeinoja työpanos- ja tuotanto-osuuksien valossa.¹

Vaihtelut investointiosuuksissa ovat olleet huomattavampia kuin tuotanto- ja työpanososuuksissa. Esimerkiksi liikenneinvestointeja lisättiin 1950-luvun lopulla työllisyyslanteen helpottamiseksi, jolloin muiden elinkeinojen investointiosuus aleni. Kaupan, pankkien ja vakuutuslaitosten sekä asuntojen omistuksen investointiosuudet näyttävät usein aaltoilleen keskenään vastakkaisuuntaisesti. Kehityssuunnista näkyvät selvimpinä liikenneinvestointien osuuden lasku 1960-luvulta alkaen sekä asuntojen omistuksen että kaupan, pankkien ja vakuutuslaitosten osuuden trendimäinen kasvu samana ajanjaksona.

1. Tällaiset vertailut varsinkin tuotanto-osuuksien osalta muodostuvat osittain mielivaltaisiksi, koska eräiden elinkeinojen tuotantokäsite on varsin laskennallinen. Selvimpiä esimerkkeinä näistä ovat asuntojen omistus, yleinen hallinto ja maanpuolustus sekä eräät liikennemuodot (esimerkiksi maantiet).

1.3. Palveluelinkeinojen luonteesta

Kansantalouksien kehitys on yleensä kulkenut vaiheittain siten, että alkutuotannon osuuden supistuessa jalostussektori on lähtenyt ensin kasvuun ja vasta sen jälkeen on alkanut palveluelinkeinojen osuuden lisääntyminen. Suomessa tämä kehitys lähti liikkeelle myöhemmin kuin useimmissa teollisuusmaissa, mutta toteutui vastaavasti nopeammin; alkutuotannon osuuden tasaisesti laskiessa palvelusektorin osuus on noussut, kun taas jalostuksen osuus on pysynyt suunnilleen paikallaan.

Erääksi palvelusektorin osuuden kasvun syyksi on esitetty palveluiden kysynnän keskimääräistä suurempi tulojousto.¹ Elintarvikkeisiin verrattuna tämä varmastikin pitää paikkansa, mutta esimerkiksi kestokulutushyödykkeiden tulojoustoon verrattuna ei asia liene niinkään selvä. Toisaalta eräät palveluinvestoinnit liittyvät osittain kestokulutushyödykkeiden hankintoihin (esimerkiksi maantieinvestoinnit ja henkilöautokannan kehitys), jolloin ne täydentävät toisiaan.

Toisena syynä palvelusektorin kasvuun on pidetty lisääntyneen työnjaon mukanaan tuomaa talousyksiköiden välisten palveluiden kysynnän lisääntymistä.² Tuotantoyksiköiden erikoistuesssa ne tulevat yhä riippuvaisemmiksi toistensa sekä erikoisten palveluyksiköiden suorittamista palveluksista.

1. Victor R. Fuchs: The Service Economy, New York, 1968, s. 3.

2. Victor R. Fuchs: mt. s. 4.

Työllisyysosuuden kasvuun vaikuttaa lisäksi palvelusekto-
reiden keskimääräistä heikompi tuottavuuskehitys. Toisaalta
jo työn tuottavuuden mittaaminen sinänsä kohtaa suuria vai-
keuksia eräissä palveluelinkeinoissa. Ajateltakoon esimer-
kiksi sellaisia palvelualoja kuin kauneudenhoitopalvelukset
ja taide-esitykset, joissa tuotanto liittyy välittömästi
työsuoritukseen.

Eri palveluelinkeinot yhdistävistä ominaispiirteistä voidaan
ensinnäkin mainita se, että palvelusektorin elinkeinojen
tuotannon tulos ei ole konkreettinen hyödyke. Huolimatta
muutamista rajatapauksista ja tulkintamahdollisuuksista tämä
lienee yksiselitteisin määritelmä.¹ Yhtenä palveluelinkei-
nojen rajaajana on pidetty niiden kiinteää kosketusta ku-
luttajaan. On olemassa kuitenkin palvelutoimintoja, kuten
tukkukauppa, raaka-aineiden ja puolivalmisteiden kuljetukset
jne., jotka eivät ole tekemisissä lopullisen kuluttajan
kanssa.

Palvelusektorista on toisinaan käytetty nimitystä residuaa-
lisektori. Yleensä tutkimus on kohdistunut tuotokseltaan
konkreettisempiin alkutuotantoon ja jalostuselinkeinoihin

1. Esimerkiksi hammaslääkärin ja autokorjaamoiden tuotannon
tulos on usein konkreettinen hyödyke. Kuitenkin ne luetaan
palveluelinkeinoihin. Toisaalta Alfred Marshallin mukaan
kaikki taloudellinen toiminta on itse asiassa palveluiden
tuottamista: "ainetta ei voi luoda eikä hävittää". Toisena
äärimmäisyytenä mainittakoon sosialististen maiden kansan-
talouden tilinpitojärjestelmä, Material Product System
(MPS), jossa kansantuotteeseen ei useita palveluita sisäl-
lytetä lainkaan.

ja näiden ulkopuolelle jäävät on yhdistetty yhdeksi ryhmäksi, jota on nimitetty palvelusektoriksi.

Koska palveluelinkeinojen tuotannon tulos ei ole konkreettinen hyödyke, palveluita ei voida tuottaa varastoon, vaan esimerkiksi varautuminen kysyntähuippuihin on suoritettava mitoittamalla tuotantokapasiteetti riittävän suureksi. Tämän takia on palveluelinkeinojen keskimääräinen kapasiteetin käyttöaste yleensä alhaisempi kuin monilla muilla tuotannonaloilla. Tällöin investointien reagoinnin tuotannon muutoksiin ei tarvitse olla yhtä nopeata. Toisaalta palvelusektorissa kapasiteettirajoitusta ei voi lieventää lopputuotevarastoja pienentämällä kuten esimerkiksi monilla teollisuudenaloilla.

Se, että palveluelinkeinot ovat suhteellisen työvaltaisia ja niissä pääomaan on helpompi tarvittaessa liittää lisätyövoimaa kuin esimerkiksi jalostuselinkeinoissa, aiheuttaa sen, että kapasiteettikatto palveluelinkeinoissa ei useinkaan ole yhtä ehdoton kuin muissa sektoreissa.

Pääomahyödykkeiden kapasiteettijoustavuuden suhteen palvelusektori kokonaisuutena on varsin heterogeeninen. Esimerkiksi autoja voidaan hankkia tai niistä luopua tarpeen mukaan, edellyttäen että kysyntä- tai tarjontakapasiteetti muissa sektoreissa ja/tai maissa on riittävä. Toisaalta liikenneväylät ovat luonteeltaan hyvin peruuttamattomia investointeja.

2. PALVELUELINKEINOJEN INVESTOINTITOIMINTA

2.1. Traditionaaliset kiinteiden investointien selittäjät

Investointitarve ilmenee silloin, kun haluttu pääomakanta ylittää olemassa olevan pääomakannan. Tällöin nettoinvestointeihin vaikuttaa kolme tekijäryhmää:

- 1) tekijät, jotka vaikuttavat halutun pääoman tasoon,
- 2) olemassa olevan pääoman taso ja
- 3) tekijät, jotka vaikuttavat siihen nopeuteen, millä pystytään poistamaan halutun ja olemassa olevan pääomakannan välinen ero.¹

Halutun pääomakannan tasoon vaikuttavista tekijöistä voidaan ensin mainita pääoman laajennustarpeet. Kapasiteetin ollessa täydessä käytössä ja kysynnän kasvaessa joudutaan kapasiteettia laajentamaan (nk. akseleraatioperiaate). Myös odotettavissa oleva kysynnän kasvu vaikuttaa usein halutun pääomakannan tasoon.

1. Formaalisesti nämä kolme kohtaa voidaan tiivistää kaavaksi:

$$IN_t = b(K_t^d - K_{t-1}),$$

jossa

IN_t = nettoinvestoinnit vuonna t ,

K_t^d = halutun pääomakannan taso vuonna t ,

K_t = olemassa olevan pääomakannan taso vuonna t ,

b = pääomakannan keskimääräinen sopeutumisen halutulle tasolle yhden periodin aikana.

Nettoinvestointitarvetta syntyy myös, kun työn ja pääoman käyttökustannusten välinen suhde muuttuu. Esimerkiksi työn suhteellisen hinnan noustessa lisääntyy tarve korvata työtä pääomalla. Toisin sanoen pyritään suorittamaan rationalisointi-investointeja eli syventämään pääomaa (tämän näkökohdan on esittänyt nk. uusklassinen investointiteoria).

Olemassa olevan pääomakannan taso vaikuttaa ceteris paribus nettoinvestointitarpeeseen. Mitä suurempi pääomakanta on, sitä vähemmän uutta pääomanmuodostusta tarvitaan. Kun kyseessä ovat uusintainvestoinnit, pääomakannan vaikutus on päinvastainen. Mitä suurempi pääomakanta on, sitä enemmän korvausinvestointeja tarvitaan käytöstä poistuvan kapasiteetin korvaamiseksi, kun oletetaan poistuman muodostavan vakio-osuuden pääomakannasta.¹

Sekä pääoman tarjonta- että kysyntätekijät vaikuttavat pääomakannan nopeuteen sopeutua halutulle tasolle. Teknisten rajoitteiden lisäksi mm. pääomahyödykkeen valmistuksen kapasiteettitilanne vaikuttaa investointien toteuttamisnopeuteen. Investointihyödykkeiden kysyntään vaikuttavat puolestaan mm. investoijan rahoitusmahdollisuudet. Sopeutumisenopeuden

1. Jos vuoden t bruttoinvestoinnit ovat I_t ja poistumakerroin δ , saadaan sivun 17 alaviitteen 1 merkintöjä käyttäen bruttoinvestoinneille yhtälö:

$$\begin{aligned} I_t &= IN_t + \delta K_{t-1} = b(K_t^d - K_{t-1}) + \delta K_{t-1} \\ &= bK_t^d + (\delta - b)K_{t-1}. \end{aligned}$$

oletetaan tavallisesti olevan ajassa muuttumaton vakio-osa halutun ja olemassa olevan pääomakannan välisestä erotuksesta.¹

Rahoitusmahdollisuuksien (sisäinen + ulkoinen) vaikutuksesta investointeihin on esitetty kaksi erilaista hypoteesia. Ensimmäisen mukaan rahoituksen saatavuus vaikuttaa suoraan haluttujen investointien suuruuteen. Toisen hypoteesin mukaan rahoituksen saatavuus ei vaikuta suunniteltujen investointien tasoon lainkaan, vaan niiden toteuttamisen ajoitukseen.²

Rahoituksen saatavuudesta oletetaan tässä yleisesti, että sen heikentyessä palveluelinkeinojen investointihalukkuus vähenee. Näin muodoin ei oteta kantaa siihen, vaikuttaako rahoituksen saatavuus halutun pääoman tasoon vai investointien sopeutumisenopeuteen.

1. Aina asia ei kuitenkaan liene näin, vaan sopeutusnopeus saattaa vaihdella suhdanteittain. Ks. tarkemmin Heikki Koskenkylä: Teoreettisen ja empiirisen investointianalyysin ongelmista, Suomen tehdasteollisuuden investointitoiminta vuosina 1948 - 1970, Suomen Pankin taloustieteellinen tutkimuslaitos, Sarja D:28, elokuu 1972, s. 137.

2. Kumpaakaan hypoteesia ei voi suoralta kädeltä torjua, vaan niiden soveltamiskelpoisuus vaihdellee tapauksittain. Esimerkiksi ulkoiselle rahoitukselle yrityskoolla lienee tässä suhteessa merkitystä. Pienet yritykset muodostavat rahamarkkinoilla usein residuaalierän ja joutuvat suhteuttamaan investointiprojektinsa lainansaantimahdollisuuksiinsa. Suuret yritykset, joilla investointiprojektit suhteessa yrityksen kokoon yleensä ovat pienemmät, joutuvat hidastamaan investointiohjelmiaan rahoituksen saatavuuden heikentyessä mutta pystyvät kuitenkin helpommin saamaan tarvitsemansa lainavarat ja ajamaan suunnitelmansa läpi alkuperäisessä laajuudessaan.

2.2. Palveluelinkeinojen erityispiirteitä

Pohdittaessa palveluelinkeinojen investointien suhdannevaihteluiden ongelmaa akseleraationäkökulmasta on lähinnä kysymys elinkeinon tuotoksen suhteesta alkutuotantoon tai jalostukseen. Niitä palvelevan toiminnan kehitys luonnollisesti riippuu läheisesti kyseisen alan suhdanteista. Kauppa ja tavaraliikenne suorittavat alkutuotanto- ja jalostussektorin tuotteiden jakelua. Liikennettä käytetään lisäksi näiden sektoreiden sisäisissä välituotteiden kuljetuksissa tuotantopisteestä toiseen. Myös työmatkaliikenne liittyy kiinteästi tuotantotoimintaan.¹

Suhdannekäyttäytyminen riippuu niin ikään siitä, palveleeko investointi tuotantoa vai infrastruktuuria. Infrastruktuuri-investoinnit muodostavat tuotannolliselle toiminnalle edellytykset, mutta niiden itsensä ei katsota suoranaisesti tuottavan mitään. Infrastruktuuri-investoinnit ovat yleensä suuria pitkävaikutteisia investointeja, joissa kapasiteetin käyttöaste useinkaan ei ole investointia määräävä tekijä. Esimerkiksi liikenneväyläinvestointeja on käytetty huomattavasti työllisyyden tasaamisessa. Liikenneinvestoinneissa onkin kehittynyt suhteellisen pitkälle seuraava työnjako: julkinen sektori suorittaa lähes kokonaisuudessaan infrastruktuuri-investoinnit, kun taas yksityinen sektori tekee voittopuolisesti liikenteen tuotannolliset investoinnit.

1. Tilinpidollisista syistä kuitenkin vain osa näistä toiminnoista tulee kirjatuksi liikenteen piiriin.

Suhdannekehityksen ajoittumiselle on Suomessa oleellinen merkitys sillä, onko kysymyksessä suljettu vai avoin elinkeino. Avoimen sektorin suhdanneaaltojen voidaan olettaa Suomen oloissa edeltävän suljetun sektorin vaihteluita. Palveluelinkeinoista liikenteen ulkomaankauppaa palveleva osa (merenkulku, osittain rautatie- ja kuorma-autoliikenne sekä ravitsemus- ja majoitusliikkeet) on tyypillisesti avointa.

Elinkeinojen investointikäyttäytyminen saattaa lisäksi vaihdella sen mukaan, onko kyseessä työvaltainen vai pääomavaltainen ala. Esimerkiksi työvoiman suhteellinen kallistuminen aiheuttaa suurempaa investointipainetta työvaltaisilla kuin pääomavaltaisilla aloilla. Näiden rationalisointi-investointien suhdanneluonteisuus ei kuitenkaan ole kovin selvää. Palveluelinkeinoista voidaan pääomavaltaisiin elinkeinoihin lukea liikenne ja asuntojen omistus; muut ovat pääasiassa työvaltaisia.

Palveluelinkeinojen investointeihin on myös vaikuttanut yhteiskunnassa viime vuosikymmeninä tapahtunut voimakas rakennemuutos alueellisine muuttoliikkeineen. Markkinahakuisten palveluelinkeinojen toimipaikkojen on seurattava muuttoliikkeen mukana. Tämä on lyhentänyt eräiden palvelualojen pääomakannan taloudellista käyttöikää.

Rahoitusrakenne vaikuttaa niin ikään investointikäyttäytymiseen. Ensinnäkin luottorahoituksen ja omarahoituksen

keskinäiset suuruussuhteet vaikuttavat siihen, miten itse-
näisesti talousyksikkö pystyy toteuttamaan investointipää-
töksensä. Toiseksi vieraan pääoman jakautuminen pitkä- ja
lyhytaikaiseen saattaa vaikuttaa yrityksen käyttäytymiseen.
Lisäksi reaali-prosessilla on vaikutusta rahaerien kierto-
nopeuteen, mikä puolestaan voi tuoda investointikäyttäyty-
miseen tiettyjä erityispiirteitä.

Lähinnä teknisluonteinen investointien ajoitukseen vaikut-
tava seikka on hankkeen pääomatavaratyypin jakauma. Pelkäs-
tään kone- ja laitetöimituksiin perustuvalla investointi-
toiminnalla on yleisesti ottaen nopeimmat kypsymisedellytyk-
set. Uusinvestointien yhteydessä joudutaan useissa elinkei-
noissa suorittamaan talonrakentaminen ennen koneiden asen-
tamista. Tällöin investointiprosessin kesto luonnollisesti
pitenee.

3. INVESTOINTIEN KOOSTUMUS ELINKEINOITTAIN

3.1. Kauppa, pankit ja vakuutuslaitokset

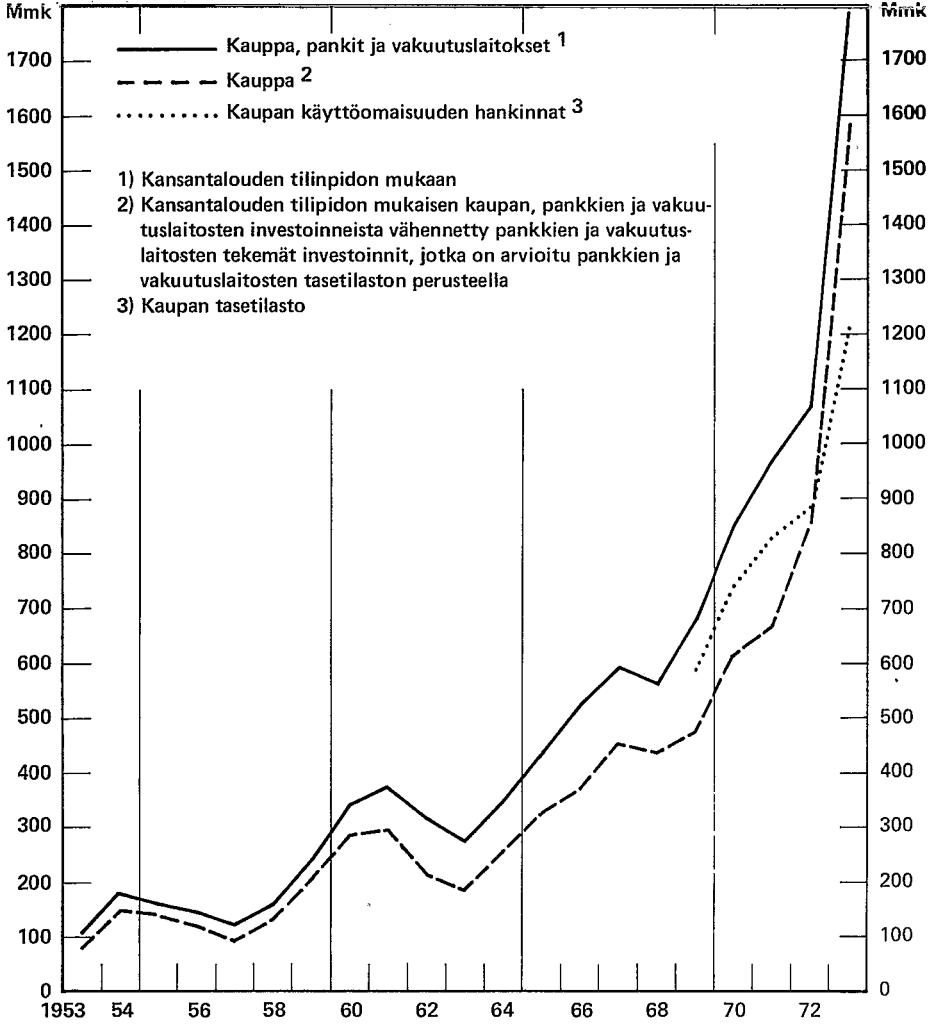
Kaupan, pankkien ja vakuutuslaitosten (KPV-sektori) kiinteät investoinnit ovat noin 7 % koko kansantalouden kiinteistä investoinneista. Virallisessa kansantalouden tilinpidossa ei julkaista erikseen toisaalta kaupan ja toisaalta pankkien ja vakuutuslaitosten investointisarjoja.

Ainoa virallisesti julkaistu koko kaupan käsittävä investointiaineisto on saatavissa Tilastokeskuksen julkaisemasta tukku- ja vähittäiskaupan tasetilastosta. Tasetilaston otantatiedustelussa kysytään erikseen tilikautena hankitun käyttöomaisuuden arvoa, jolloin saadaan valmiina kaupan suorittamat vuosittaiset bruttoinvestoinnit pääomatavara-tyypeittäin käyvin hinnoin.¹ Tiedustelu on tehty vuodesta 1969 lähtien, joten sen perusteella saadaan tämän tutkimuksen tarpeisiin lähinnä vain poikkileikkaustietoa.

1. Hankittu käyttöomaisuus sisältää jonkin verran myös kotimaasta käytettyinä ostettuja investointihyödykkeitä, jotka eivät luonnollisestikaan kuulu kansantalouden bruttopääomanmuodostukseen. Koska yritykset eivät tavallisesti erittele kirjanpidossaan uusina ja käytettyinä hankittuja pääomatavaroita, ei tasetilastossakaan ole voitu tätä erittelyä suorittaa. Sarjat on kuitenkin pyritty "puhdistamaan" jäljempänä kerrotulla tavalla käytetyistä pääomahyödykkeistä.

Kuvio 4.

KAUPAN, PANKKIEN JA VAKUUTUSLAITOSTEN KIINTEÄT INVESTOINNIT
VUOSINA 1953 – 1973, KÄYVIN HINNOIN, MMK

Pankeista ja vakuutuslaitoksista puolestaan on olemassa tasetietoja jo vuodesta 1948 asti. Näitä hyväksikäyttäen voidaan myös kaupan investoinneille muodostaa aikasarja-arvio.

Kuviossa 4 esitetään sekä koko KPV-sektorin että arvioitu kaupan käypähintainen kiinteän pääoman bruttomuodostus vuosina 1953 - 1973. Kaupan investointisarja on laskettu vähentämällä kansantalouden tilinpidon KPV:n kiinteiden investointien sarjasta pankkien ja vakuutuslaitosten tasetilastojen perusteella arvioidut investoinnit (liite 1). Pankkien ja vakuutuslaitosten bruttoinvestointiarvion saamiseksi on vuosittaisten kirjanpidollisten pääomakantojen¹ erotukseen lisätty vuotuiset kirjanpidolliset poistot. Tämän arvion mukaan ei koko KPV-sektorin eikä kaupan investointien keskinäisessä kehityksessä ole olennaisia eroja.

Tilastokeskuksen epävirallisen arvion mukaan KPV-sektorin kiinteät investoinnit jakautuivat vuosina 1969 - 1973 keskimäärin seuraavasti:

	%
kauppa	64
- tukkukauppa	(60)
- vähittäiskauppa	(40)
pankit	24
vakuutuslaitokset	<u>12</u>
	100

1. Arvonkorotukset suurimpien pankkien ja vakuutuslaitosten osalta on vähennetty. Kaikkein pienimpien pankkien ja vakuutuslaitosten mahdollisia kiinteistöjen arvonkorotuksia ei ole voitu ottaa huomioon, mutta tästä aiheutuva virhe lienee vähäinen, ks. luku 3.1.3.

Taulukossa 1 on verrattu keskenään kansantalouden tilinpidon tietoja sekä tasetilaston perusteella tehtyä arviota KPV-sektorin kiinteistä bruttoinvestoinneista. Jotta tasetilastoihin pohjautuvassa arviossa päästäisiin kansantaloudelliseen investointikäsitteeseen, on investointisarja pyritty "puhdistamaan" käytettyjen pääomahyödykkeiden hankinnasta vähentämällä siitä erä muut vähennykset.¹

Tällä tavoin arvioidut kaupan, pankkien ja vakuutuslaitosten bruttoinvestoinnit osoittavat keskimäärin korkeampaa tasoa kuin kansantalouden tilinpidon luvut. Tämä selittyy yhtäältä sillä, että kaupan tasetilastoon sisältyy hieman teollisuusinvestointeja. Toisaalta kaikkia mahdollisia pääomakannan arvon korotuksia ei taseaineistosta ole voitu karsia.

1. Kun tällainen vähennys tehdään, täytyy ensinnäkin olettaa, että koko vähennyserä koostuu yksinomaan myydyistä pääomatavaroista. Toiseksi on oletettava, että KPV-sektorissa ostetaan käytettyjä (kotimaisia) investointihyödykkeitä yhtä suuren rahasumman edestä kuin myydäänkin. Ratkaisevassa asemassa ovat tällöin sektoreiden väliset käytettyjen pääomahyödykkeiden virrat, koska sektorin sisällä ostot nettoutuvat myynneillä automaattisesti. Mainituille olettamuksille ei ole selvää empiiristä näyttöä, koska sektoreiden välisiä käytettyjen pääomahyödykkeiden virtoja ei tunneta. Tällä tavoin arvioituna esimerkiksi kaupan investointien taso laskee keskimäärin yli kymmenesosan (ks. taulukko 2).

Taulukko 1. Kaupan, pankkien ja vakuutuslaitosten kiinteät bruttoinvestoinnit vuosina 1969 - 1973

vuosi	kansantalouden tilinpidon mukaan	tasetilaston mukaan (muut vähennykset vähennetty hankitusta käyttöomaisuudesta)	kaupan osuus tasetilastojen mukaan
	mmk	mmk	%
1969	680.2	727	72
1970	854.3	1 119	58
1971	972.3	1 299	56
1972	1 072.6	1 131	63
1973	1 842.2	1 388	70
keskim.	1 084.3	1 133	64

Vuoden 1973 päinvastainen ero saattaa johtua siitä, että investointiverospekulaation aiheuttama palveluelinkeinojen, rakennusboomi näkyy nopeammin kansantalouden tilinpidon sarjoissa kuin taseissa.

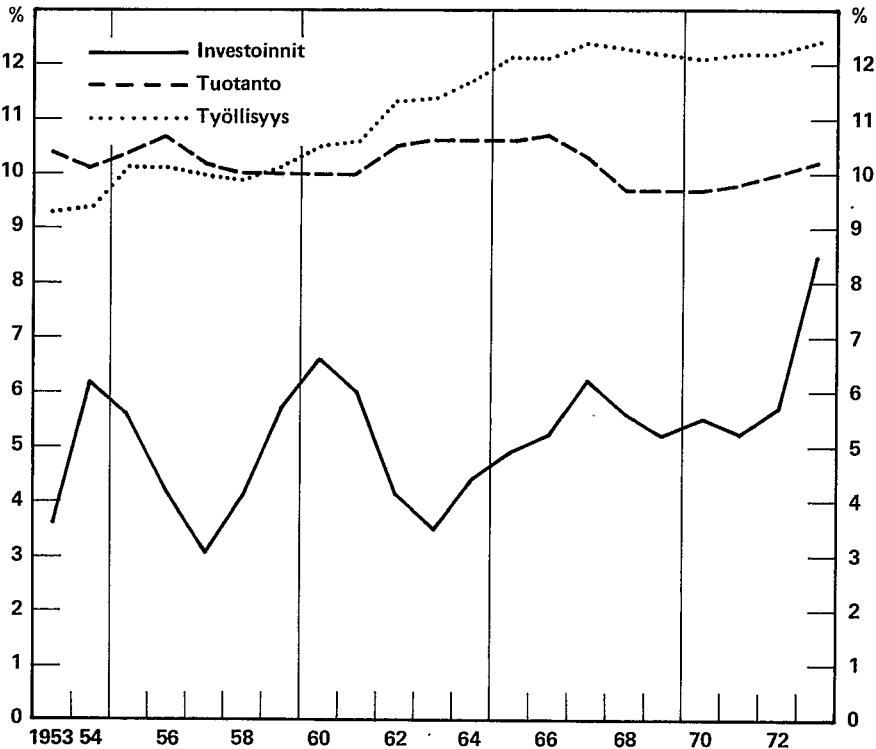
3.1.1. Kaupan kiinteät bruttoinvestoinnit

Kaupan kiinteän pääoman bruttomuodostus käsitti koko kansantalouden vastaavista investoinneista noin 5 % 1960-luvulla. Aivan viime vuosina on osuus tästä hieman noussut, kuten ilmenee kuviosta 5. Kaupan suhteellisen työvaltaista luonnetta kuvaa työpanos- sekä tuotannon jalostusasteosuuk-sien investointiosuuksia selvästi korkeampi taso. Kaupan rajapääomakerroimen voidaan näin ollen sanoa olleen koko kansantalouden rajapääomakerrointa selvästi pienempi. Kaupan työpanososuuden nouseva suunta näyttää katkenneen vuonna 1967.

Taulukossa 2 esitetään kaupan investointien markkamääräinen taso ja rakenne tasetilaston mukaan vuosina 1969 - 1973. Kone- ja kalustoinvestoinnit ovat muodostaneet hieman yli puolet kaupan bruttoinvestointien arvosta kyseisenä aikana. Samana aikana teollisuudessa kone- ja kalustoinvestoinnit olivat Suomen Pankin investointikyselyn mukaan keskimäärin lähes 65 % teollisuuden bruttoinvestointien kokonaisarvosta.

Kuvio 5.

KAUPAN INVESTOINTIOSUUS, BKT-OSUUS JA TYÖPANOSOSUUS KOKO KANSANTALOUDEEN VASTAAVISTA ERISTÄ VUOSINA 1953 - 1973, KÄYVIN HINNOIN, %

Taulukko 2. Kaupan bruttoinvestoinnit käyvin hinnoin vuosina 1969 - 1973 tukku- ja vähittäiskaupan tasetilaston mukaan

vuosi	rakennukset ja kesken-eräiset työt		koneet ja kalusto		muut		yhteensä	kaupan investoinnit - muut vähennykset
	mmk	%-osuus	mmk	%-osuus	mmk	%-osuus	mmk	mmk
1969	245.7	41.9	318.6	54.3	22.4	3.8	586.7	521.5
1970	317.1	42.8	396.5	53.5	27.5	3.7	741.2	644.6
1971	370.0	44.3	439.3	52.6	25.6	3.1	834.9	730.9
1972	359.9	40.6	497.9	56.1	29.7	3.3	887.5	709.4
1973	646.1	46.5	698.7	50.3	44.9	3.2	1389.7	1148.7

Seuraavassa asetelmassa on vielä investointien prosentuaalinnan jakautuma pääomatavaratyypeittäin erikseen tukku- ja vähittäiskaupassa keskimäärin vuosina 1969 - 1973.

	koko kauppa %	tukku- kauppa %	vähittäis- kauppa %
rakennukset	43	45	40
koneet ja kalusto	53	50	58
muut	4	5	2
	100	100	100

Vähittäiskaupan myymäläverkon sekä laajahkon vuokratiloissa toimimisen vaikutus näkyy siinä, että kone- ja kalustoinvestointien osuus on suurempi kuin tukkukaupassa. Vuosina 1969 - 1973 tukkukauppojen investoinnit (495 milj. markkaa) olivat keskimäärin suuremmat kuin vähittäiskaupan (393 milj. markkaa).

3.1.2. Kaupan rahoitus- ja vaihto-omaisuus

Kaupan toiminnalle luonteenomaisesti sitoutuu rahoitus- ja vaihto-omaisuuteen varsin runsaasti pääomia. Jos vaihto-omaisuus arvostetaan hankintahintaisena,¹ voidaan kaupan omaisuustase-erien vastaava-puoli jakaa karkeasti seuraaviin prosenttiosuuksiin vuosina 1969 - 1973:

	koko kauppa %	tukku- kauppa %	vähittäis- kauppa %
rahoitusomaisuus	38	43	29
vaihto-omaisuus	35	36	33
käyttöomaisuus	24	19	33
muut	3	2	5
yhteensä	100	100	100

Kaupan rahoitusomaisuus käsittää valtaosaltaan tilisaatavia (lähes 3/4). Seuraavaksi tärkeimmät erät ovat kassa- ja pankkisaatavat, osamaksusaatavat sekä saamavekselit. Hankintahintaan arvostettuna varaston kierto nopeus² on tukku-kaupassa noin 7 ja vähittäiskaupassa noin 8.5. Keskimääräiseksi varaston pitoajaksi tulee näin ollen kaupassa 6 - 7 viikkoa. Kaupan vaihto- ja rahoitusomaisuuden summa ylittää vain hieman lyhytaikaisten luottojen kokonaismäärän.

1. Arvio on tehty Kaupan tasetilaston sekä EVL-tutkimuksen pohjalta; ks. esim. Pirkko Haavisto: Varastot - selvitys varastojen tasosta, muutoksista ja rakenteesta Suomen kansantaloudessa, Taloudellinen suunnittelukeskus 1975.

2. liikevaihto
vaihto-omaisuus.

3.1.3. Pankkien ja vakuutuslaitosten kiinteät bruttoinvestoinnit

Pankkien ja vakuutuslaitosten (PV) kiinteät investoinnit ovat noin 2 % koko kansantalouden kiinteään pääoman bruttomuodostuksesta. Pankkitilaston ja vakuutusyhtiötilaston tasetietojen perusteella arvioidut PV-sektorin kiinteät bruttoinvestoinnit ovat muodostuneet noin 85-prosenttisesti kiinteistöinvestoinneista (sisältävät myös maa-aluehankintoja). Koska näistä tilastoista ei saada hankittua käyttöomaisuutta koskevaa valmista aineistoa, luvut on laskettu taseista lisäämällä kahden peräkkäisen tilikauden käyttöomaisuuskannan erotukseen kirjanpidolliset poistot (liite 1). Bruttoinvestointiluvuissa tämä aiheuttaa harhaa ylöspäin, koska kirjanpidolliset poistot suoritetaan tavallisesti fyysistä kulumista nopeammin.

Pankkien ja vakuutusyhtiöiden mahdollisesti suorittamat kiinteistöjen arvonorotukset sisältyvät kahden peräkkäisen tilivuoden väliseen käyttöomakannan erotukseen. Arvonorotusten huomioonotto on ollut mahdollista vain suurimpien yritysten osalta. Koska kaikkia mahdollisia arvonorotuksia ei ole kyetty poistamaan, ovat bruttoinvestointiluvut tältä osin liian suuria.

Tasetilastojen pohjalla tehdyt laskelmat aliarvioivat investointien todellista tasoa sikäli, että luvut eivät sisällä

eräiden vakuutusyhdistysten ja -kassojen yms. investointeja. Nämä kuuluvat kansantalouden tilinpidon käsitteistön mukaan PV-sektoriin. Niiden osuus pankkien ja vakuutuslaitosten investoinneista on kuitenkin suhteellisen pieni. Huomattakoon, että nk. erityisluottolaitokset ja muutamat eläke- ja työttömyyskassat ja -rahastot eivät nykyään kuulu kansantulolaskennan piiriin.

Yllä olevan perusteella voidaan pankkien ja vakuutuslaitosten tasetilastojen mukaisista investointiarvioista todeta, että eri tilastolähteiden puutteet kumoavat toisensa. Tasetilastojen pohjalta saatu arvio näyttääkin tasoltaan olevan yhteneväinen kansantalouden tilinpidon laskelmien kanssa. Tämä havainto voidaan tehdä vertaamalla keskenään sivulla 25 esitettyä asetelmaa sekä taulukkoa 1 sivulla 27.

Todettakoon vielä, että pankkien investoinnit muodostivat tasetietojen mukaan keskimäärin 67 % pankkien ja vakuutuslaitosten investoinneista vuosina 1969 - 1973. Kone- ja kalustoinvestointien osuus pankeissa on hieman suurempi kuin vakuutuslaitoksissa.

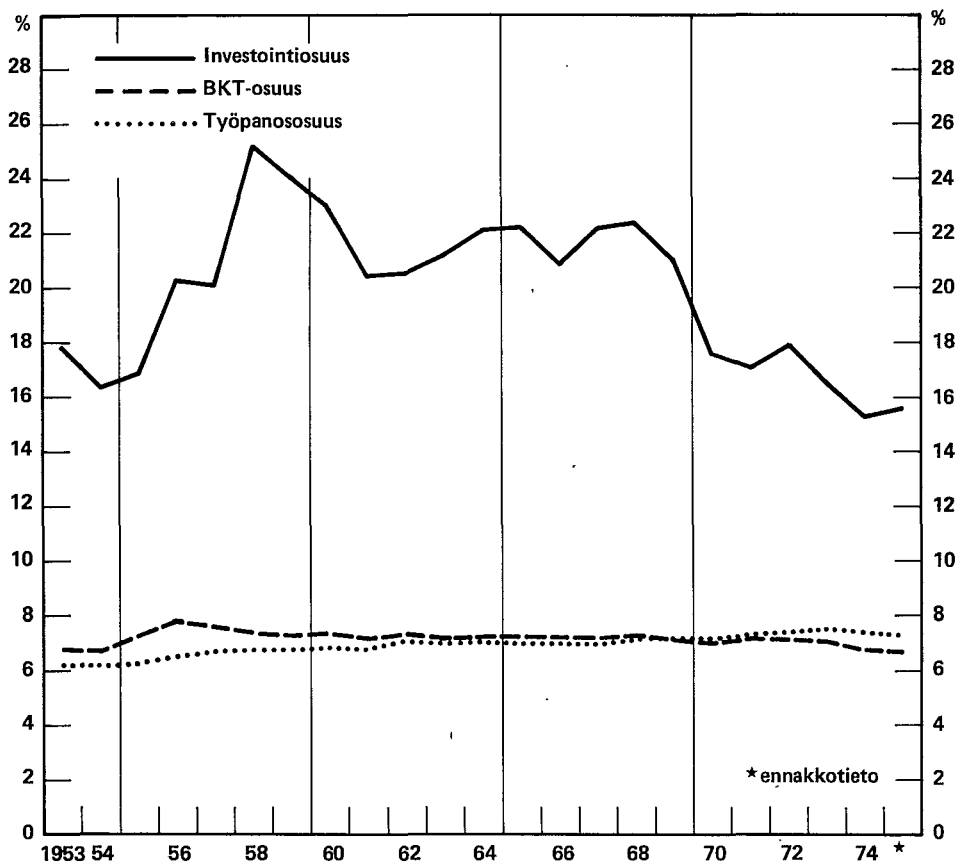
3.2. Liikenne

Liikenteen investointiosuuden kehitys on poikennut olennaisesti liikenteen BKT-osuuden ja työpanososuuden kehityksestä. Tosin "liikenteen tuotanto" on käsitteenä varsinkin joidenkin alaerien osalta varsin epämääräinen. On melko tulkinnan-

varaista, kuinka suureksi arvioidaan esimerkiksi teiden tai teleliikenteen vuotuinen tuotanto. Kansantalouden tilinpidon mukaan liikenteen osuus BKT:sta on pysynyt varsin vakaasti vähän yli 7 prosentin paikkeilla aina 1950-luvun puolivälistä lähtien (kuvio 6). Työpanososuus on kasvanut melko tasaisesti 1950-luvun alun noin 6 prosentista 7 1/2 prosenttiin 1970-luvulla.

Kuvio 6.

LIIKENTEEN INVESTOINTIOSUUS, BKT-OSUUS JA TYÖPANOSOSUUS KOKO KANSANTALouden VASTAAVISTA ERISTÄ VUOSINA 1953 – 1975, KÄYVIN HINNOIN, %

Liikenteen investointien osuus kansantalouden investoinneista kohosi 1940-luvun lopulta 1950-luvun lopulle 11 prosentista vuonna 1948 yli 25 prosenttiin vuonna 1958. Sen jälkeen investointiosuus kääntyi laskuun. 1960-luvulla liikenneinvestoinnit muodostivat vuosittain 20 - 22 % koko talouden investoinneista. 1970-luvulla investointiosuus on alentunut voimakkaasti, noin 15 prosenttiin vuosina 1974 - 1975.

Liikenteeseen sisältyy varsin erilaisia toimialoja, jotka kansantalouden tilinpidon mukaan jaetaan seuraaviin viiteen liikennemuotoon:

- 1) vesiliikenne
 - merenkulku
 - ahtaus
 - muu merenkulku
- 2) rautatieliikenne
- 3) tieliikenne
 - tieinvestoinnit
 - linja-autoliikenne (ammattimainen)
 - henkilöautoliikenne (ammattimainen)
 - kuorma-autoliikenne (ammattimainen)
- 4) tietoliikenne
 - postiliikenne
 - puhelin- ja lennätinliikenne
- 5) muu liikenne
 - lentoliikenne
 - huolinta
 - matkatoimistot
 - linja-autoasemat

Virallisessa kansantalouden tilinpidossa ei julkaista erikseen investointeja liikennemuodoittain. Niitä koskevat arviot on tässä tutkimuksessa laskettu vuosilta 1968 - 1972. Vesiliikenteen osalta tämä on tehty merenkulun tasetilaston ja ahtaustoiminnan tasetilaston avulla. Rautatieliikenteen investointeja on arvioitu Valtionrautateiden investointitietojen perusteella. Tietoliikenteen investoinnit saadaan Posti- ja lennätinlaitoksen taseista sekä kunnallisten puhelinyhtiöiden ja yksityisten puhelinyhtiöiden taseista. Tieinvestointeja koskevat arviot perustuvat valtion ja kuntien investointitietoihin. Ammattimaisen linja-auto-, henkilöauto- ja kuorma-autoliikenteen investointeja on arvioitu myytyjen autojen määrän ja keskimääräisten hintojen avulla.

Muun liikenteen investoinnit on laskettu Finnairin ja Karairin taseista, huolinnan tasetilastosta, matkatoimistojen tasetilastosta (1968 - 1971) sekä linja-autoasemien osalta Matkahuolto Oy:n antamien tietojen avulla. Sarjat eivät ole täysin tarkkoja ja vertailukelpoisia, mutta ne antavat kuitenkin melko hyvän kuvan investointien jakautumisesta liikennemuodoittain.

Taulukossa 3 esitetään tätä tutkimusta varten laskettu arvio liikenneinvestointien pääomatavaratyypijakaumasta liikennemuodoittain vuonna 1970. Siinä nähtävät liikennemuodoittaiset investoinnit yhteenlaskettuina poikkeavat vain vähän kansantalouden tilinpidon investointiluvuista, sillä

koko liikenteen investointiarvio ylittää vain noin 20 milj. markkaa kansantalouden tilinpidon mukaisen investointiarvon 1977 milj. markkaa.

Liikenteen investoinnit jakautuivat vuonna 1970 varsin taiseesti maa- ja vesirakennukseen sekä koneisiin ja kalustoihin. Sen sijaan liikennemuodoittain olivat mainittujen erien painot hyvin erilaisia.

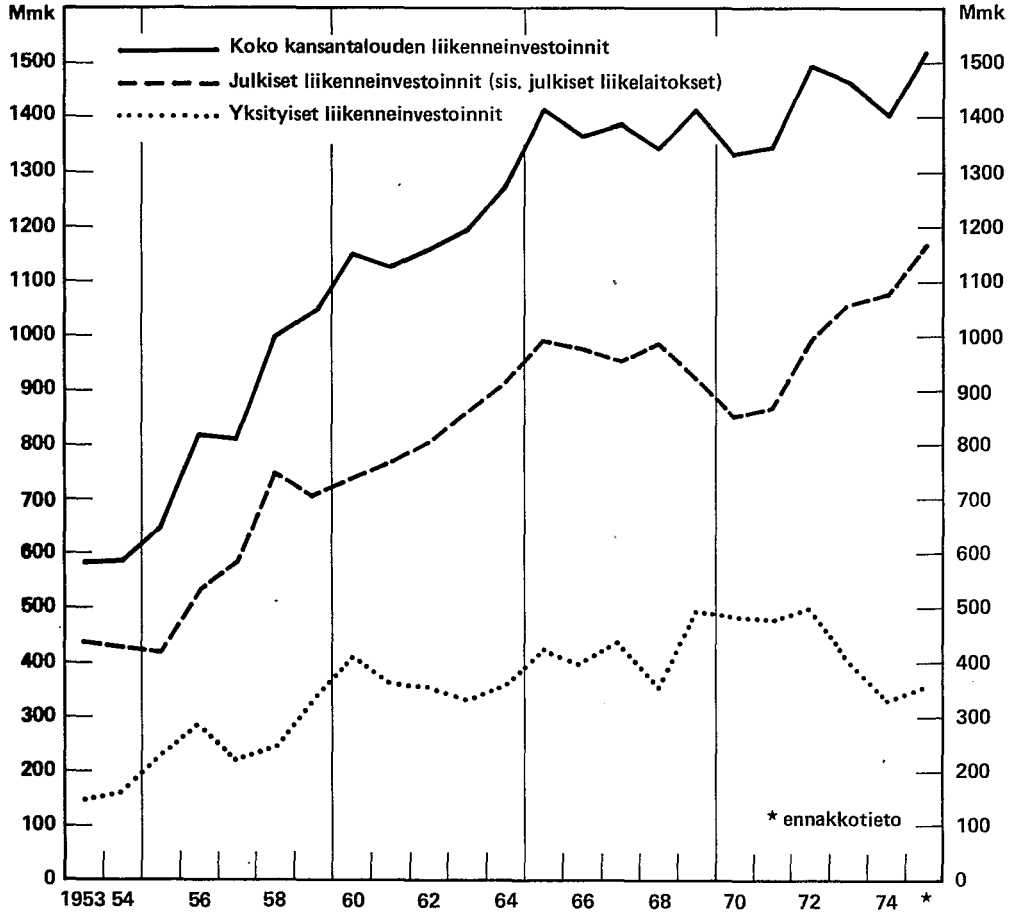
Liikennemuodoittainen jakauma osoittaa, että vuonna 1970 tieliikenteen investoinnit olivat lähes 60 % kaikista liikenneinvestoinneista. Tieliikenteen maa- ja vesirakennusinvestoinnit puolestaan olivat 74 % koko liikenteen maa- ja vesirakennusinvestoinneista. Tieliikenteen osuus kone- ja kalustoinvestoinneista oli noin 43 %.

Taulukko 3. Liikenteen investointien pääomatavaratyyppi-jakauma liikennemuodoittain vuonna 1970, käyvin hinnoin, mmk

pääomatavara- tyyppi	talon- rakennus	maa- ja vesi- rakennus	koneet ja kalustot	yhteensä mmk	%- jakauma
vesiliikenne	8	90	190	288	14
rautatie- liikenne	10	120	105	235	12
tieliikenne	7	740	405	1 152	58
tietoliikenne	20	45	140	205	10
muu liikenne	15	10	95	120	6
yhteensä mmk	60	1 005	935	2 000	100
%-jakauma	3	50	47	100	

Kuvio 7.

LIIKENTEEN KIINTEÄT INVESTOINNIT VUOSINA 1953 – 1975, VUODEN 1964 HINNAIN, MMK

Yksityiset liikenneinvestoinnit on suunnattu suurimmaksi osaksi koneisiin ja kalustoon, kun taas valtion ja kuntien liikenneinvestoinnit pääasiassa maa- ja vesirakennukseen. Valtion liikenneinvestoinneista on noin puolet tierakennusta. Kunnallisen sektorin liikenneinvestoinnit ovat kokonaisuudessaan rakennusinvestointeja, jotka käsittävät kadut, tiet, sillat yms. Kuntien finanssitilastossa ne luetaan tieinvestointeihin.

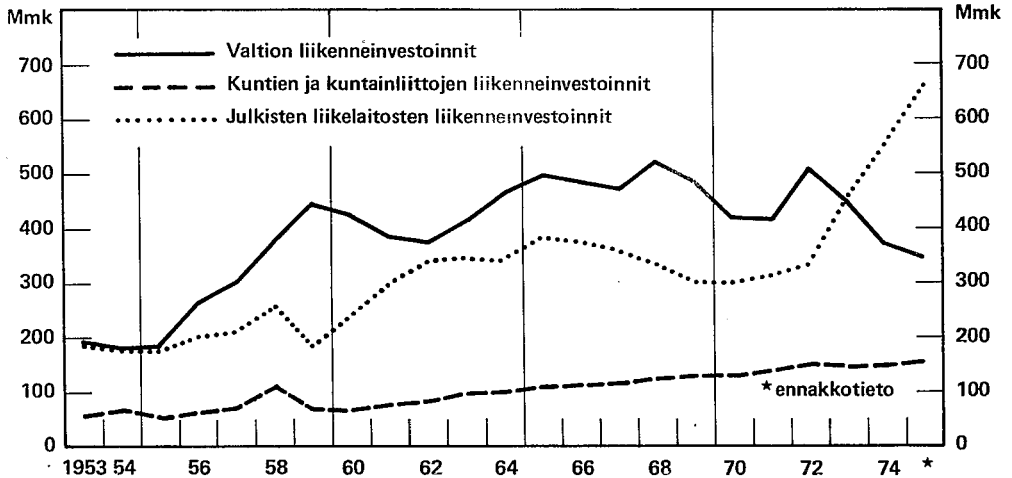
Liikenteen investointien volyyymi kasvoi varsin tasaisesti tutkimusperiodin alusta aina vuoteen 1965 asti (kuvio 7).

Silloin saavuttamaltaan tasolta investointivolyyymi ei ole sen jälkeen olennaisesti noussut. Yksityisten liikenneinvestointien volyyymi kasvoi melko hitaasti koko ajanjakson, kunnes se kääntyi laskuun vuoden 1972 jälkeen. 1960-luvun puolivälissä julkisten investointien voimakas ja varsin tasainen kasvu pysähtyi ja investoinnit alkoivat laskea. Vuodesta 1972 lähtien julkisten liikenneinvestointien volyyymi on jälleen kasvanut.

Julkisten liikenneinvestointien eri komponenttien kiinteähintainen markkamääräinen kehitys nähdään kuviosta 8. Valtion investointien volyyymi kohosi huomattavasti 1950-luvun aikana, mutta 1960-luvun alkupuolella kasvu hidastui. Vuonna 1965 saavuttamaltaan tasolta valtion liikenneinvestointien volyyymi ei ole sen jälkeen kohonnut.

Kuvio 8.

JULKISET KIIINTEÄT LIIKENNEINVESTOINNIT VUOSINA 1953 – 1975, VUODEN 1964 HINNOIN, MMK

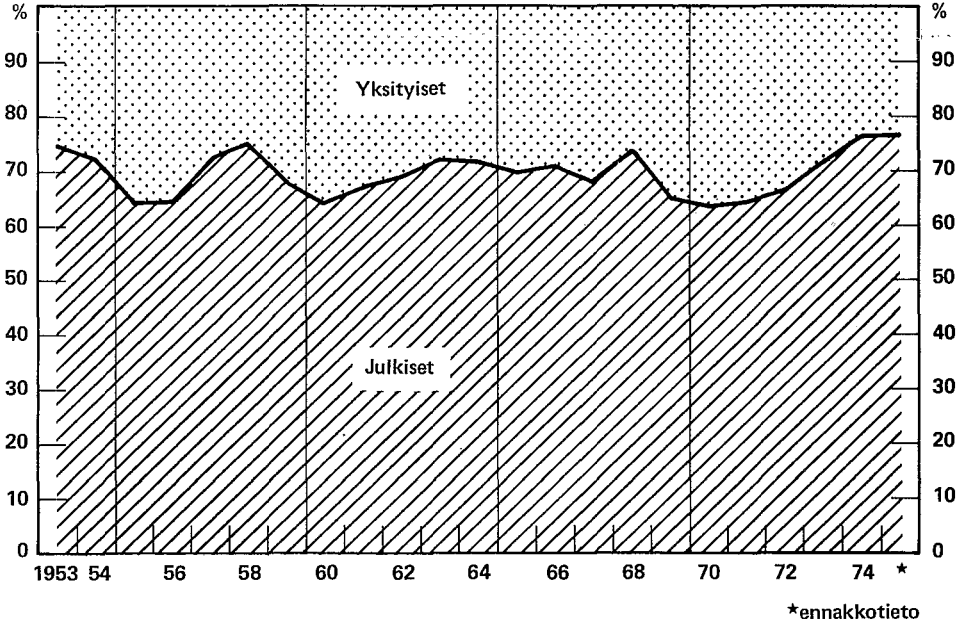

Julkisten liikelaitosten liikenneinvestointien volyymin kasvu kääntyi laskuun 1960-luvun jälkipuoliskolla. Vuosina 1973 - 1975 niiden investoinnit kuitenkin kasvoivat huomattavasti. Valtion ja julkisten liikelaitosten investoinneista poiketen kuntien liikenneinvestointtien volyyymi on kasvanut varsin tasaisesti koko tarkasteluperiodin ajan.

Kuviossa 9 A esitetään liikenteen investointien jakautuminen julkisiin ja yksityisiin. Kuviossa 9 B puolestaan nähdään julkisten liikenneinvestointien jakauma valtion, kuntien ja kuntainliittojen sekä julkisten liikelaitosten kesken. Valtion sekä kuntien ja kuntainliittojen investoinnit saadaan lasketuksi valtion ja kuntien tilinpäätöksistä. Julkisten

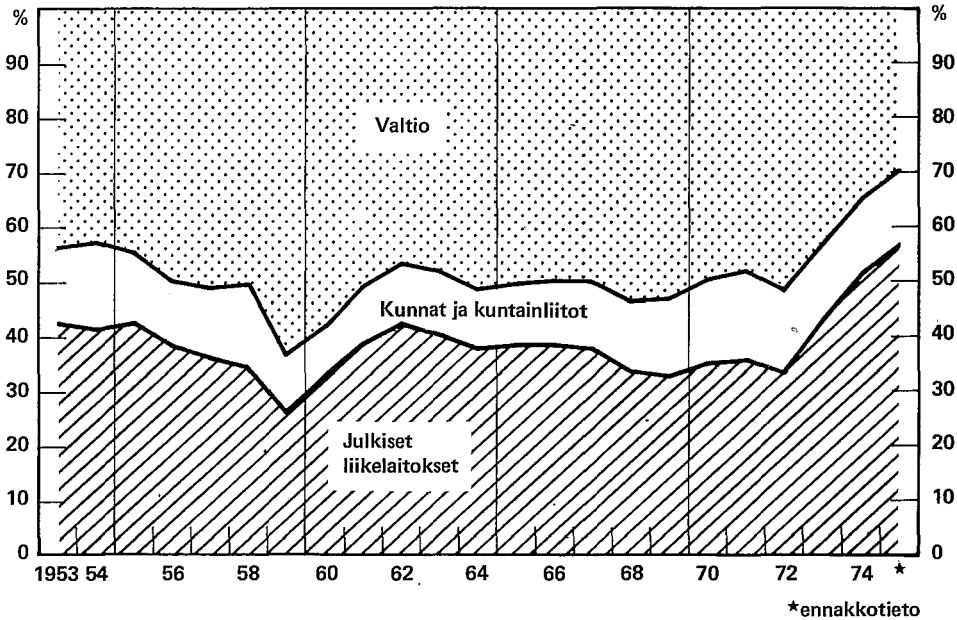
Kuvio 9 A.

LIIKENTEN KIIINTEIDEN INVESTOINTIEN JAKAUMA VUOSINA 1953 – 1975, VUODEN 1964 HINNOIN, %

Kuvio 9 B.

JULKISTEN KIIINTEIDEN LIIKENNEINVESTOINTIEN JAKAUMA VUOSINA 1953 – 1975, VUODEN 1964 HINNOIN, %

liikelaitosten investoinnit käyvin hinnoin saadaan kansantalouden tilinpidon yritysmuodoittaisesta investointitaulusta. Kiinteähintainen sarja on laskettu deflatoimalla käypähintainen sarja koko talouden investointien deflaattorilla. Yksityiset liikenneinvestoinnit on saatu residuaalina vähentämällä julkiset investoinnit kansantalouden tilinpidon mukaisista liikenteen kokonaisinvestoinneista. Tilasto- ym. virheet heijastuvat siten yksityisten liikenneinvestointien sarjassa.

Taulukossa 4 esitetään liikenteen investointien keskimääräinen jakautuminen julkisiin ja yksityisiin vuosina 1953 - 1975.

Taulukko 4. Liikenteen investointien keskimääräinen jakautuma ja osuus kansantalouden investoinneista vuosina 1953 - 1975, vuoden 1964 hinnoin, %

	osuus liikenne- investoinneista %	osuus koko talouden investoinneista %
yksityiset	30	6
julkiset,	70 } 100	14 } 20
josta valtio	34	7
kunnat	9 } 70	2 } 14
julkiset liikelaitokset ¹	27	5

1. Liikenteen piiriin kuuluvat seuraavat julkiset liikelaitokset: VR, PLL, Saimaan kanava, kunnalliset liikennelaitokset, kuntien satamalaitokset ja Helsingin metro. Kansantalouden tilinpidon järjestelmässä ne luetaan yksityiseen sektoriin kuuluviksi. Niiden erityisluonteisen aseman vuoksi niiden käyttäytymiseen vaikuttavat tekijät ovat monissa merkittävässä suhteissa erilaisia kuin yleensä yksityisissä yrityksissä. Esimerkiksi investointimahdollisuuksien ja niistä päättämisen kannalta nämä liikelaitokset ovat lähempänä julkista sektoria. Mm. rahoitustilinpidossa ne luetaan julkiseen sektoriin. Näin ollen ne on myös tässä tutkimuksessa luettu erillisenä komponenttina julkiseen sektoriin.

Julkisten investointien osuus liikenteessä on yli 2/3. Liikenneinvestoinnit muodostavat viidesosan ja julkiset liikenneinvestoinnit lähes kuudesosan kansantalouden kaikista investoinneista.

3.3. Muut palvelukset

Elinkeinon "muut palvelukset"¹ investointien suhteellinen osuus koko talouden investoinneista on vaihdellut varsin huomattavasti sodan jälkeisenä aikana (kuvio 10). Korkeimmillaan se oli 14.3 % vuonna 1950 ja alimmillaan 7.2 % vuonna 1972. Viime vuosikymmenen loppupuolelta lähtien tämän elinkeinon työvoimaosuus on kasvanut selvästi BKT-osuutta nopeammin. Tämä osoittaa tuottavuuden nousun olleen keskimääräistä hitaampaa.

Elinkeino "muut palvelukset" koostuu noin 40 toimialasta, jotka jakaantuvat seuraaviin kuuteen sektoriin:

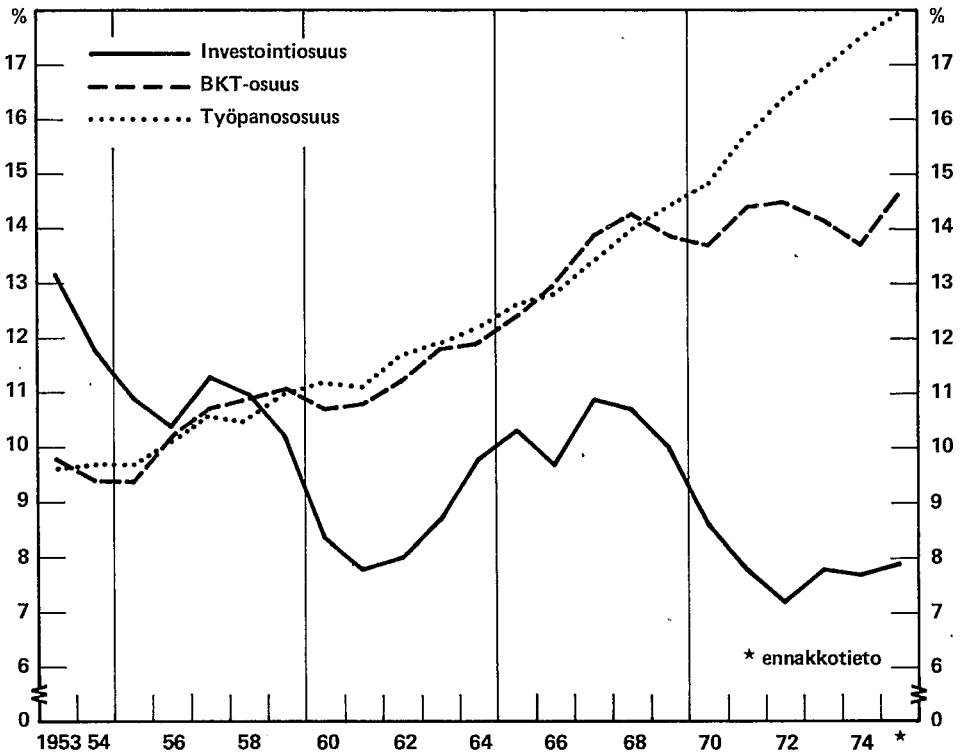
1. opetuspalvelukset
2. terveydenhoitopalvelukset
3. virkistys- ja huvituspalvelukset
4. ravitsemus- ja majoitusliikkeet
5. henkilökohtaiset palvelukset
6. muut palvelukset

1. Kansantalouden tilinpidossa on käsitteen "muut palvelukset" käytössä terminologista epäjohdonmukaisuutta eri taulukoiden välillä. BKT-taulukoiden (esimerkiksi taulukko 1) erä "palvelukset" esiintyy investointitaulukoissa (esimerkiksi kansantalouden tilinpidon taulukot 12 ja 13) nimellä "muut palvelukset". Tässä raportissa käytetään investointitaulukoiden mukaisesti nimitystä "muut palvelukset" siitä erästä, joka koostuu täällä sivulla esitellyistä kuudesta sektorista.

Kansantalouden tilinpidon sarjoista ei saada erikseen muiden palvelusten alaerien investointeja. Julkisten opetuspalvelusten, julkisten terveydenhoitopalvelusten sekä muiden sosiaalipalvelusten investointitiedot saadaan laskettua valtion ja kuntien tilinpäätöksistä. Yksityisiä opetuspalveluinvestointeja voidaan arvioida valtionaputietojen pohjalta. Oy Yleisradio Ab:n ja Oy Mainos-TV-Reklam Ab:n investoinnit saadaan niiden vuositaseista. Evankelis-lüteriläisen kirkon

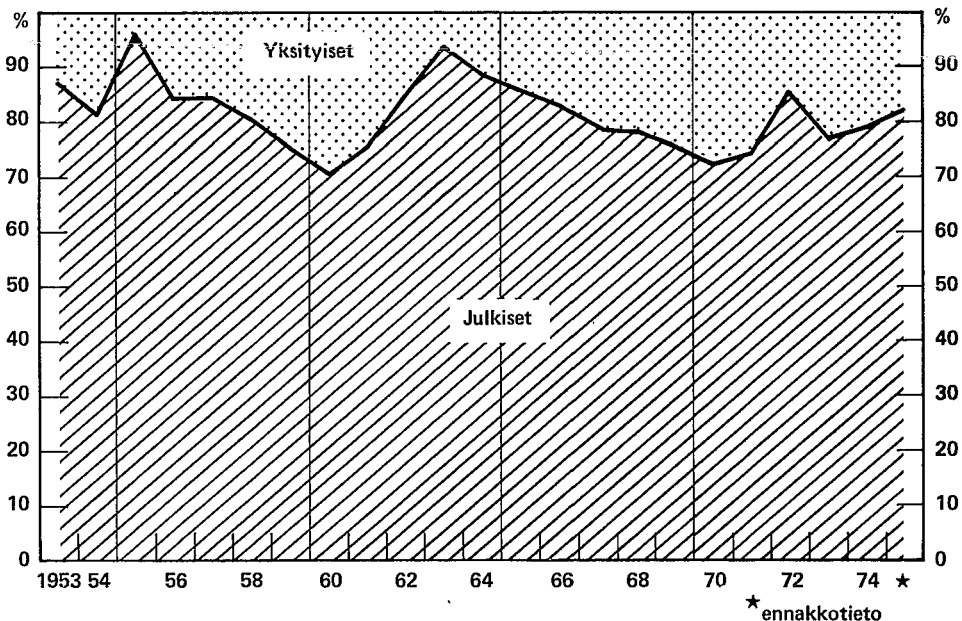
Kuvio 10.

ELINKEINON »MUUT PALVELUKSET» INVESTOINTIOSUUS, BKT-OSUUS JA TYÖPANOS-OSUUS KOKO KANSANTALouden VASTAAVISTA ERISTÄ VUOSINA 1953 – 1975, KÄYVIN HINNOIN, %

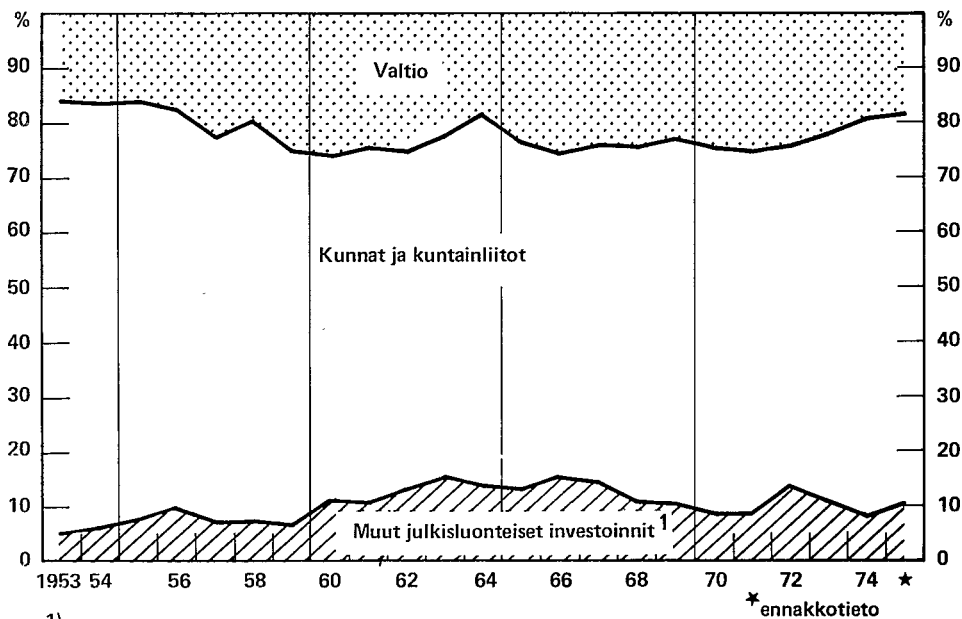
Kuvio 11 A.

ELINKEINON »MUUT PALVELUKSET» KIIINTEIDEN INVESTOINTIEN JAKAUMA VUOSINA 1953 – 1975, VUODEN 1964 HINNOIN, %

Kuvio 11 B.

ELINKEINON »MUUT PALVELUKSET» JULKISTEN KIIINTEIDEN INVESTOINTIEN JAKAUMA VUOSINA 1953 – 1975, VUODEN 1964 HINNOIN, %

1) Sisältää Oy Yleisradio Ab:n ja Suomen Evankelis-luterilaisen kirkon investoinnit.

investoinnit julkaistaan tilastotiedotuksia-sarjassa. "Muiden palvelusten" loppuosalle on hyvin vaikeata löytää käytökelpoisia tilastolähteitä. Myös sellaisen varsin laajan ja merkittävän alan kuin ravitsemus- ja majoitusliikkeet osalta joudutaan tyytymään melko karkeisiin arvioihin.

Kuviossa 11 A esitetään elinkeinon "muut palvelukset" investointien jakautuminen yksityisiin ja julkisiin investointeihin vuosina 1953 - 1975. Myös se osoittaa, että yleisen investointitoiminnan vilkastuessa yksityisten investointien osuus tämän elinkeinon investoinneista kasvaa ja päinvastoin.

Elinkeinon "muut palvelukset" investointien keskimääräinen jakautuminen julkisiin ja yksityisiin 1953 - 1975 ilmenee taulukosta 5.

Taulukko 5. Elinkeinon "muut palvelukset" investointien jakauma ja osuus koko kansantalouden investoinneista vuosina 1953 - 1975, vuoden 1964 hinnoin, %

	osuus elinkeinon muut palvelukset investoinneista %	osuus koko talouden investoinneista %
yksityiset	18	2
julkiset,	82	8
josta valtio	18	2
kunnat ja kuntainliitot	55	5
muut julkis- luonteiset ¹	9	1

1. Muuhun julkisluonteiseen toimintaan on tässä luettu Oy Yleisradio Ab ja Suomen Evankelis-luterilainen kirkko, sillä niiden investointikäyttämisen voidaan olettaa poikkeavan yksityisen osan käyttäytymisestä.

Julkinen sektori hallitsee selvästi elinkeinoa "muut palvelukset". Yksityisten investointien osuus on vain vajaa viidennes. Kunnat ja kuntainliitot ovat yksinään suorittaneet yli puolet tämän elinkeinon investoinneista (kuvio 11 B). Koko elinkeinon "muut palvelukset" osuus kansantalouden investoinneista on ollut kymmenisen prosenttia.

4. KAUPAN INVESTOINTITOIMINTA

4.1. Kaupan tehtävät ja erityispiirteet¹,

Kaupan tehtävänä on tuotannossa valmistuneiden koti- ja ulkomaisten tavaroiden jakelu niiden käyttäjille ja kuluttajille. Kauppa jakautuu tukku- ja vähittäiskauppaan, jotka useimmiten muodostavat erillisen väliportaan tuottajalta kuluttajalle suuntautuvassa jakelutiessä. Vähittäiskauppaa voidaan luonnehtia markkinahakuiseksi elinkeinoksi, kun taas tukkukauppa pyrkii sijoittumaan kuljetuksellisesti optimaalisiin solmukohtiin.

Tukkukaupan tehtävät voidaan tiivistää kahteen osaan seuraavasti:

1. varsinaiset vaihdanta- ja jakelutehtävät kuten osto, varastointi, myynti ja kuljetus
2. avustavat tehtävät (lähinnä vähittäiskauppaa avustavat) kuten rahoitus, menekin edistäminen ja informaatio²

1. Ks. tarkemmin esimerkiksi seuraavia teoksia ja artikkeleita: Kotimaankauppatoimikunnan mietintö, Helsinki 1972; Yrjö Kotisalo: Tukkukauppa kansantaloudessamme (artikkeli) teoksessa Kaupan valtasuoni, Tapiola 1970; Martti Särkösilta: Vähittäiskaupan dimensioita selittävät muuttujat kuntatason keskuksissa, Helsinki 1967; Markku Alhava: Ryhmittymisen - kaupan sopeutumistako? Helsingin Osakepankin julkaisu, Helsinki 1975.

2. Lisäksi eräillä keskusliikkeillä on varsin huomattavia teollisuuslaitoksia. Teollisuuden harjoittamisen ei kuitenkaan lueta varsinaisesti kuuluvan tukkukaupan tehtäviin.

Osaa tukkukaupan myynnistä ei toimiteta vähittäiskaupalle, vaan se menee suoraan käyttäjille kuten monet investointitavarat, poltto- ja raaka-aineet sekä puolivalmisteet ym. välituotteet. Tukkukaupan välittämät tavarat voidaan jakaa vähän suhdanneherkkiin päivittäistavaraluonteisiin sekä näitä kestävämpiin ja samalla suhdanneherkempiin tuotteisiin. Suhdanneherkkien tuotteiden osuus lienee yli kolmasosa koko tukkukaupan myynnistä.

Vähittäiskaupan pääasiallinen tehtävä on yhteydenpito kuluttajaan. Vähittäiskauppa, varsinkin sen päivittäistavaroita myyvä osa, on nopean rakennemuutoksen alainen, mikä johtuu voimistuneen kaupungistumisen aiheuttamasta kulutustottumuksien ja -rakenteen sekä kaupan kustannusten suhteellisen nopeasta muuttumisesta. Selvänä suuntauksena vähittäiskaupassa voidaan todeta olevan tällä hetkellä toimipisteiden suureneminen sekä niiden lukumäärän väheneminen.

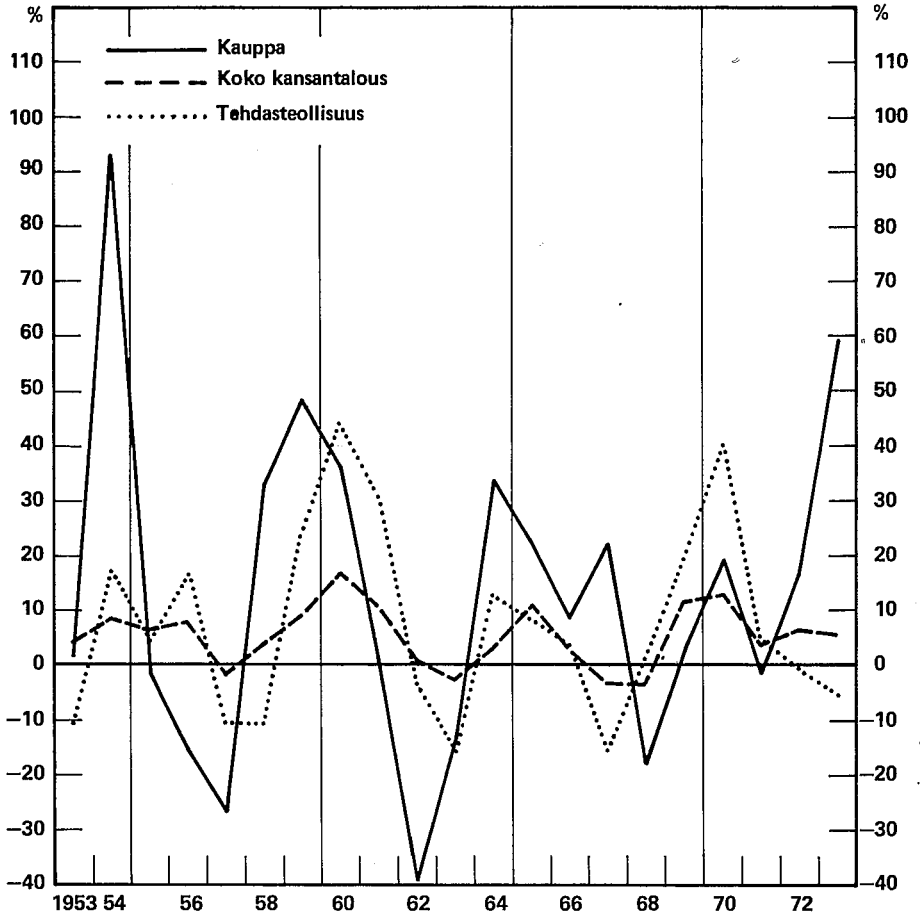
Vähittäiskaupan myynnistä lienee suhdanneherkkien toimialojen, kuten rauta-, kone- ja maataloustarvikkeiden vähittäiskauppa, autojen vähittäiskauppa sekä muu vähittäiskauppa, osuus pienempi kuin tukkukaupassa.

4.2. Kaupan investointien kehitys vuosina 1953 - 1973 sekä eräitä tavallisimmin esiintyviä käsityksiä niihin vaikuttavista tekijöistä

Kaupan investointeihin vaikuttavista tekijöistä on esitetty monia väitteitä. Seuraavassa luetellaan näistä tavallisimmat,

Kuvio 12.

KIINTEIDEN INVESTOINTIEN MÄÄRÄN MUUTOKSET VUOSINA 1953 – 1973, %

jotka ovat eräs lähtökohta kaupan investointien tarkastelulle.

Yhteiskunnallisen rakennemuutoksen (kaupungistuminen, maasamuutto) katsotaan aiheuttaneen kaupalle investointipainetta. Lisäksi erilaisten säännöstelytoimenpiteiden (hintasäännöstely, minimipalkka ym.) vuoksi heikentynyt kaupan kannattavuus on lisännyt rationalisointi-investointitarvetta. Investointipainetta aiheuttaa myös Suomessa vallitsevan reaalikoron alhaisuus yhdessä suhteellisen liberaalin yritysverolainsäädännön ja korkean tuloverokannan kanssa. Samansuuntaisesti vaikuttaa kaupan kasvava keskittyminen, jolloin oligopolistisen kilpailun lisääntyminen aiheuttaa tarpeen perustaa uusia toimipisteitä. Kauppaa on perinteisesti pidetty eräänä rahamarkkinoiden residuaalisektorina, jolloin kaupan investointien ulkoinen rahoitus ja täten investoinnit saavat odottaa vuoroaan muiden elinkeinojen jälkeen. Toisaalta tyypillisenä suljetun sektorin elinkeinona kaupan väitetään myös reagoivan viivästyneenä koko kansantalouden suhdannemuutoksiin.

Kuviossa 12 on kaupan investointien prosenttisia muutoksia verrattu koko kansantalouden ja tehdasteollisuuden investointien vastaaviin muutoksiin. Kaupan investoinnit ovat kuvion mukaan varsin suhdanneherkkiä. Lisäksi niiden suhdannekäänneet näyttäisivät sijoittuneen useina vuosina muiden vastaavia pisteitä aikaisemmaksi. Tämä havainto ei tue kahta viimeistä edellä esitetyistä väitteistä.

4.3. Investointeja selittävien tekijöiden tarkastelua

Akseleraatioperiaatteen mukaiset selittäjät, myynti ja kannattavuus sekä niiden odotukset, vaikuttavat haluttuun pääomakantaan eri tavalla. Myyntikehitys vaatii tietyt edellytykset fyysiseltä kapasiteetilta. Odotettu kannattavuus puolestaan liittyy voiton maksimointikäsitteeseen eikä välttämättä ole sidoksissa kapasiteetin kehittymiseen. Käytännössä nämä kaksi tekijää ovat kuitenkin läheisessä vuorovaikutuksessa keskenään. Yleensä myynnin suhdanneluonteinen vilkastuminen merkitsee myös kannattavuuden paranemista. Erityisesti tämä pitää paikkansa kaupassa lyhyen aikavälin tarkastelussa.

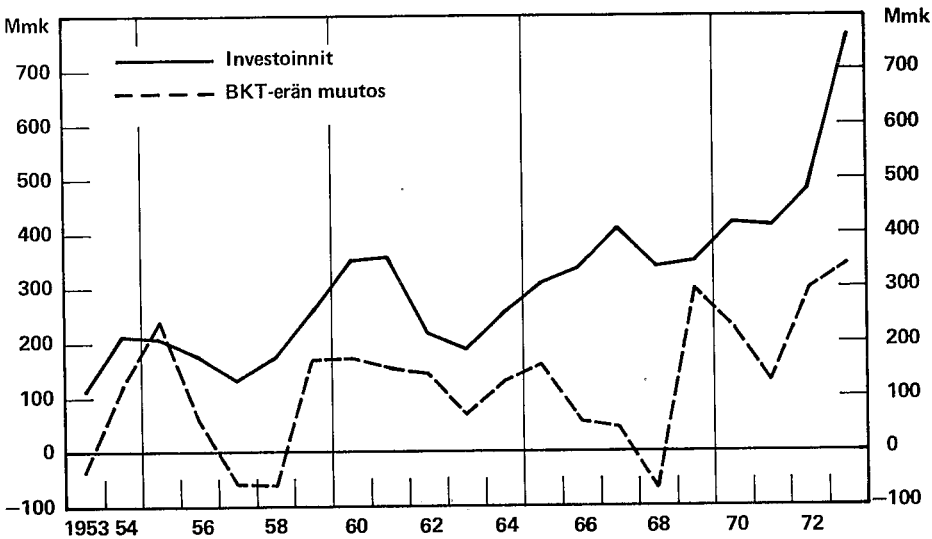
Verrattaessa kaupan kiinteitä investointeja tuotannon BKT-erän¹ muutoksiin (kuvio 13) nähdään molempien sarjojen suhdannevaiheiden ajoittuneen jotakuinkin samoin 1960-luvun puoliväliin asti. Kuva muodostuu hieman erilaiseksi tarkasteltaessa kaupan sisäisen rahoituksen ja investointien välistä suhdetta. Sisäisen rahoituksen virtaa kuvaava indikaattori saadaan vähentämällä kaupan tuotannon BKT-erästä palkkasumma sekä arvioidut sosiaalikulutukset ja korot. Jäljelle jäävät seuraavat erät: poistot, yhteisöjen voitot,

1. Tässä BKT-erää käytetään edustamaan kaupan myyntikehitystä. Kansantalouden tilinpidon mukainen tuotannon BKT-erä vastaa likimain tuotannon jalostusarvoa. Tuotannon bruttoarvokehitystä edustaa puolestaan kaupan myyntisarja, josta saadaan tietoja mm. Tilastokatsauksien taulukosta 7. Käytännössä näiden sarjojen suhdannevaihteluilla ei ole eroa, koska kaupan tuotannon BKT-erä lasketaan myyntitietojen perusteella.

elinkeinonharjoittajain tulot, verot sekä nettovuokra.¹ Näin saatu indikaattori on myös lähellä käyttökatekäsitettä.²

Kuvio 13.

KAUPAN KIIINTEÄT INVESTOINNIT JA BKT-ERÄN MUUTOS VUOSINA 1953 – 1973, VUODEN 1964 HINNOIN, MMK

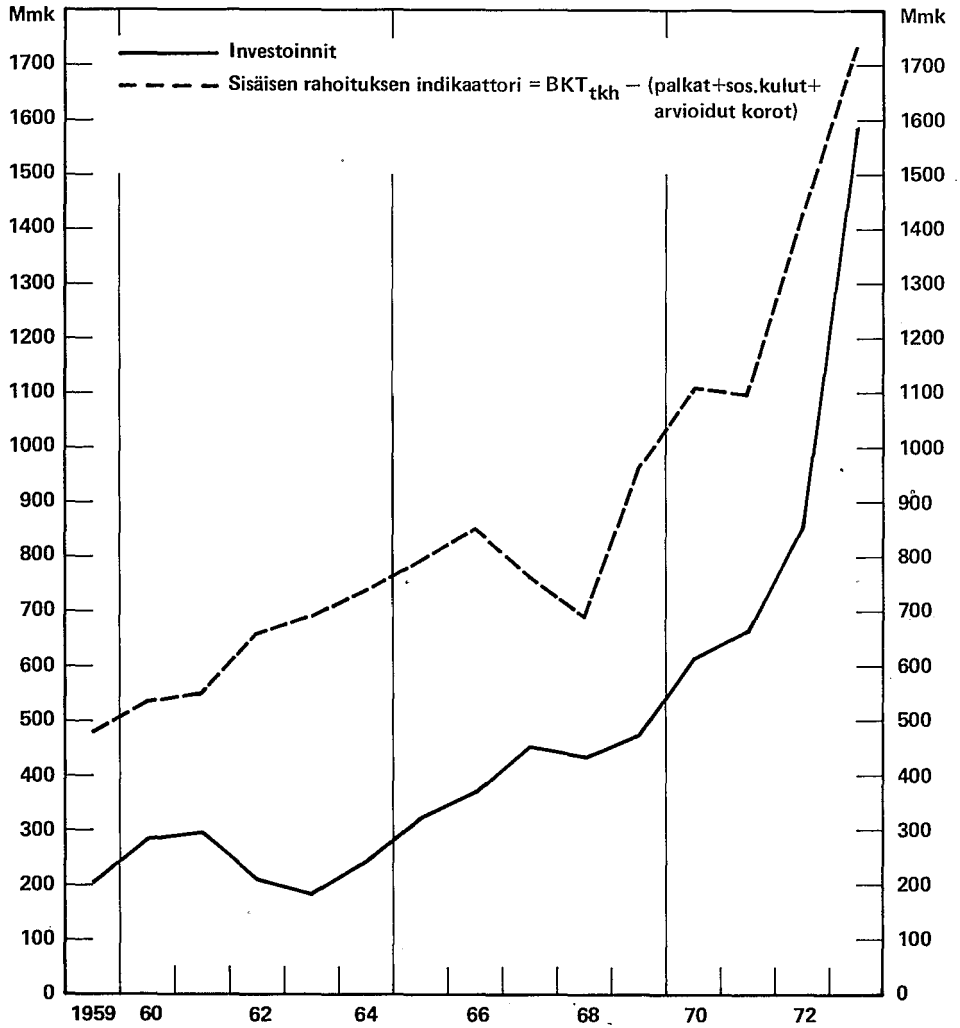

1. Tämän lähemmäksi sisäistä rahoitusta ei kaupan aggregaattitaso arvioissa päästä. Periaatteessa sisäinen rahoitus voidaan arvioida seuraavien tase-erien avulla: poistot, yritykseen jäävä voitto, rahastojen ja taseen varausten nettomuutokset sekä varastovarauksen muutos. Indikaattorista puuttuvalla varastovarauksen muutoksella on kaupassa keskeinen merkitys. Tältä osin laskettu indikaattori on puutteellinen. Indikaattoriin sisältyvät "ylimääräiset" erät aiheutuvat tasoharhan mutta eivät olennaisesti vaikuta vaihteluiden ajoittumiseen. Elinkeinonharjoittajain tulojen voidaan olettaa vaihtelevan yrityksen tuoton mukaan, ei tosin yhtä jyrkästi. Maksetut verot myötäilevät kirjanpidollisten voittojen kehitystä. Nettovuokra ei luultavasti vaihtelee merkittävästi suhdanteittain.

2. Käyttökate sisältää nettotuloksen, nettokorot, verot ja poistot. Esimerkiksi myyntiin suhteutettuna sitä voidaan käyttää yhtenä kannattavuutta mittaavana tunnusluvuna. Ks. Yritystutkimusneuvottelukunta: Yritystutkimuksen tunnusluvut, Helsinki 1974, s. 13.

Kuvio 14.

KAUPAN KIINTEÄT INVESTOINNIT JA SISÄISEN RAHOITUKSEN INDIKAATTORI
 VUOSINA 1959 – 1973, KÄYVIN HINNOIN, MMK

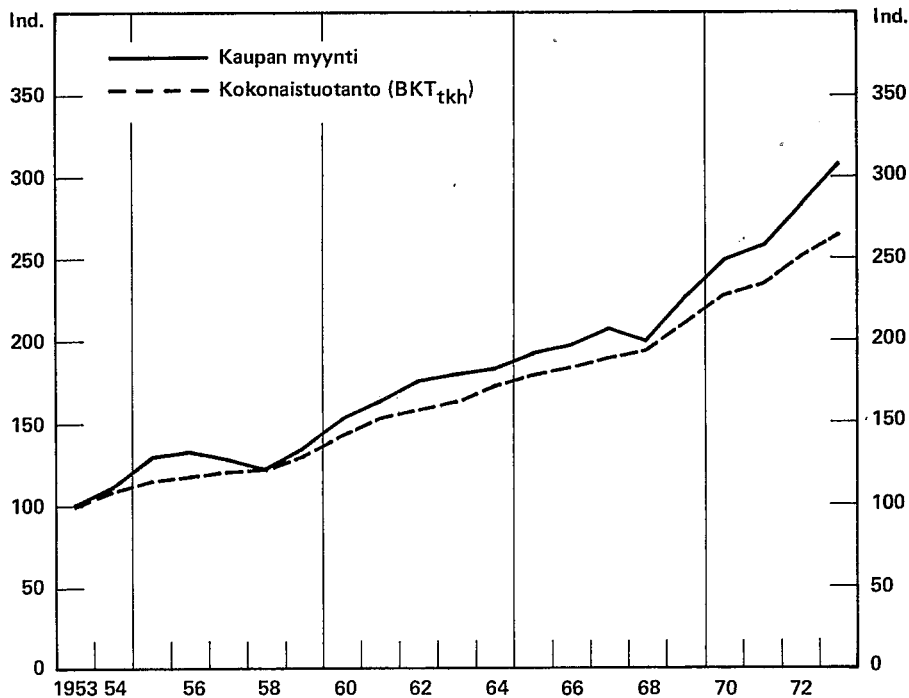
Kuviossa 14 on esitetty tällainen kaupan sisäisen rahoituksen indikaattori verrattuna kaupan käypähintaisiin kiinteisiin investointeihin. Sarjojen kuvaajat aaltoilevat suhteellisen samansuuntaisesti 1960-luvun puolivälin jälkeen. Tätä ennen näiden välinen yhteys on ollut epämääräisempää.

4.3.1. Myynti

Kaupan myynnin trenditason määrää kotimaisen kokonaiskysynnän kehitys. Kaupan myynnin volyyymi näyttää pitkällä aikavälillä kasvaneen kokonaistuotantoa nopeammin (kuvio 15),

Kuvio 15.

KAUPAN MYYNIN JA KOKONAISTUOTANNON MÄÄRÄN KEHITYS VUOSINA 1953 – 1973, INDEKSI 1953=100

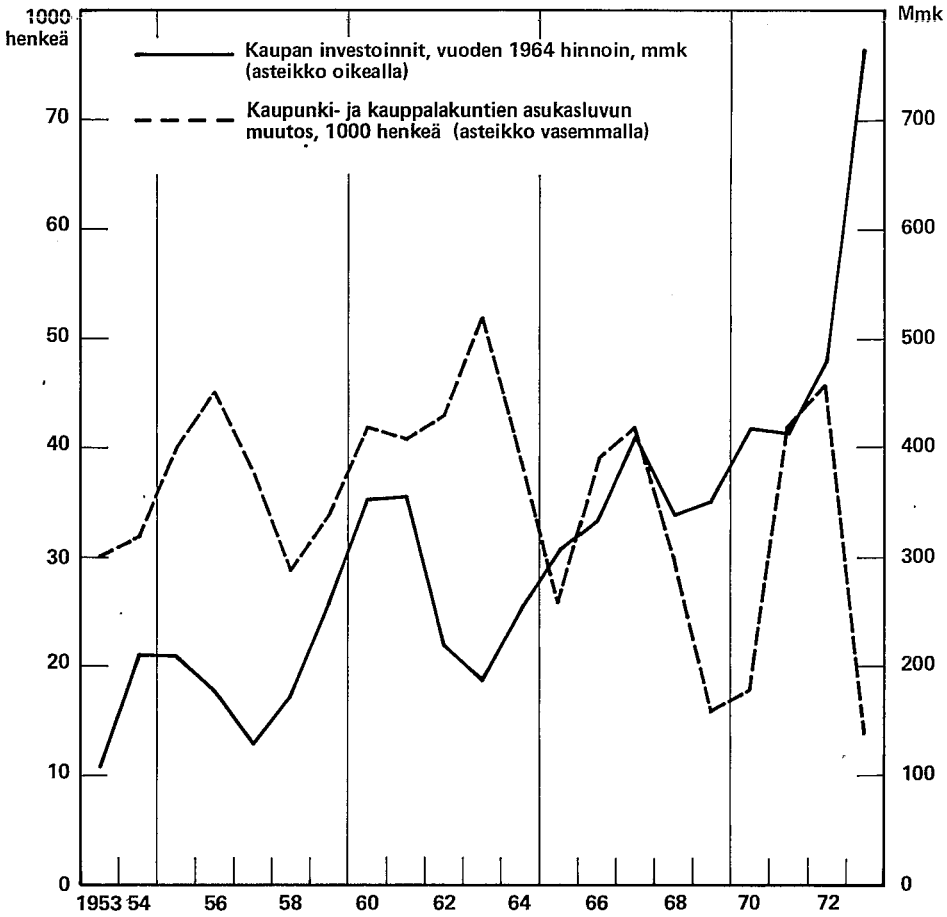
mikä johtunee siitä, että tuonti on kasvanut tuotantoa nopeammin. Lisäksi erikoistumisen ja työnjaon lisääntyessä yhä suurempi osa tuotannosta kulkee kaupan kautta.

Kaupan myynnin suhteelliset vaihtelut eivät ole yhtä laajoja kuin investointien. Toisin kuin investointeja, kaupan myyntikehitystä kokonaisuutena ei voida pitää poikkeuksellisen suhdanneherkkänä. Luonnollisesti kaupankin piirissä on myynniltään erityisen suhdanneherkkiä toimialoja, mutta toisaalta suuri osa kauppaa käydään päivittäistavaroilla, jotka liittyvät lähinnä kotitalouksien perustarpeiden tyydyttämiseen ja joissa ei ole kovin suurta suhdannevaihtelua havaittavissa.

Myynnin mahdollisuus törmätä suhdannehuipuissa kapasiteettikattoon vaihtelee toimialoittain. Kaikkein pienin se lienee välitystyyppisessä kaupassa, esimerkkinä agentuuritoiminta. Vähittäiskaupassa esimerkiksi myyntitilojen riittämättömyys aiheuttaa asiakasjonojen muodostumista, jolloin palvelun katsotaan heikentyvän. Tukkukaupan puolella tullevat varasto-ongelmat suhdannenousuissa ensinnä vastaan. Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että myynti ja sen muutokset eivät kovin nopeasti aiheuta suhdannenousuissa painetta fyysistä kapasiteettia kohtaan. Kapasiteettikysymys kaupassa vaikuttaisi olevan ainakin osittain pitemmän aikavälin kuin yhden suhdannekierron mittainen ongelma.

Kuvio 16.

KAUPAN KIINTEÄT INVESTOINNIT SEKÄ KAUPUNKI- JA KAUPPALAKUNTIEN ASUKASLUVUN MUUTOKSET (KUNTAMUUTOSPUHDISTETTUINA) VUOSINA 1953 – 1973

Koska kauppa on markkinahakuinen elinkeino, aiheutuu maan sisäisestä muuttoliikkeestä jo sinänsä investointipainetta. Maaseudulta kasvukeskuksiin tapahtuvan muuttoliikkeen takia muuttovoittoalueiden myymäläkapasiteetti käy riittämättömäksi ja siellä alkaa esiintyä investointitarvetta. Sama ilmiö aiheuttaa puolestaan myymäläkuolemia muuttotappioalueilla. Muuttoliike nopeuttaa täten kaupan pääomakannan taloudellista vanhenemista.

Maan sisäisellä muuttoliikkeellä näyttää olevan suhteellisen pitkä viive kaupan investointeihin (kuvio 16). Siihen viittaavat tehdyt regressiokokeetkin, joiden mukaan tämä viive saattaa olla jopa 3 - 4 vuotta. Tämä on hyvin perusteltavissa, koska esimerkiksi uusiin taajamiin perustetaan kaupat ja muut palvelupisteet vasta alueen asukaspuhjan laajennuttua riittävästi.¹ Yleensä tähän kuluu joitakin vuosia.

Nämä päätelmät koskevat lähinnä vähittäiskauppoja. Tukku-kauppojen ei tarvitse reagoida muuttoliikkeeseen yhtä nopeasti, mutta pitemmällä aikavälillä nekin hakeutuvat uusille väestön ja tuotantotoiminnan painopistealueille.

1. Keskuskauppakamarin julkaisussa Kauppa yhdyskuntasuunnittelussa (Helsinki, marraskuu 1974) on arvioitu, että ensimmäisen yleismyymälän perustaminen asuntoalueelle kannattaa vasta asukasluvun noustua yli kahden tuhannen. Toinen myymälä tulee kysymykseen väkiluvun noustua viiteen tuhan-teen.

4.3.2. Kannattavuus

Kaupalle on tyypillistä, että siinä syntyy suuri liikevaihto verraten pienillä sekä verraten kiinteäluonteisilla resursseilla. Siten jo vaatimattomakin myynnin suhteelliset muutokset ovat suurimerkityksisiä verrattaessa niitä tuotantotehtäviin. Tämän vuoksi kaupan kannattavuuskehitys on hyvin epästabili ja vaihtelee huomattavasti.¹

Numeerinen esimerkki näistä kaupassa vallitsevista suhteista havainnollistaa asiaa.² Jos kaupan liikevaihdon oletetaan olevan 1000 yksikköä, niin vastaavasti kiinteiden bruttoinvestointien taso on kaupan tasetilaston mukaan keskimäärin noin 20 yksikköä. Suhdannenousun alkuvaiheessa kapasiteetin käyttöasteen ollessa yleensä alhainen myynnin kasvusta pystytään suoriutumaan olemassa olevan kapasiteetin puitteissa.³ Oletetaan, että tällaisessa tilanteessa myynti kasvaa esimerkiksi 5 %. Siinä tapauksessa, että kaupan marginaali tuotteen hinnasta on kiinteä, esimerkiksi 20 %, ⁴ tämä merkitsee kaupalle jäävän tulon lisääntymistä 10 yksiköllä. Esimerkiksi kokonaan kiinteiksi investoinneiksi sijoitettuna tästä aiheutuisi niiden kasvu 50 prosentilla.

1. Vrt. Heikki Närhi: Tutkimus tukkukaupan kannattavuudesta, Elinkeinohallituksen selvitys, toukokuu 1976, s. 87.

2. Lukujen suhteet perustuvat kaupan tasetilaston koko kaupan vuosien 1970 - 1973 keskimääriin.

3. Toisin sanoen ainoastaan vaihto-omaisuuden kiertonopeus lisääntyy sekä työvoiman ja käyttöomaisuuden tuottavuus paranee.

4. Prosenttiluvun valinta perustuu kaupan tasetilaston pohjalta tehtyyn arvioon kaupan arvonlisästä. Ks. luku 4.3.3.

Yllä oleva esimerkki on huomattavasti yksinkertaistettu. Todellisuudessa myynnin vaihtelun ja investointien välillä on monia joustokohtia, muun muassa varastovaraus ja poistot. Varsinkin ensiksi mainittu on kaupassa joustava tuloksentasaussväline.¹ Jatkaaksemme yllä olevaa esimerkkiä voidaan kaupan vaihto-omaisuuden arvioida olevan hankintahintaisena 150 yksikköä.² Varastovaraus tästä on 50 yksikköä. Maksimaalisen varastovarausoikeuden ollessa 75 yksikköä esimerkin lisätulo voitaisiin kokonaisuudessaan sijoittaa sinne. Joustomahdollisuudet poistojen suhteen ovat myös riittävät. Vuosina 1970 - 1973 kaupan poistot olivat 10 yksikköä ja maksimaalinen poisto-oikeus oli 25 yksikköä menoajamästä laskettuna.

Huolimatta mainituista joustotekijöistä heijastunevat tulo-rahoituksen suuret vaihtelut osaltaan myös kaupan kiinteisiin investointeihin. Varsinkin noususuhdanteen alkuvaiheissa tämä mahdollistaa investointien nopean käynnistämisen. Vastaavasti voidaan ajatella myynnin kasvuvauhdin hidastuessa investointihalukkuuden nopeasti vähenevän.

Tarkasteltaessa kaupan sisäisen rahoituksen indikaattoria suhteutettuna myyntiin³ (kannattavuusindikaattori kuviossa 17) saa sen kuvan, että kaupan kannattavuus on ollut alhai-

1. Varastovarausvaraa on tarvittaessa suhteellisen helppo vaihdella, koska kaupan vaihto-omaisuus on yleensä hyvin likvidiä sekä sen kiertonopeus on suuri.

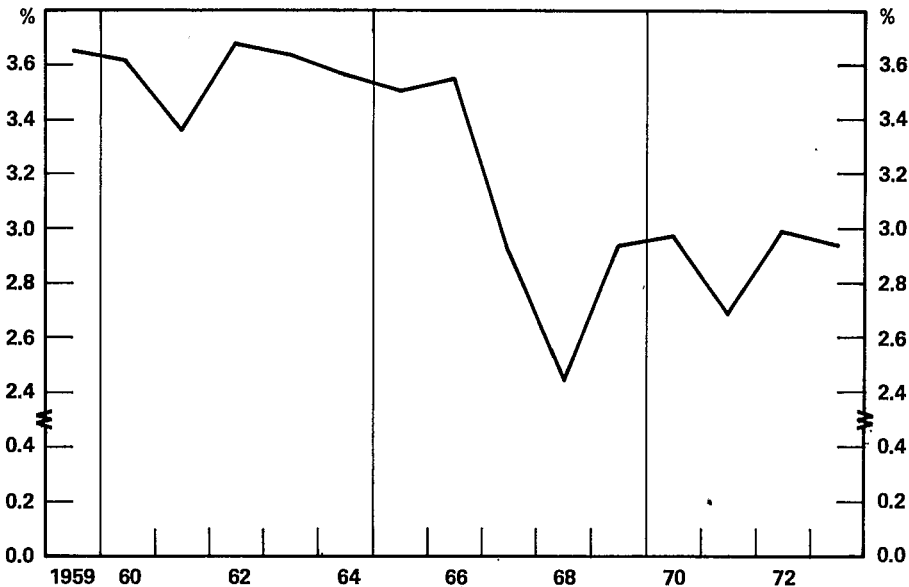
2. Tasetilaston vaihto-omaisuuden kirjanpitoarvoon on sovellettu EVL-tutkimuksen kaupan varastojen aliarvostusprosentteja. Ks. Pirkko Haavisto: Varastot, Taloudellisen suunnittelukeskuksen selvitys, Helsinki 1975.

3. Tämän kannattavuusindikaattorin osoittaja, sisäinen rahoitus, on arvioitu seuraavasti: kaupan BKT-erä ./ (palkkasumma + arvioidut sosiaalimaksut + arvioidut korkokulut). Ks. tarkemmin s. 51 - 52.

sella tasolla 1960-luvun loppupuolelta alkaen verrattuna sitä edeltäneeseen tasoon. Kuitenkaan kaupan investointitoiminnassa ei ole havaittavissa samanlaista tasosiirtymää alaspäin. Kuviosta 14 havaitaan, että kaupan markkamääräinen sisäinen rahoitus suhteessa kiinteisiin investointeihin on pysynyt keskimäärin ennallaan. Tämä johtuu siitä, että vuodesta 1969 lähtien kaupan myynnin volyymi kasvoi poikkeuksellisen voimakkaasti (kuvio 15). Pienen taantumankin aikana vuonna 1971 myynnin kasvu oli lähes 1960-luvun alun parhaiden vuosien luokkaa.

Kuvio 17.

KAUPAN KANNATTAVUUSINDIKAATTORI¹ VUOSINA 1959 – 1973; KÄYVIN HINNOIN

¹⁾ Kaupan sisäisen rahoituksen indikaattori / myynti.

Myynnin näin nopean kasvun mahdollisti kaupassa todennäköisesti aluksi ollut vapaa kapasiteetti. Investoinnit olivat 1960-luvun puolivälistä lähtien olleet suuret. Niin ikään työvoimaa oli runsaasti tarjolla. Kysynnän lisääntyminen puolestaan aiheutti aikanaan kapasiteetin laajentamistarpeen. Laajentamisen yhteydessä myös rationalisoitiin voimakkaasti.

Pitemmällä aikavälillä investointeihin vaikuttavat myynnin kasvunäkymien lisäksi myös kannattavuusodotukset. Tarkasteluhetken kannattavuustilanteen lisäksi odotuksiin vaikuttavat toisaalta pitkän tähtäyksen myyntinäkymät, toisaalta kustannuskehitys. Kuten kuviosta 15 näimme, pitkällä aikavälillä myyntikehitys liittyy läheisesti kokonaiskysynnän kehittymiseen.

4.3.3. Rationalisointitarvetta aiheuttavat tekijät

Myytäväksi tarkoitettujen tavaroiden hankintamenot ovat noin 80 % kaupan liikevaihdosta.¹ Hankintakustannuksia voidaan pienentää rationalisoimalla tavarahankintoja esimerkiksi suurempia tilauksia tekemällä. Tämän mahdollistamiseksi kauppaliikkeen on erikoistuttava entistä enemmän ja/tai lisättävä myyntinsä volyymia. Viimeksi mainittu toimenpide edellyttää usein uusia liiketiloja tai niiden laajennuksia.

Jäljelle jäävästä noin 20 prosentista eli kaupan arvonli-
sästä suurin kustannuserä on palkat ja sosiaalikulut. Tämä

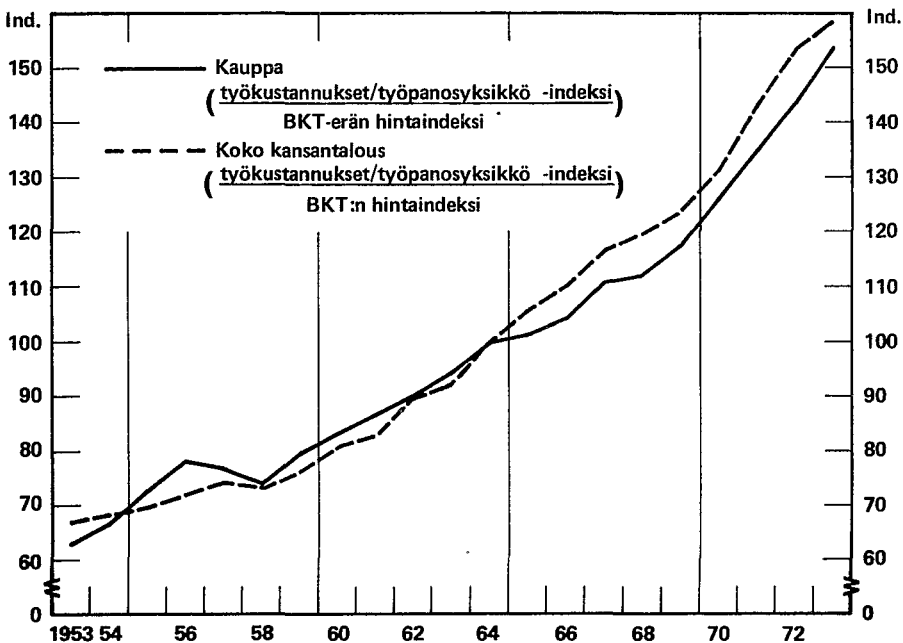
1. Arvioitu kaupan tasetilaston perusteella vähentämällä liikevaihdosta tulostaseen loppusumma.

erä oli vuosina 1969 - 1973 lähes 50 % kaupan tulostaseen kuluista. Kaupan toiminnan rationalisointi ja automatisointi on siis keskeinen kustannusten säästämistoimenpide.

Kuviosta 18 nähdään työkustannusten kehitys työpanosyksikköä kohden 1950-luvun alkupuolelta lähtien suhteutettuna kaupan BKT-erän hintakehitykseen. Samassa kuviossa on vertailun vuoksi esitetty vastaava suhdeluku myös koko kansantalouden osalta. 1950-luvun lopulta alkaen noin kymmenen vuoden ajanjakson aikana kaupan työkustannusten nousu on ollut verraten rauhallista. Sen sijaan 1960-luvun lopulla työkustannusten nousu oli voimakkaampaa kuin koko kansantaloudessa keskimäärin.

Kuvio 18.

KAUPAN SEKÄ KOKO KANSANTALouden TYÖKUSTANNUSTEN SUHDE TUOTANNON HINTAKEHITYKSEEN VUOSINA 1953-1973, INDEKSI 1964=100

Viime korkeasuhdannevaiheessa kaupan oli monilla seuduilla vaikea saada tarvitsemaansa lisätyövoimaa. Tämä voimisti osaltaan myös työvoimakustannusten nousua.

Työvoiman korvaaminen pääomalla on ollut ja tulee olemaan yksi huomattavaa investointipainetta kaupassa aiheuttava tekijä. Muun muassa erilaiset rationalisointitarpeet ovat johtaneet siihen, että suuremmassa mitassa 1960-luvun loppupuolelta alkaen on syntynyt itsepalvelutavarataloja vähittäiskaupassa ja suurvarastoja tukkukaupassa.

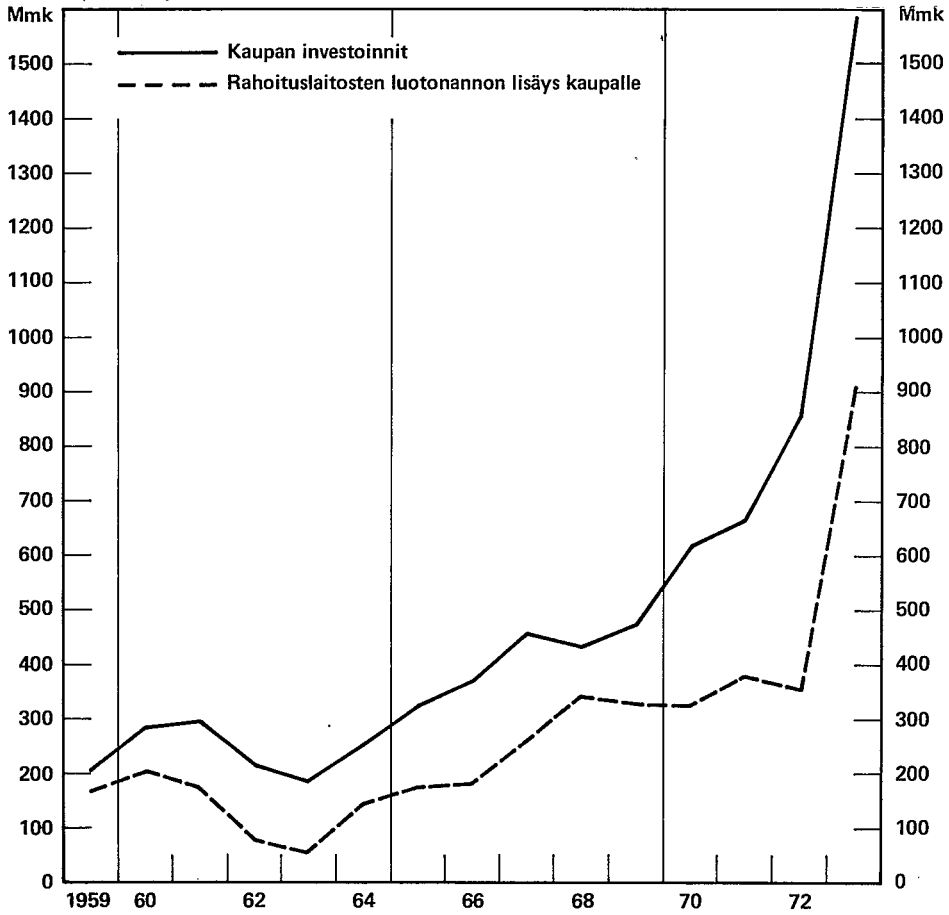
4.3.4. Ulkoinen rahoitus

Aikaisemmin esitetyn perusteella sisäisen rahoituksen vaihteluiden voidaan sanoa merkittävästi vaikuttavan kaupan investointien vaihteluiden ajoittumiseen. Se, missä laajuudessa investointisuunnitelmat toteutuvat, riippuu lisäksi ulkoisen rahoituksen saatavuudesta.

Kaupan rahoituslähteistä lyhytaikaisten luottojen osuus on hallitseva (ks. taulukko 6). Suurimpana ryhmänä tässä ovat tilivelat. Niiden myöntäjinä toimivat etupäässä muut yritykset sekä ulkomaiset lähteet. Pitkäaikaiset luotot, jotka teoriassa lähimmin liittyvät kiinteisiin investointeihin, ovat puolestaan valtaosaltaan peräisin varsinaisilta rahoituslaitoksilta (ks. kuvio 19).

Kuvio 19.

KAUPAN KIINTEÄT INVESTOINNIT JA RAHOITUSLAITOSTEN LUOTONANNON LISÄYS VUOSINA 1959 – 1973, KÄYVIN HINNOIN, MMK

Taulukko 6. Kaupan rahoituslähteiden %-jakauma kaupan tasetilaston mukaan vuosina 1970 - 1973

	tukku- kauppa %	vähittäis- kauppa %	koko kauppa ¹ %
yritykseen jäävä voitto sekä rahastojen ja varauksien muutos	8	7	8
varastojen aliarvostuksen muutos (EVL-tutkimuksen mukaan arvioituna)	14	11	13
aineellisen käyttöomaisuuden poistot	13	18	14
lyhytaikaisten luottojen muutos	47	36	44
pitkäaikaisten luottojen muutos	13	23	16
osake- tai osuuspääoman muutos	5	5	5
yhteensä	100	100	100

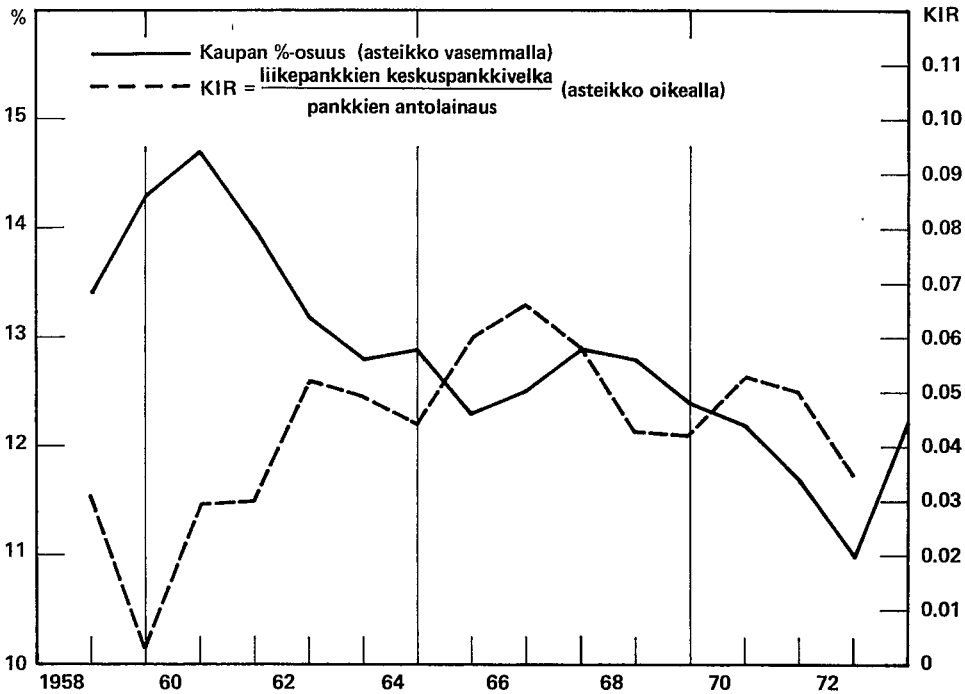
Kuvio 20 antaa viitteitä kaupan asemasta luottomarkkinoilla. Kaupan osuus rahoituslaitosten koko luottokannasta on trendinomaisesti laskenut 1960-luvun alusta lähtien. Mahdollisesta investointiosuuden laskusta ei voi olla kysymys, koska kaupan kiinteiden investointien kasvunopeus on ollut huomattavasti koko kansantalouden vastaavaa kasvua nopeampaa. Esimerkiksi kaupan investointien volyymin kasvaessa vuosittain 9.8 % ajanjaksona 1960 - 1972 kaikki yksityiset investoinnit lisääntyivät samana aikana vuosittain 5.9 %. Kannattavuuskehitys (kuvio 17) ei viittaa myöskään omarahoitus-

1. Tukku- ja vähittäisportaan välistä rahaliikettä ei ole nettoutettu. Tällöin varsinkin lyhytaikaisten luottojen osuus on koko kaupan kannalta tarkasteltuna liian suuri.

mahdollisuuksien paranemiseen, joten todennäköisimmäksi vaihtoehdoksi jää yrityssektorin sekä ulkomaiden rahoitusosuuden lisääntyminen.

Kuvio 20.

KAUPAN OSUUS RAHOITUSLAITOSTEN LUOTTOKANNASTA, %, JA RAHAMARKKINOIDEN KIREYSINDIKAATTORI (KIR) VUOSINA 1958 – 1973

Verrattaessa kaupan luottokantaosuuden kehittymistä rahamarkkinoiden kireysindikaattoriin (KIR kuviossa 20)¹ jakautuu tarkasteltava periodi kahteen osaan. Vuosina 1959 - 1967 kaupan osuus rahoituslaitosten luottokannasta vaihteli vuosittain enimmäkseen vastakkaissuuntaisesti rahamarkkinoiden yleisen tilan muutosten kanssa. Tämä viittaisi kaupan residuaaliasemaan rahoituslaitosten luotonannossa. Vuodesta 1968 alkaen kyseisten kuvaajien muutoksen liikkuvat useimmiten keskenään samansuuntaisesti. Tämä taas viittaisi mainitun residuaaliaseman lieventymiseen. Toisaalta se voi myös johtua muihin rahoituslähteisiin siirtymisestä.

Lyhytaikaisen rahoituksen suuri osuus ja nopea kierto tehnevät siitä joustavan puskurin muussa rahoituksessa tapahtuvia häiriöitä vastaan. Tilivelat olivat tukkukaupan lyhytaikaisista luotoista vuosina 1969 - 1973 keskimäärin 66 %; vastaava luku vähittäiskaupassa oli noin 46 %. Siten tilivelkarahoitusta on syytä tarkastella lähemmin.

Tilivelkojen sekä -saatavien edellytyksenä on aina reaalin liiketoimi. Näin ollen kauppaluottojen tason määrää ensi

1. KIR = liikepankkien keskuspankkivelka
pankkien antolainaus

Tarkemmin rahoitusmarkkinoiden kireydestä ks. esim. Markku Puntila: Pankkijärjestelmän rahoitusvarannot Suomen taloudellisessa kehityksessä vuosina 1948 - 1964, Suomen Pankin taloustieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja, Sarja B:29, Helsinki 1969, s. 94 - 98. KIR-muuttujaa on tulkittava varovasti. Eri pankkien ja pankkiryhmittymien välinen oligopolistinen kilpailu saattaa johtaa keskuspankkivelan "epäoptimaaliseen" käyttöön. Pankit saattavat myös tottua keskuspankkivelan tasoon. Tällöin kannattaa kiinnittää huomio lähinnä vain indikaattorin vuotuisiin muutoksiin eikä niinkään pitämällä aikavälillä sen tasossa tapahtuviin siirtymiin. KIR-indikaattori kuvaa lähinnä kotimaisen rahoituksen kireyttä. 1960-luvulla pääomantuonti oli niin vähäistä, että indikaattorin peittävyys koko rahamarkkinoiden suhteen oli hyvä.

sijassa liiketoiminnan vilkkaus. Tarkastelemalla kauppaluottoja esimerkiksi suhteessa liikevaihtoon voidaan saada käsitys siitä, onko niitä voitu mahdollisesti käyttää muuhunkin kuin juoksevien liiketoimien rahoittamiseen. Esimerkiksi tilivelkojen lisääntyminen ja/tai tilisaatavien pieneneminen suhteessa liikevaihtoon ceteris paribus muun rahoituksen saatavuuden kiristytessä voidaan tulkita kauppaluottojen käyttämiseksi muun vaikeutuvan rahoituksen korvaamiseen. Kauppaluottojen nettomääräinen lisääminen suhteessa liikevaihtoon voi tapahtua joko luottoaikoja pidentämällä velkojen puolella tai lyhentämällä saatavien puolella. Voitaneen realistisesti olettaa, että ainakin lyhyellä tähtäyksellä kauppa (varsinkin sen suurimmat yksiköt) pystyy itse vaikuttamaan näihin maksuaikoihin.

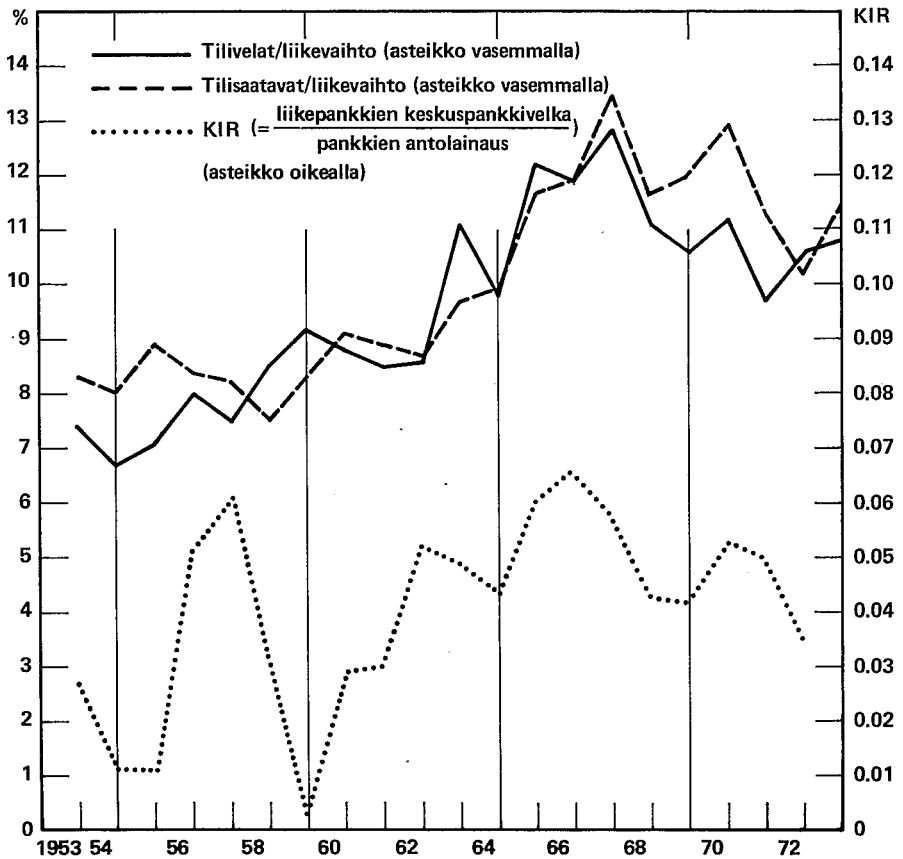
Keskusliikkeistä¹ saadaan tässä mielessä mielenkiintoiset aikasarjat (kuvio 21). Keskusliikkeiden sekä tilivelat että -saatavat näyttävät olevan suhteellisen kiinteässä yhteydessä keskenään. Verrattaessa liikevaihtoon suhteutettujen kauppaluottojen aikauria yleiseen rahamarkkinoiden kireysindikaattoriin havaitaan niiden liikkuneen varsinkin 1960-luvulla keskenään enimmäkseen samansuuntaisesti. Tämä voidaan tulkita siten, että kun rahamarkkinoiden kiristytessä keskusliikkeiden asiakkaat ovat lisänneet tilivelkojensa määrää, myös keskusliikkeet ovat pystyneet omalta osaltaan samaan. Lopputulos on, että keskusliikkeiden asiakkaille,

1. Nk. keskusliikkeet, SOK, OTK, Kesko ja Hankkija, käsittävät tukkukaupasta noin 25 % liikevaihdolla mitattuna.

mm. vähittäiskaupoille, on siis virrannut kireitten rahamarkkinoiden aikana lyhytaikaista rahaa lisääntyneinä kauppaluottoina.¹

Kuvio 21.

KESKUSLIIKKEIDEN KAUPPALUOTOT SUHTEUTETTUNA LIIKEVAIHTOON, %, SEKÄ RAHAMARKKINOIDEN KIREYSINDIKAATTORI (KIR), KÄYVIN HINNOIN, VUOSINA 1953 – 1973

1. Vesa Kannianen on päätenyt teollisuuden näkökulmasta samanlaiseen tulokseen tutkimuksessaan *The Demand for Money, Other Liquid Assets and Short-Term Credit by Finnish Firms*, Helsinki 1976, s. 162 ja 168.

4.3.5. Muita näkökohtia

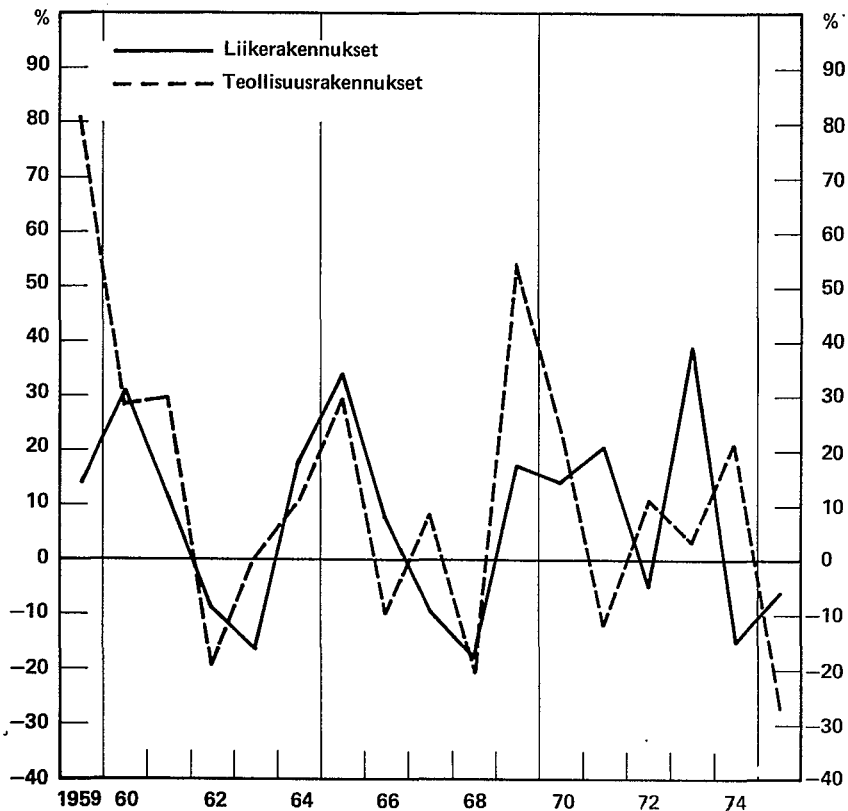
Sitä, että kaupan investoinnit näyttävät edeltävän muun investointitoiminnan suhdannekehitystä, voidaan ainakin osittain perustella teknisluonteisilla seikoilla. Kaupan investointien rakenteellinen perusta on erilainen kuin useiden muiden elinkeinojen. Talonrakennusinvestointien suuri osuus merkitsee, että niitä seuraava koneinvestointien vaihe jää lyhyeksi ja koko investointiprosessin kesto (toteutusviive) lyhenee. Tätä käsitystä ei voi hylätä ainakaan vertailemalla keskenään liike¹ ja teollisuusrakennustuotantoa (\approx investointeja, kuvio 22), joiden vaihtelut näyttävät ajoittuvan useimmiten samanaikaisiksi. Kauppa toimii lisäksi suurelta osin vuokratiloissa (omistus useimmiten kauppaelinkeinon ulkopuolella), mikä edelleen lyhentää sen investointiprosessia.² Investointien päätösviivettä lyhentäneenä myös kaupassa tapahtuva keskittymiskehitys sekä vertikaalinen integraatio.

Keskittymiskehityksen mukanaan tuoma eri kaupparyhmittymien välinen kasvanut oligopolistinen kilpailu on lisännyt investointipainetta kaupassa. Yhdessä liian optimististen alueittaisten kehityssuunnitelmien kanssa tämä lienee jo aiheuttanut eräitä paikallisia yli-investointeja kaupan alalla.

1. Liikerakennustuotannosta noin 75 % on kaupan rakennuksia.

2. Uudisrakennuksen kyseessä ollen tämä ei kuitenkaan vaikuta aggregaattitasoon. Kaupan osalle jäävä koneinvestointi vain ajoittuu myöhemmäksi.

Kuvio 22.

**UUSIEN RAKENNUSTEN TUOTANNON MÄÄRÄN MUUTOKSET VUOSINA
1959 – 1975, %**

Kaupan investointitoimintaan vaikuttaneista talouspoliittisista toimenpiteistä voidaan ensiksi mainita hintasäännöstely. Lähinnä päivittäisluonteisille tavaroille asetetun prosenttipalkkiomaksimin kautta hintasäännöstely on kohdistunut tämän alan kaupan tuottokehitykseen.

Terveydenhoitolainsäädännön asettamat normit kaupan toimipaikoille ovat suhteellisen tasaisesti kiristyneet. Tämä on aiheuttanut pääomakannan osittaista taloudellista vanhene-
mista ja pakottanut kaupan lisäämään investointitoimintaansa.

Kertaluonteisista toimenpiteistä mainittakoon nk. investointivero. Sen toteuttamisen viivästyminen kiihdytti kaupan investointitoimintaa panemalla alkuun ennätysmäärän rakennustöitä vuonna 1973 (kuvio 22). Alueellisen siirtymän¹ vuoksi vero ei voimaan tultuaankaan hillinnyt kaupan rakentamistoimintaa odotetulla tavalla.

Vuoden 1969 elinkeinoverolain muutos lienee tilapäisesti kiihdyttänyt varastoinvestointeja. Tuontitalletuksella, tuonnin käteismaksujärjestelmällä ja tukkuliikkeiden sisällyttämisellä liikevaihtoveroennakon piiriin lienee ollut maksuvalmiuden heikentymisen johdosta hillitsevä vaikutus investointeihin.

1. Vähemmän tärkeätä rakentamista (mm. kaupan rakennuksia) koskeva 40. prosentin investointivero oli voimassa neljän eteläisen työvoimapiirin alueella 1.6.1973 - 30.9.1974. Investointiveron voimassaoloaikaa jatkettiin sittemmin alueellisesti supistettuna vuoden 1974 loppuun.

5. PANKKIEN JA VAKUUTUSLAITOSTEN INVESTOINTITOIMINTA

5.1. Pankkien ja vakuutuslaitosten tehtävät ja erityiset piirteet

Pankkien ja vakuutuslaitosten päätehtävänä on välittää säästämistä investointeihin. Pankit ja vakuutuslaitokset ovat markkinahakuisia, mutta ne eivät ole paikallisesti yhtä sidoksissa markkinoihin kuin esimerkiksi kauppa.

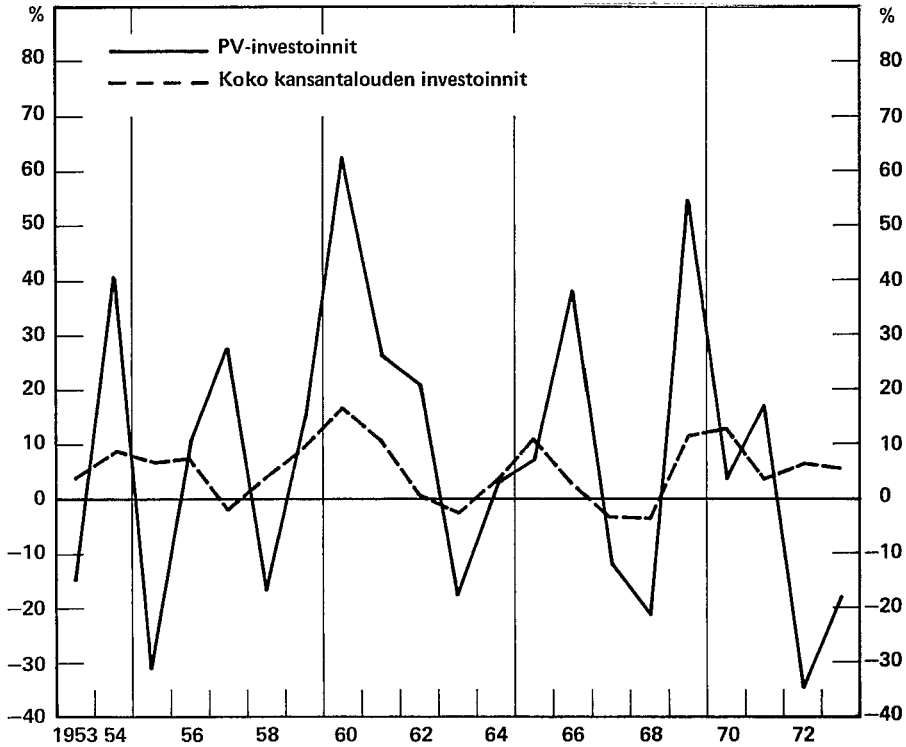
Erityispiirteenä tässä elinkeinossa on helppous tarvittaessa tehdä finanssisijoituksia kiinteiden investointien sijaan. Varsinkin inflaatioaikoina mm. turvatakseen rahastojensa reaaliarvon vakuutusyhtiöt ja eläkelaitokset suorittavat kiinteistösiijoituksia huolimatta siitä, ovatko ne asianomaisen yhteisön fyysisen toiminnan kannalta välttämättömiä vai eivät. Pankit tekevät kiinteistösiijoituksia suhteellisesti vähemmän kuin vakuutuslaitokset.

5.2. Investointeihin vaikuttavista tekijöistä

Pankkien ja vakuutuslaitosten (PV-sektori) kiinteät investoinnit vaikuttavat suhteellisen suhdanneherkiltä. Niiden ajoittuminen on ollut useimmiten sama koko kansantalouden kiinteiden investointien kanssa (kuvio 23).

Kuvio 23.

PANKKIEN JA VAKUUTUSLAITOSTEN KIIINTEIDEN INVESTOINTIEN SEKÄ KOKO KANSANTALouden KIIINTEIDEN INVESTOINTIEN MÄÄRÄN MUUTOKSET VUOSINA 1953 – 1973, %

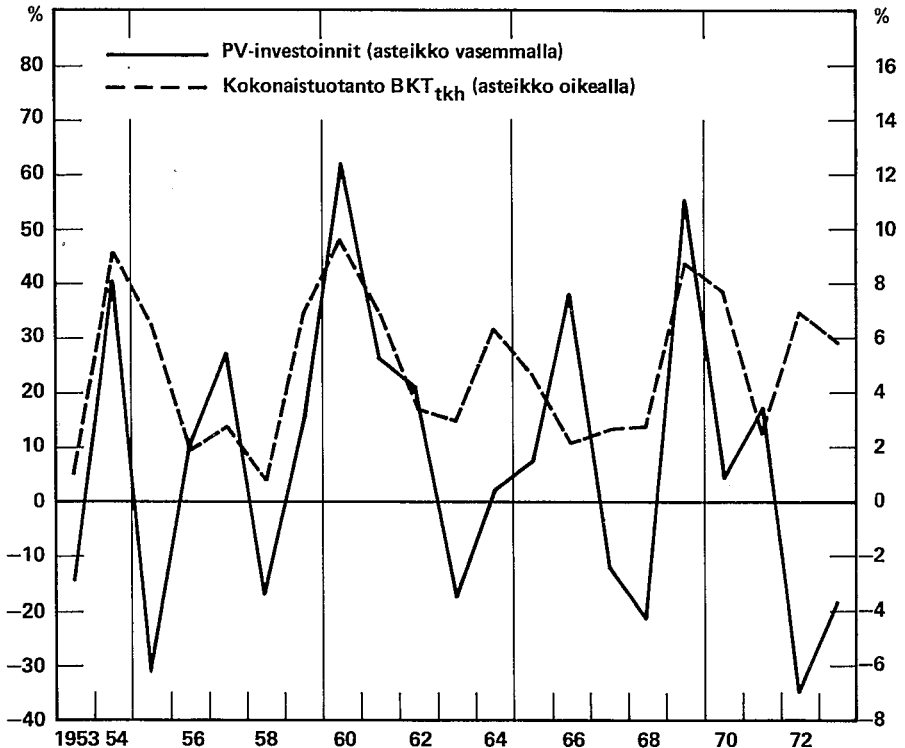

Akseleraatiotyypistä investointianalyysia vaikeuttaa PV-sektorin tuotannon laskennallisuus. Tuotannon volyyymiin vaikuttaa pääasiassa työpanoksen kehittyminen. Lisäksi pankeissa tuotannon arvoon vaikuttaa ratkaisevasti pankkien korkomarginaali.

Pankkien kiinteät investoinnit omiin käyttötarkoituksiin liittyvät läheisesti pankkipalveluiden volyyymiin. Pankkien ja vakuutuslaitosten investointitoimintaa voitaneenkin parhaiten selittää esimerkiksi BKT:n tai koko kansantalouden investointitoiminnan avulla siten, että lisääntyvä pankki- ja vakuutuspalveluiden kysyntä aiheuttaa kapasiteetin käyttöösteen nousua ja lopulta investointitarpeen (kuvio 24).

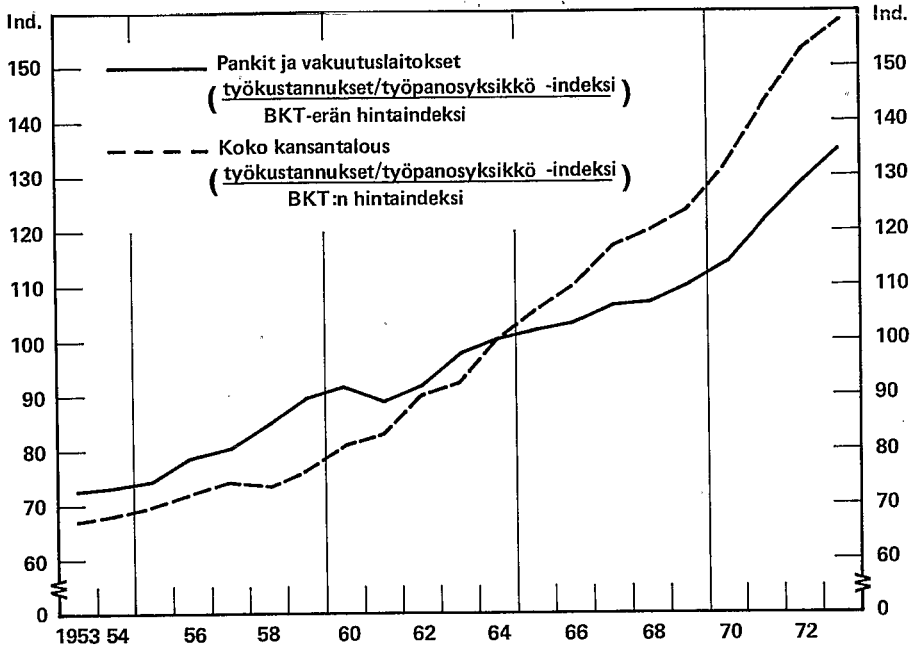
Kuvio 24.

PANKKIEN JA VAKUUTUSLAITOSTEN KIIINTEIDEN INVESTOINTIEN SEKÄ KOKONAISTUOTANNON MÄÄRÄN MUUTOKSET VUOSINA 1953 – 1973, %

Kuvio 25.

PANKKIEN JA VAKUUTUSLAITOSTEN SEKÄ KOKO KANSANTALouden TYÖKUSTANNUSTEN SUHDE TUOTANNON HINTAKEHITYKSEEN VUOSINA 1953 – 1973, INDEKSI 1964=100

Koska rahoituksen saatavuus on tässä sektorissa hyvin joustava¹, fyysiseen kapasiteettiin kohdistuvat paineet ovat ensisijainen investointeja käyntiin paneva voima. Alueellinen muuttoliike on yksi näitä palvelupullonkauloja synnyttävä tekijä.

Investointipainetta synnyttänyt tekijä pankkien piirissä on niin ikään eri pankkien välinen alueellinen kilpailu (talletus)asiakkaista. Tämä on voinut synnyttää yli-investointeja kilpailijapankkien perustettua omat konttorinsa alueille,

1. Antolainauskorko on suurimmaksi osaksi "säännöstelty" ja suhteellisen alhaisella tasolla. Tällöin varsinkin lyhyellä aikavälillä omista investointikohteista löytynee runsaasti mainitun vaihtoehtoistuo-ton ylittäviä sijoituskohteita.

joissa vain yksi konttori olisi voinut kannattavasti toimia. Suurimmat liikepankit ovatkin keskenään sopineet tiettyjä alueita koskevan "etupiirijaon", jolla yritetään estää tällaisen päällekkäisyyden syntyminen.

Työkustannukset muodostavat pankeissa ja vakuutuslaitoksissa kaupan tapaan suuren kustannuserän. Työkustannusten nousu ei kuitenkaan ole PV-sektorissa ollut yhtä voimakasta kuin kaupassa (kuvio 25).

6. LIIKENTEEN INVESTOINTITOIMINTA

6.1. Liikenteen tehtävät ja erityispiirteet

Kullakin liikennemuodolla on oma taloudellinen ja yhteiskunnallinen tehtävänsä. Yhteistä niille on siirtää ihmisiä, tavaroita tai tietoja paikasta toiseen. Eri liikennemuotoihin sisältyy myös toimialoja, jotka liittyvät välittömästi edellä mainittuihin toimintoihin (linja-autoasemat, ahtaus yms.).

Tietoliikennettä lukuun ottamatta kaikki liikennemuodot palvelevat sekä tavara- että henkilöliikennettä. Kauppamerenkulku liittyy pääosiltaan ulkomaankauppaan, vaikka sillä on oma merkityksensä myös kotimaan tavarankuljetuksessa. Sen kapasiteetin käyttöaste on suuresti ulkomaankaupan suhdanteista riippuvainen. Osa merenkulusta palvelee kuitenkin myös turismia, jonka riippuvaisuus suhdanteista ei ole yhtä välitöntä kuin tavarankuljetuksen.¹

Rautatieliikenne kilpailee tieliikenteen kanssa sekä tavarankuljetuksen että henkilöliikenteen alalla. Tieliikenteessä

1. Vuonna 1972 tavaraliikenteen osuus varsinaisen kauppalaivaston liikennetuloista oli 76.6 % (Kauppamerenkulun tasetilasto 1972). Suomen ja ulkomaiden välisestä matkustajaliikenteestä tuli vuonna 1970 50.4 % meriliikenteen osalle.

linja-autoliikenne ja ammattimainen henkilöautoliikenne palvelevat pääasiassa henkilöliikennettä. Kuorma-autoliikenne on välittömästi tavarankuljetuksen kehityksestä riippuvainen. Tavarankuljetuksessa maantiekuljetukset ovat tarkastelupe-riodilla vallanneet markkinaosuutta rautatiekuljetuksilta.

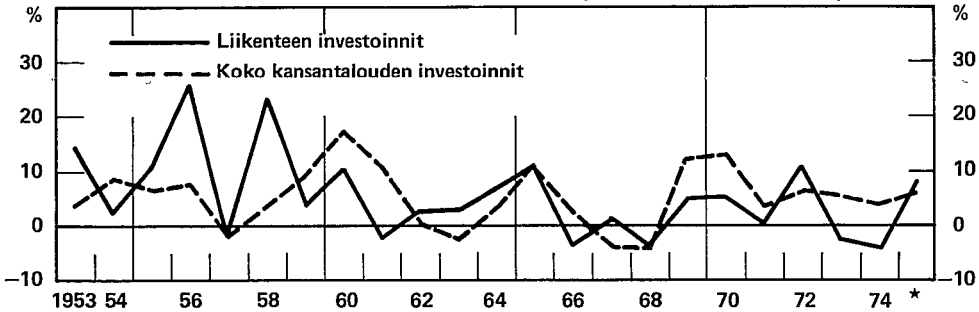
Tietoliikenne liittyy teollistuneen yhteiskunnan kehitykseen hyvin monipuolisesti. Sen investointitarpeisiin vaikuttaa sekä elinkeinorakenteen kehittyminen että maassamuutto. Tehokkaasta tietoliikenneverkosta on tullut välttämätön talouselämän toiminnalle.

Erä "muu liikenne" on hyvin heterogeeninen. Lentoliikenne palvelee nykyisin pääasiassa henkilöliikennettä. Matkatoimistot luovat puitteita sekä liike- että turistimatkailulle. Linja-autoasemat liittyvät niin henkilö- kuin myös tavara-liikenteen kehitykseen. Huolinta on ulkomaankaupan kehityksestä riippuvaista.

Liikenteen investoinneissa maa- ja vesirakennuksen sekä koneiden ja kaluston osuudet ovat likimain yhtä suuret. Sen sijaan talonrakennuksen merkitys on vähäinen. Julkisen sektorin liikenneinvestoinnit kohdistuvat pääasiassa maa- ja vesirakennukseen, kun taas yksityiset ovat suurimmaksi osaksi koneita ja kalustoa. Liikenteen investointien suurin homogeeninen erä on tieliikenteen maa- ja vesirakennusinvestoinnit. Vuonna 1970 nämä lähinnä valtion ja kuntien

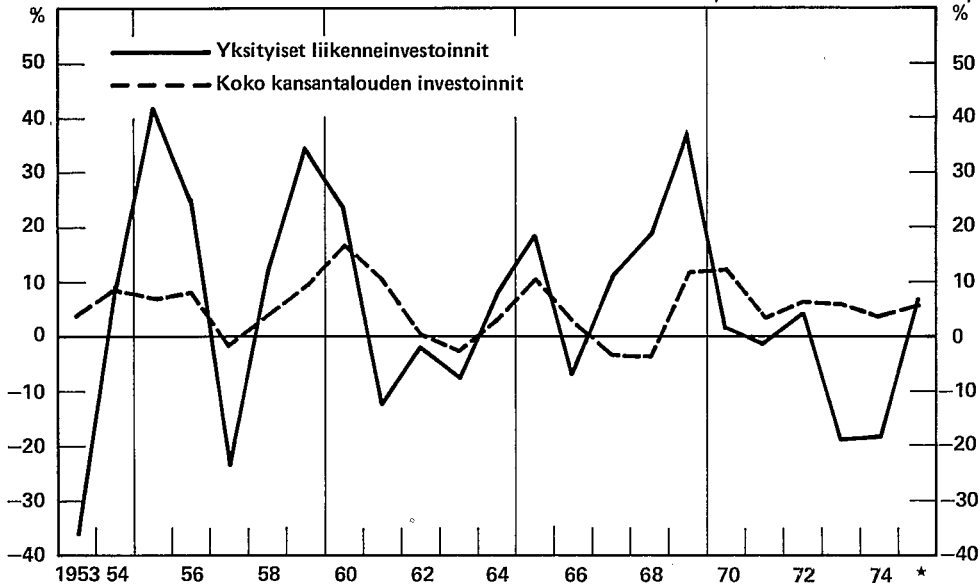
Kuvio 26.

LIIKENTEEN KIIKTEIDEN INVESTOINTIEN JA KOKO KANSANTALouden KIIKTEIDEN INVESTOINTIEN MUUTOKSET VUOSINA 1953 - 1975, VUODEN 1964 HINNOIN, %

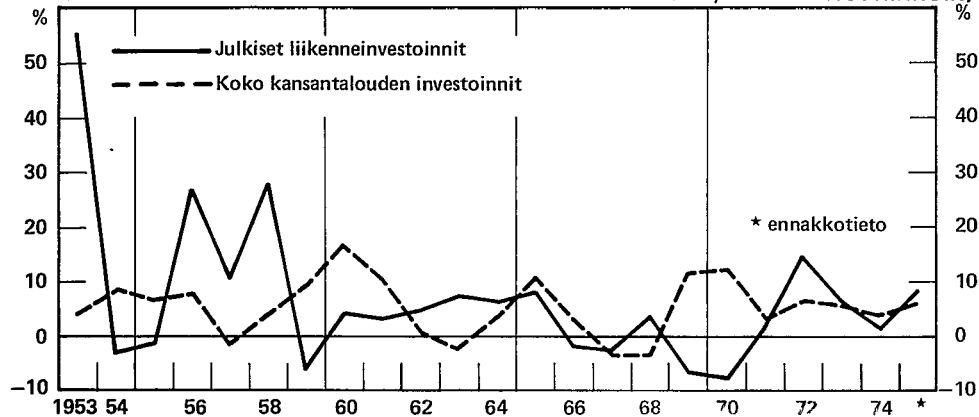
Kuvio 27.

LIIKENTEEN YKSITYISTEN KIIKTEIDEN INVESTOINTIEN JA KOKO KANSANTALouden KIIKTEIDEN INVESTOINTIEN MUUTOKSET VUOSINA 1953 - 1975, VUODEN 1964 HINNOIN, %

Kuvio 28.

LIIKENTEEN JULKISTEN KIIKTEIDEN INVESTOINTIEN JA KOKO KANSANTALouden KIIKTEIDEN INVESTOINTIEN MUUTOKSET VUOSINA 1953 - 1975, VUODEN 1964 HINNOIN, %

tieinvestoinnit muodostivat lähes 40 % liikenteen ja yli 7 % koko kansantalouden investoinneista.

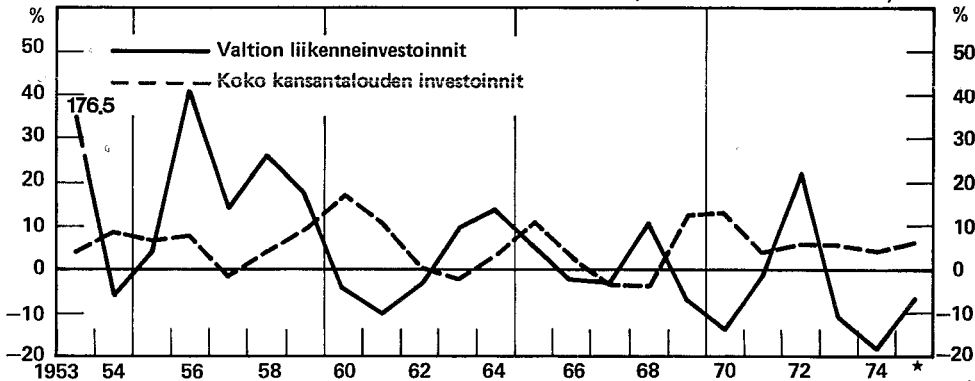
6.2. Liikenteen investointien kehitys

Liikenteen investoinnit ovat kuvion 26 mukaan noudattaneet koko talouden investointien suhdannekehitystä erityisesti 1960-luvulta lähtien. Kuvion 27 mukaan yksityisten liikenneinvestointien suhdannevaihtelu on selvästi voimakkaampaa kuin koko kansantalouden investointien, mikä samalla merkitsee, että julkisilla liikenneinvestoinneilla on ollut ainakin osittain suhdanteita tasaava vaikutus (kuvio 28).

Yksityisten liikenneinvestointien suhdannekäyttäytyminen selittyy sillä, että koneet ja kalustot muodostavat suuren osan näistä investoinneista ja laivoja lukuun ottamatta niiden toimitusaika on yleensä suhteellisen lyhyt. Kone- ja kalustoinvestointien suorittaminen on ajankohtaista, kun on nähtävissä kuljetuskapasiteetin käyttöasteen kohoaminen yleisen suhdannenousun ja investointiaallon yhteydessä. Toisaalta tuotannon kehitys heijastuu välittömimmin tavara-liikennettä harjoittaviin ja sitä palveleviin toimialoihin. Näitä ovat rautatie- ja kuorma-autoliikenne, merenkulku, ahtaus sekä huolinta. Näiden neljän toimialan osuus yksityisistä liikenneinvestoinneista oli vuosina 1968 - 1972 noin 60 %. Suhdanneanalyysin näkökulmasta jäljelle jääneen osan tarkasteleminen on ongelmallista. Koska yksityisistä

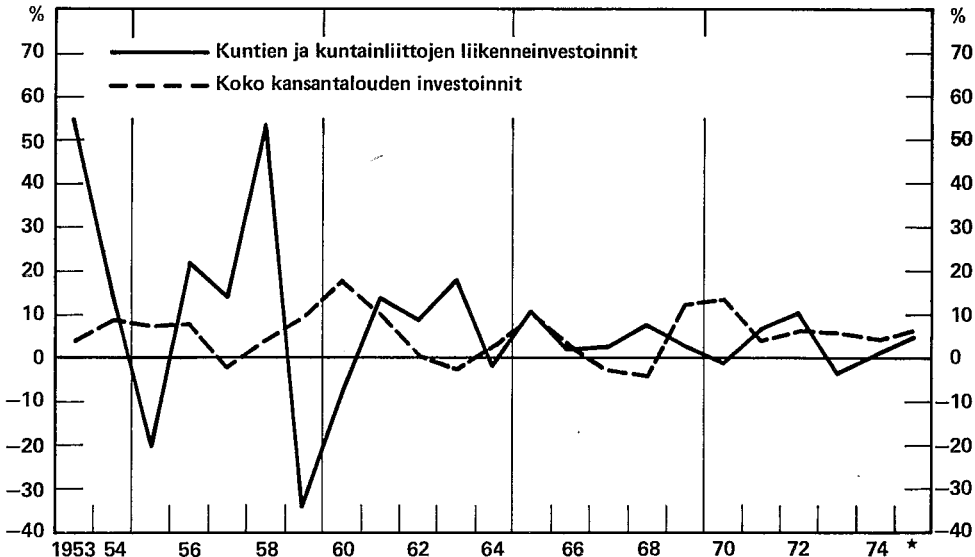
Kuvio 29.

VALTION KIINTEIDEN LIIKENNEINVESTOINTIEN JA KOKO KANSANTALouden KIINTEIDEN INVESTOINTIEN MUUTOKSET VUOSINA 1953 – 1975, VUODEN 1964 HINNOIN, %

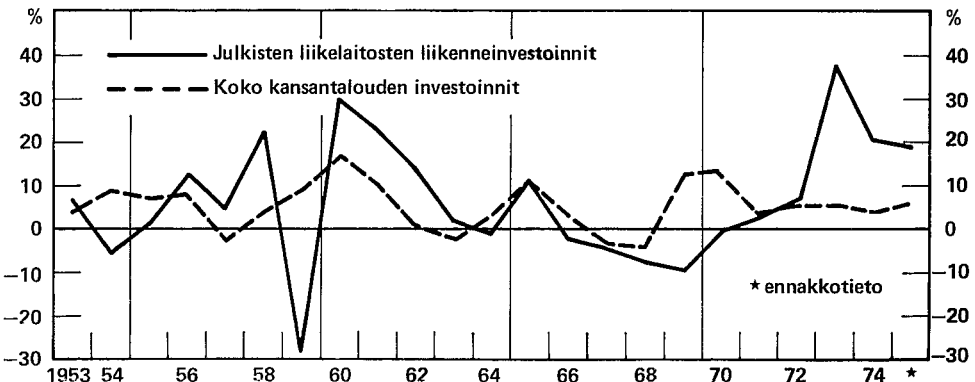
Kuvio 30.

KUNTIEN JA KUNTAINLIITTOJEN KIINTEIDEN LIIKENNEINVESTOINTIEN JA KOKO KANSANTALouden KIINTEIDEN INVESTOINTIEN MUUTOKSET VUOSINA 1953–1975, VUODEN 1964 HINNOIN, %

Kuvio 31.

JULKISTEN LIIKELAITOSTEN KIINTEIDEN LIIKENNEINVESTOINTIEN JA KOKO KANSANTALouden KIINTEIDEN INVESTOINTIEN MUUTOKSET VUOSINA 1953 – 1975, VUODEN 1964 HINNOIN, %

liikenneinvestoinneista ei ole saatavissa pitkiä aikasarjoja toimialoittain, on hyvin vaikeata tutkia yksityiskohtaisemmin niiden kehitystä ja eri toimialojen käyttäytymisessä mahdollisesti tapahtuneita muutoksia.

Julkisten investointien monena vuotena suhdanteita tasaava vaikutus selittyy siitä, että hallitseva osa näistä investoinneista on infrastruktuuriluonteisia maa- ja vesirakennusinvestointeja, joiden yhteys esimerkiksi teollisuustuotannon kehitykseen ei ole välitön. Toisaalta on muistettava, että liikenteen julkinen osa koostuu kolmesta komponentista, joiden investointikäyttäytymiseen vaikuttavissa tekijöissä on eroja. Valtion, kuntien ja julkisten liikelaitosten investoinnit kehittyivät 1950-luvulla melko samansuuntaisesti, mutta myöhemmin niiden käyttäytyminen on ollut selvästi toisistaan poikkeavaa.

Valtion tieinvestointeja pyrittiin aiemmin käyttämään suhdannepoliittisena välineenä työttömyyden vähentämiseksi. Tämä tavoite oli erityisen korostunut 1950-luvulla (kuvio 29). Niin ikään kuntien liikenneinvestoinneilla, jotka kaikki luetaan tieinvestointeihin, oli 1950-luvun jälkipuoliskolla ja myös 1960-luvun alussa monena vuotena investointisuhdanteita tasaava vaikutus (kuvio 30). Julkisten liikelaitosten liikenneinvestoinneilla sen sijaan ei ole ollut merkittäviä suhdanteita taasaavia vaikutuksia (kuvio 31). Niiden rakenne on muusta julkisesta sektorista poikkeava; koneiden ja kaluston osuus on suuri.

6.3. Valtion ja kuntien liikenneinvestoinnit

Valtion investointien osuus liikenteen investoinneista oli vuosina 1953 - 1972 keskimäärin 35 %. Esimerkiksi vuonna 1970 valtion liikenneinvestoinneista oli noin 95 % maa- ja vesirakennusinvestointeja ja siis lähinnä infrastruktuurin kehittämistä. Toisaalta lähes 90 % valtion liikenneinvestoinneista kohdistui tieliikenteeseen ja vain 8 % vesi- ja 3 % lentoliikenteeseen.

Kuntien investointien osuus koko talouden liikenneinvestoinneista oli vuosina 1953 - 1972 keskimäärin 9 %. Kuntien investointiosuus kasvoi hieman 1960-luvulla, mutta supistui jälleen vuoden 1972 jälkeen samaan aikaan, kun myös valtion osuus liikenteen investoinneista aleni suuresti. Valtion ja kuntien yhteenlaskettu osuus liikenteen investoinneista on täten supistunut selvästi 1970-luvun aikana (kuvio 9B).

Valtion ja kuntien liikenneinvestoinneilla toteutetaan tie- ja vesiliikenteen väylien laajentaminen ja kunnossapito. Tieverkon eri osien huolehtimisvelvollisuuden jakautuminen valtion ja kuntien kesken perustuu tielakiin ja on liikenneväylän pitäjältä riippuvainen.¹ Tie- ja vesirakennushallituksessa tieinvestoinnit jaetaan uusinvestointeihin ja

1. Kaduista huolehtivat kunnat. Yleiset tiet jaetaan maanteihin ja paikallisteihin. Maanteistä, joiden liikenne on pääasiassa kuntien välistä, huolehtii valtio. Paikallisteistä, joiden liikenne on pääasiassa kuntien sisäistä, päävastuu on valtiolla, mutta kunnille sovitaan vuosittain tietty osallistumisprosentti paikallisteiden kustannuksista. Peruskorvaus on viime vuosina ollut 20 % investointien ja 25 % kunnossapidon osalta. Tämän osuuden määräytymiseen vaikuttavat myös kunnan taloudellinen tila, väkiluku yms.

ylläpitoinvestointeihin. Investoinneista on nykyisin noin 20 % uusinvestointeja, ts. uuden tien rakentamista, ja noin 80 % ylläpitoinvestointeja, ts. toimia, joita ilman liikennöiminen jo olemassa olevalla väylällä ei olisi mahdollista. Kunnossapidon (auraus, hiekottaminen yms.) osuus tienpidon kustannuksista on jatkuvasti kasvanut. Nykyisin se on jo yhtä suuri kuin investointien.

Tie- ja vesirakennushallitus (TVH) on valmistanut vuosittain laadittavia viiden vuoden toimintasuunnitelmia vuodesta 1972 alkaen. Erilaisia tarveselvityksiä on tehty aina 1980-luvun puoliväliin saakka. Tienpidon toimenpideohjelmassa vuosiksi 1978 - 1982 oletetaan Tie- ja vesirakennuslaitoksen määrärahoihin noin 1 - 1.5 prosentin suuruinen vuosittainen kasvu. Kasvu on kokonaisuudessaan suunniteltu kanavoitavaksi kunnossapitoon, kun taas investointien volyyymi tulee pysymään ennallaan.

Julkisten liikenneinvestointien ajoittamisen perusteena pyrittiin aikaisemmin pitämään myös työllisyysnäkökohtia. 1960-luvun lopulta lähtien niillä ei ole ollut kovinkaan suurta merkitystä tieinvestointien kehitykselle. Tärkeämpiä lähtökohtia ovat nykyisin olemassa olevan ja ennustetun kapasiteettivajauksen täyttäminen sekä liikenneturvallisuuden säilyttäminen ja parantaminen.

6.4. Julkisten liikelaitosten liikenneinvestoinnit

Liikenteen alalla toimii seitsemän kansantalouden tilinpidossa julkisiin liikelaitoksiin luettavaa laitosta tai laitosryhmää: Valtionrautatiet, Posti- ja lennätinlaitos, kuntien satamalaitokset, kunnalliset liikennelaitokset, Helsingin metro, kunnalliset puhelinlaitokset sekä Saimaan kanava. Niiden yhteenlaskettu osuus kansantalouden liikenneinvestoinneista on vuosina 1953 - 1972 kehittynyt seuraavasti:

	%
1953 - 1957	28
1958 - 1962	24
1963 - 1967	27
1968 - 1972	23
1973 - 1975	38

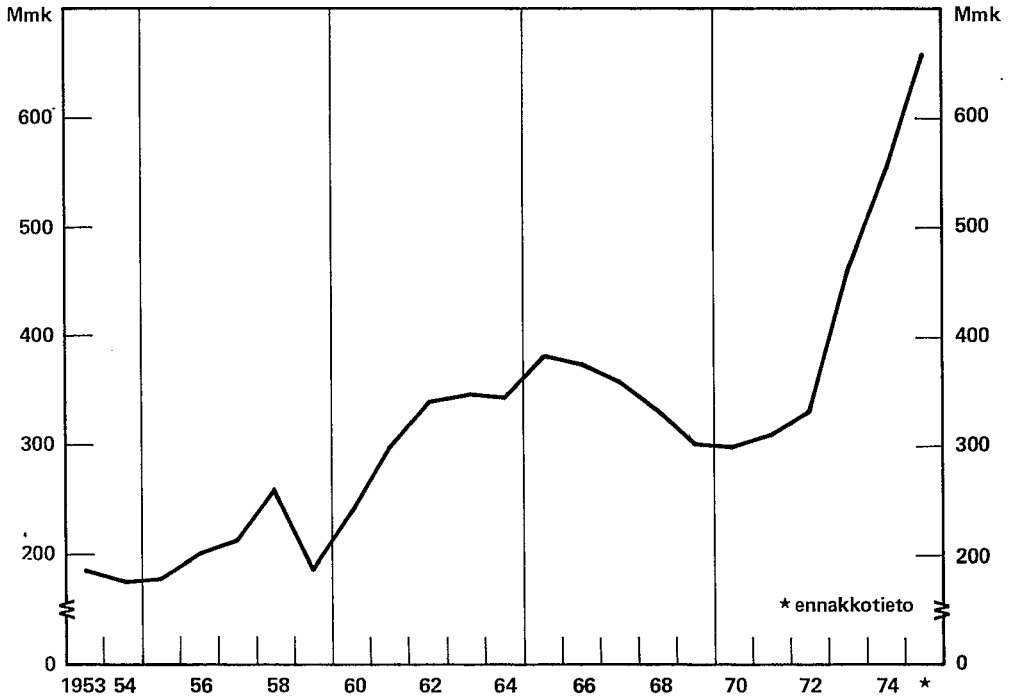
Taulukko 7. Julkisten liikelaitosten liikenneinvestointien jakauma vuosina 1953 - 1972, käyvin hinnoin, %

vuosi	VR	PLL	kuntien satama- laitokset	kunnalli- set liikennelaitokset	Hel- singin metro	kunnalli- set puhelinlaitokset	Saimaan kanava	yhteensä
1953- 1957	65.7	14.3	10.6	8.1	-	1.3	-	100.0
1958- 1962	67.2	16.1	8.5	7.1	-	1.1	-	100.0
1963- 1967	60.5	14.4	9.0	3.7	0.2	1.0	11.2	100.0
1968- 1972	52.6	26.6	9.3	4.1	2.4	2.1	2.9	100.0

Julkisten liikelaitosten osuus liikenteen investoinneista aleni siis jossakin määrin 1950-luvun lopulla. 1960-luvun alkuvuosien kasvukauden jälkeen niiden investointien volyyymi vuosikymmenen jälkipuoliskolla jopa laski, samaan aikaan kun yhteenlaskettujen liikenteen investointien volyyymi kasvoi. Vuosina 1973 - 1975 julkisten liikelaitosten liikenneinvestointien volyyymi ja investointiosuus kohosivat huomattavasti (kuvio 32).

Kuvio 32.

JULKISTEN LIIKELAITOSTEN KIINTEÄT LIIKENNEINVESTOINNIT VUOSINA 1953 - 1975, VUODEN 1964 HINNOIN, MMK

Julkisten liikelaitosten liikenneinvestointien kehitystä hallitsevat selvästi kaksi suurinta liikelaitosta, Valtionrautatiet sekä Posti- ja lennätinlaitos (taulukko 7). Niiden investoinnit ovat olleet vuosittain yhteensä 75 - 85 % julkisten liikelaitosten yhteenlasketuista liikenneinvestoinneista. Tämän vuoksi seuraavassa keskitytään juuri näiden kahden laitoksen investointitoiminnan tarkastelemiseen.

6.4.1. Valtionrautatiet

Valtionrautateiden osuus kaikista liikenteen käypähintaisista investoinneista on kehittynyt seuraavasti:

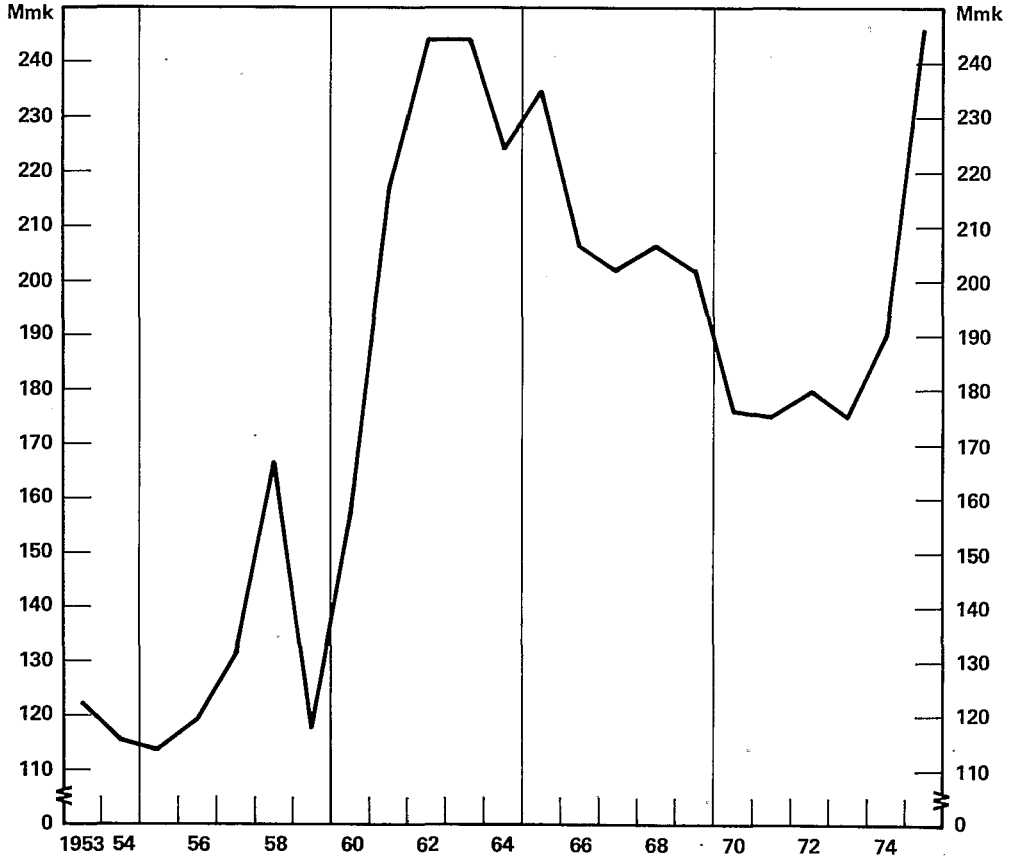
	%
1953 - 1957	18
1958 - 1962	17
1963 - 1967	16
1968 - 1972	12

Investointiosuuden selvä lasku on ollut seurausta VR:n investointien volyymin huomattavasta alenemisestä 1960-luvulla (kuvio 33).

Investointien volyymin supistuminen johtui mm. siitä, että suuria resursseja vaatinut vetokaluston rakennemuutos höyrykalustosta dieselkalustoon alkoi olla toteutettu 1960-luvun puolivälissä. Viimeisten kymmenen vuoden aikana VR on keskittynyt valmiiden ratojen laajennus- ja parannustöihin sekä uuden kuljetuskaluston hankkimiseen.

Kuvio 33.

VALTIONRAUTATEIDEN KIINTEÄT INVESTOINNIT VUOSINA 1953 – 1975, VUODEN 1964 HINNOIN, MMK

VR:n pitkän tähtäyksen suunnitelmassa, joka ulottuu 1980-luvun puoliväliin, on tavoitteena markkinaosuuden lisääminen sekä tavara- että henkilöliikenteessä. Nykyisin on keskeisenä tehtävänä rautatieliikenteen sähköistäminen. Se vaatii paitsi vetokaluston uusimista myös koko rataverkoston perus-

parannusta, joka pyritään suunnitelmien mukaan viemään päätökseen 1980-luvun aikana.

Investointejaan varten VR saa myös valtion budjetin työllisyysvaroja, joille asetetaan tiettyjä työllistämisvelvoitteita.

6.4.2. Posti- ja lennätinlaitos

Posti- ja lennätinlaitoksen (PLL) osuus käypähintaisista liikenneinvestoinneista on kehittynyt seuraavasti:

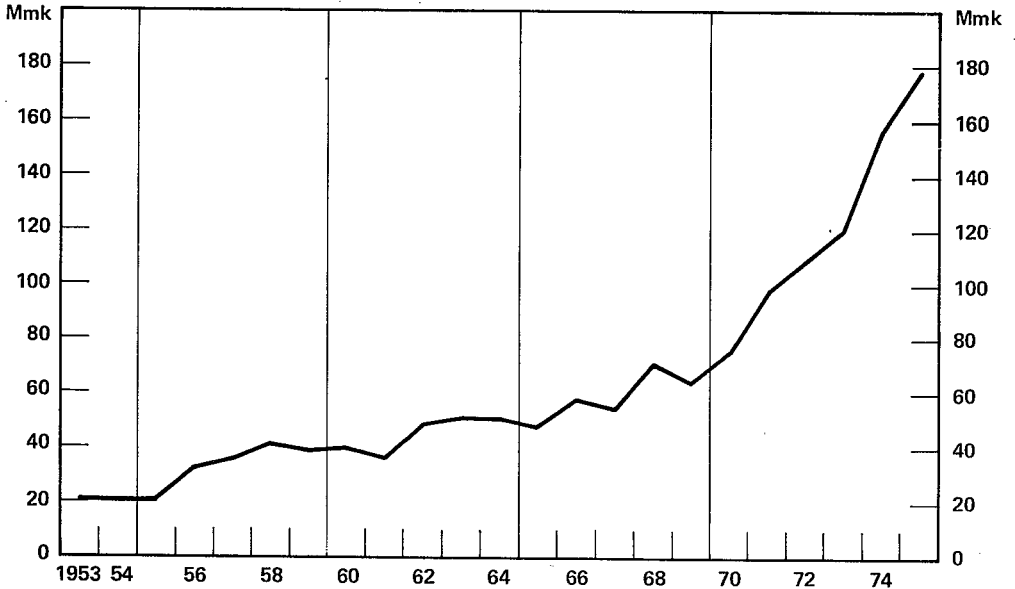
	%
1953 - 1957	4
1958 - 1962	4
1963 - 1967	4
1968 - 1972	6

PLL:n investointien volyyymi on, kuten kuviosta 34 havaitaan, kasvanut eksponentiaalista trendiä noudattaen lähes koko tarkasteluperiodin ajan. Erityisen nopeaa kasvu on ollut 1970-luvulla.

Posti- ja lennätinlaitoksen investoinnit jakautuvat postiinvestointeihin (noin 12 %) ja teleinvestointeihin (noin 88 %). Automatisointi on ollut PLL:n pääinvestointikohteena jo vuosia. Vaikka siinä ollaan jo varsin pitkällä, teletekniikan kehittyminen luo jatkuvasti uusia investointitarpeita.

Kuvio 34.

POSTI- JA LENNÄTINLAITOKSEN KIINTEÄT INVESTOINNIT VUOSINA 1953 – 1975,
 VUODEN 1964 HINNOIN, MMK

PLL ei hoida yksin kaikkea puhelinliikennettä maassamme. Suomessa on kolme kunnallista puhelinlaitosta (Turku, Pori ja Joensuu) ja lisäksi toimii 63 yksityistä toimilupalaitosta, jotka hoitavat erityisesti taajamien puhelinliikenteen. Posti- ja lennätinlaitos vastaa kaukoliikenteestä ja taajamien ulkopuolella tapahtuvasta puhelinliikenteestä. Joidenkin arvioiden mukaan PLL:n toimialueeseen kuuluu noin 3/4 maamme pinta-alasta ja noin 1/4 puhelimista.

Kun automatisointi kiihtyi viime vuosikymmenen lopulla, tavaraa tilattiin paljolti ulkomailta, mm. Ruotsista ja Saksan liittotasavallasta. Sittemmin hankintoja on tehty kasvavassa määrin myös kotimaasta. Vuonna 1975 PLL:ssa arvioitiin sen investointihankintojen kotimaisuusasteen olevan noin 60 %.

6.4.3. Muut julkiset liikelaitokset

Muiden julkisten liikelaitosten (ts. kuntien satamalaitosten, kunnallisten liikennelaitosten, Helsingin metron, kunnallisten puhelinlaitosten ja Saimaan kanavan) yhteenlaskettu osuus kaikista liikenneinvestoinneista oli vuosina 1968 - 1972 keskimäärin 5 %.

Suurimman erän muiden julkisten liikelaitosten investoinneissa muodostavat kuntien satamalaitosten investoinnit. Ne olivat 1960-luvulla vuosittain 30 - 40 milj. markkaa ja 1970-luvun alussa 45 - 55 milj. markkaa. Kuntien satamalaitosten (laajennus)investoinnit ovat yhteydessä (tavara)liikenteen volyymin kasvuun. Ne ovat usein pitempiaikaisia maa- ja vesirakennusprojekteja ja niiden ajoitukseen vaikuttavat mahdollisuudet rahoituksen saamiseen.

Yhtenä kunnallisten liikennelaitosten sekä kunnallisten puhelinlaitosten keskeisistä investointiperusteista on pyrkimys palvelutason säilyttämiseen ja parantamiseen. Näiden

investointien ajoittuminen on paljolti riippuvainen kuntien ja itse laitosten rahoitustilanteesta.

On mielenkiintoista havaita, että - kuten esimerkiksi VR:n - myös kuntien satamalaitosten ja kunnallisten liikennelaitosten investointien volyyymi laski ja kunnallisten puhelinlaitostenkin pysyi likimain paikallaan 1960-luvun jälkipuoliskolla. 1970-luvulle tultaessa ne kääntyivät jälleen kasvuun.

6.5. Yksityiset liikenneinvestoinnit

Yksityisten investointien osuus kaikista liikenneinvestoinneista oli vuosina 1953 - 1972 keskimäärin 30 %. Osuus on vaihdellut eri vuosina 25 ja 35 prosentin välillä mutta pysynyt viisivuotisperiodeittain kuitenkin melko vakaana. Vuosina 1968 - 1970 yksityiset liikenneinvestoinnit kasvattivat osuuttaan, kun taas 1970-luvulla niiden osuus supistui selvästi.

Yksityisen liikenteen toimialoille on hyvin vaikeata konstruoida pitkiä ja vertailukelpoisia investointisarjoja. Lähinnä yksityisen liikenteen rakenteen hahmottamiseksi esitetään seuraavassa tasetilastojen, vuosikertomusten ja muiden lähteiden avulla laskettu suuntaa antava arvio yksityisten liikenneinvestointien toimialajakaumasta vuosina 1968 - 1972 (taulukko 8).

Yksityisiä liikenneinvestointeja hallitsevat ammattimainen kuorma-autoliikenne, merenkulku, yksityiset puhelinlaitokset ja ammattimainen henkilöautoliikenne. Vuosina 1968 - 1972 nämä neljä toimialaa suorittivat arvion mukaan keskimäärin 80 % kaikista yksityisistä liikenneinvestoinneista.

Taulukko 8. Yksityisten¹ liikenneinvestointien toimialajakauma vuosina 1968 - 1972, käyvin hinnoin, %

	1968	1969	1970	1971	1972
linja-autoliikenne ²	8.6	9.1	7.3	5.8	6.8
henkilöautoliikenne ²	6.1	8.8	10.1	15.7	9.9
kuorma-autoliikenne ²	34.3	36.7	33.8	26.1	28.6
merenkulku	15.1	25.3	19.7	27.6	26.7
ahtaus	1.5	3.0	2.4	3.2	2.9
yksityiset puhelinlaitokset	15.6	13.9	13.3	14.9	16.1
huolinta	1.3	1.1	1.9	1.8	2.3
matkatoimistot	0.1	0.2	0.2
linja-autoasemat	0.4	0.2	0.3	0.2	0.1
lentoliikenne ³	17.0	1.7	10.9	4.7	6.5
yhteensä	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
yhteensä, mmk	506	719	755	848	1024

1. Ei sisällä julkisia liikelaitoksia (esimerkiksi kunnalliset liikennelaitokset, VR, PLL yms.).

2. Sisältää vain ammattimaisen liikenteen. Yksityiset kuluneuvot luetaan kansantalouden tilinpidossa yksityiseen kulu-
tukseen.

3. Finnair, Kar-Air.

7. MUIDEN PALVELUSTEN¹ INVESTOINTITOIMINTA

7.1. Muiden palvelusten tehtävät ja erityispiirteet

Elinkeino "muut palvelukset" on nimensä mukaisesti erä, johon sisältyvät ne palvelualat, joiden sijoittamiselle muihin palveluelinkeinoihin ei ole ollut selviä perusteita. Se on siten vielä muita palveluelinkeinojakin heterogeenisempi.

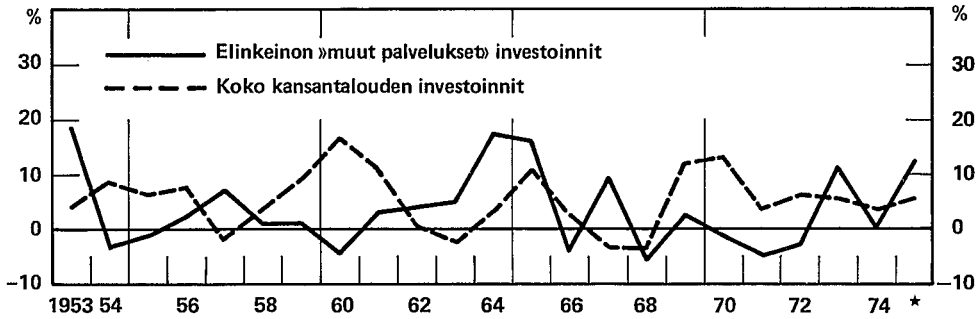
Opetuspalvelukset, terveydenhoitopalvelukset sekä muut sosiaalipalvelukset muodostavat keskeisen osan julkisen vallan ylläpitämää kansalaisten sosiaaliturvaa. Niiden jatkuva kehittyminen on yhteiskunnan hyvinvoinnin kehityksen keskeisiä mittareita. Muut suuret yksittäiset investoijat ovat evankelis-luterilainen kirkko sekä Oy Yleisradio Ab ja Oy Mainos-TV-Reklam Ab.

Muiden palvelusten yksityisten investointien pääosa keskittyy ravitsemus- ja majoitusliikkeisiin. Loppuosa koostuu lähinnä hyvin erilaisista henkilökohtaisista palveluksista, joiden taloudellinen merkitys on kuitenkin varsin pieni.

1. Ks. alaviitta 1 sivulla 42.

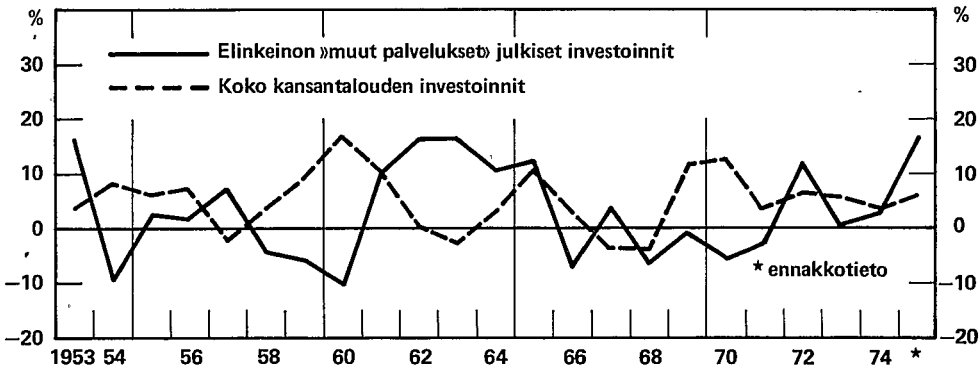
Kuvio 35.

ELINKEINON »MUUT PALVELUKSET» KIINTEIDEN INVESTOINTIEN JA KOKO KANSANTALouden KIINTEIDEN INVESTOINTIEN MUUTOKSET VUOSINA 1953 – 1975, VUODEN 1964 HINNOIN, %

Kuvio 36.

ELINKEINON »MUUT PALVELUKSET» JULKISTEN KIINTEIDEN INVESTOINTIEN JA KOKO KANSANTALouden KIINTEIDEN INVESTOINTIEN MUUTOKSET VUOSINA 1953 – 1975, VUODEN 1964 HINNOIN, %

7.2. Investointien kehitys

"Muiden palvelusten" investointikehityksessä on monina vuosina havaittavissa kontrasyklisiä ominaisuuksia koko kansantalouden investointitoiminnan suhteen (kuvio 35). Julkiset investoinnit ovat muodostaneet kontrasyklisen komponentin tämän elinkeinon investoinneissa (kuvio 36). Erityisen selvästi se on nähtävissä tarkasteluperiodin alusta 1960-luvun puoliväliin saakka. Julkisten investointien osuus kaikista muiden palvelusten investoinneista on vuosittain 60 - 75 %, joten niiden kontrasyklisyys heijastuu myös elinkeinon kokonaisinvestointien aikasarjaan.

Elinkeinoon "muut palvelukset" yksityisten investointien heilahtelu on ollut hyvin voimakasta¹ (kuvio 37). Monina vuosina ne ovat voimistaneet kansantalouden investointitoiminnan suhdanneheilahteluja.

Myös valtion sekä kuntien ja kuntainliittojen investointikehityksessä on ollut selviä eroja (kuvio 38), vaikka molempiin

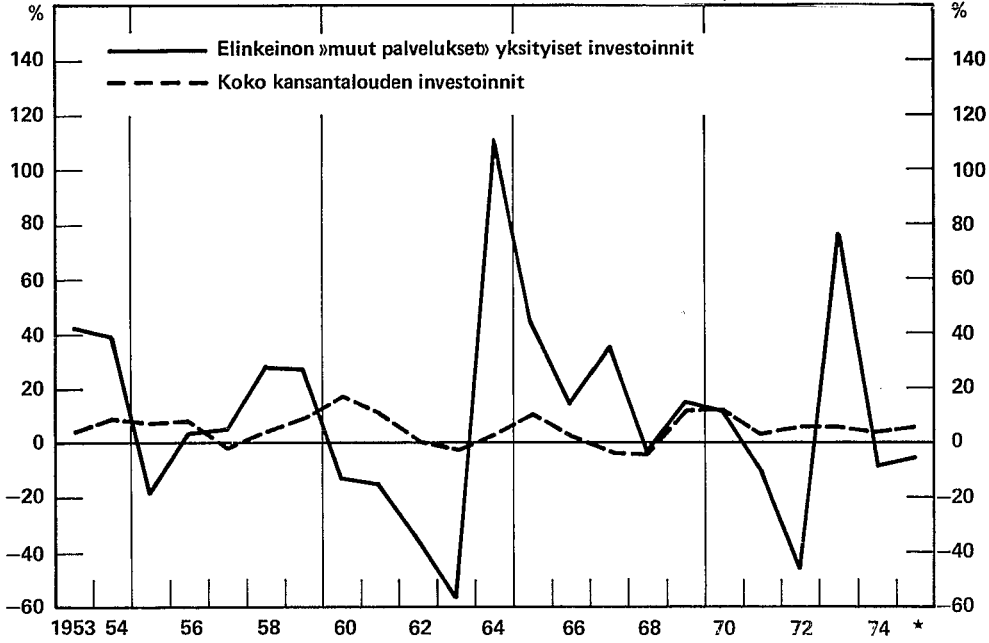
1. Vuosien 1963 ja 1964 %-muutosten heilahteluun vaikuttanevat myös tilastolliset ongelmat, sillä elinkeinon "muut palvelukset" investoinnit joudutaan osittain laskemaan residuaaleina. Vuosina 1963 - 1965 kohosivat muiden palvelusten julkiset investoinnit 389 mmk:sta 564 mmk:aan. Samaan aikaan koko elinkeinon investointisarjan taso ei noussut vastaavasti, joten residuaalina lasketut yksityiset investoinnit kehittyivät seuraavasti:

	mmk
1961	110
1962	70
1963	30
1964	65
1965	95

On ilmeistä, että koko elinkeinon "muut palvelukset" investointisarjan taso kohosi 1 - 2 vuotta todellista kehitystä myöhemmin.

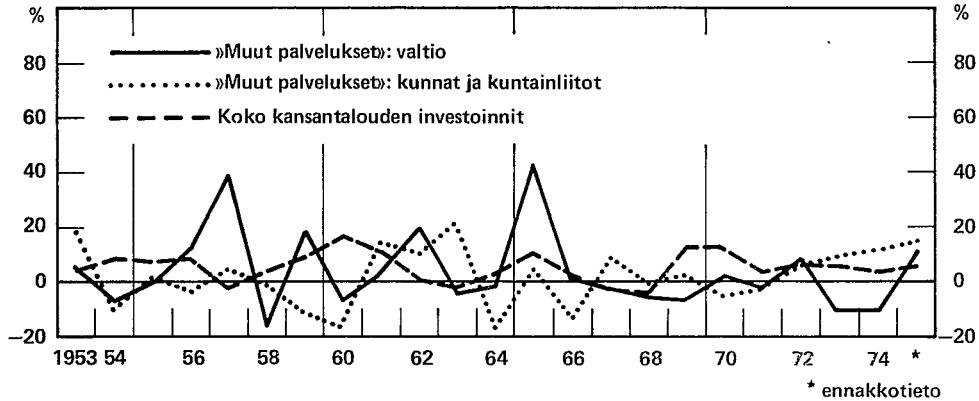
Kuvio 37.

ELINKEINON »MUUT PALVELUKSET» YKSITYISTEN KIIINTEIDEN INVESTOINTIEN JA KOKO KANSANTALOUDEN KIIINTEIDEN INVESTOINTIEN MUUTOKSET VUOSINA 1953 – 1975, VUODEN 1964 HINNAIN, %

Kuvio 38.

ELINKEINON »MUUT PALVELUKSET» VALTION SEKÄ KUNTIEN JA KUNTAINLIITTOJEN KIIINTEIDEN INVESTOINTIEN JA KOKO KANSANTALOUDEN KIIINTEIDEN INVESTOINTIEN MUUTOKSET VUOSINA 1953 – 1975, VUODEN 1964 HINNAIN, %

* ennakkotieto

on samalla sisältynyt myös selvästi havaittavia suhdanteita tasaavia ominaisuuksia. Kontrasyklisyys on ollut säännönmukaisempaa kuntien ja kuntainliittojen kuin valtion investointitoiminnassa.

7.3. Elinkeinoon "muut palvelukset" investointeihin vaikuttavista tekijöistä

Koska elinkeinoon muut palvelukset on sisällöltään hyvin heterogeeninen, sen alaerien käyttäytymiseen saattavat vaikuttaa hyvinkin erilaiset tekijät. Seuraavassa on kysymystä tarkasteltu sektoreittain.

Opetuspalvelusinvestoinnit ovat infrastruktuuri-investointeja, joiden vaikutus tulee näkyviin vasta pitkän ajan kuluessa ja silloinkin usein vain välillisten vaikutusten kautta. Ne ovat julkisen vallan säädeltävissä eikä niitä yleensä ensisijaisesti määrää päivänkohtainen tilanne vaan pikemminkin pitkän tähtäimen oletettu tarve. Näin ollen investointien ajoittaminen on varsin suuressa määrin päätöksentekijöiden valittavissa. Erityisesti laajamittaisimpiin projekteihin vaikuttaa valtion ja kuntien rahoitustilanne. Tämä koskee myös yksityisiä opetusinvestointeja, jotka perustuvat keskeisesti valtionapuihin.

Yksityiset opetusinvestoinnit muodostivat karkean arvion mukaan keskimäärin 15 % kaikista opetusinvestoinneista vuosina

1969 - 1972 eli noin 5 % koko elinkeinon "muut palvelukset" investoinneista. Opetusinvestoinnit kokonaisuudessaan (valtio + kunnat + yksityiset) puolestaan olivat keskimäärin 37 % muiden palvelusten investoinneista eli noin 3 % koko talouden investoinneista yllä mainittuna aikana.

Terveydenhoitopalvelusinvestoinnit ovat niin ikään olennaisilta osiltaan julkisia investointeja.¹ Edellä opetuspalveluksista todetut seikat koskevat myös terveydenhoitopalvelusinvestointeja.

Virkistys ja huvittelu -sektorissa ovat hallitsevana osana Oy Yleisradio Ab:n investoinnit. Luonteensa vuoksi ne on tarkastelussamme luettu julkisiin (muihin julkisluonteisiin) investointeihin. Mainos-TV:n investoinnit ovat useimpina vuosina olleet suuruudeltaan 5 - 10 % Yleisradion investoinneista. Yleisradion kasvu lienee ollut varsin autonomista ja sen erottaminen muiden palvelusten yksityisestä sektorista on myös siltä kannalta aiheellista.

Elokuvateatterien ja itsenäisten taiteilijoiden investoinnit lienevät positiivisesti korreloituneita suhdannetilanteeseen ja kysynnän kasvuun sekä "residuaalieränä" negatiivisesti rahoitustilanteen kireyteen.

1. Yksityisten terveydenhoitoinvestointien osuudeksi koko terveydenhoitoinvestoinneista voidaan arvioida noin 1.5 % eli alle 0.5 % koko elinkeinon "muut palvelukset" investoinneista vuosina 1969 - 1972. Terveydenhoitoinvestoinnit muodostivat elinkeinon "muut palvelukset" investoinneista noin 25 % eli koko kansantalouden investoinneista noin 2 %. Opetus- ja terveydenhoitoinvestoinnit olivat elinkeinon "muut palvelukset" investoinneista vuosina 1969 - 1972 yhteensä lähes 2/3 eli 62 %. Koko talouden investoinneista niiden yhteenlaskettu osuus oli keskimäärin 5 %.

Ravitsemus- ja majoitusliikeinvestoinnit ovat elinkeinon "muut palvelukset" yksityisten investointien hallitseva lohko.

Investointiarvioiden perusteella olisivat ravitsemus- ja majoitusliikkeiden yhteenlasketut investoinnit käsittäneet vuosina 1969 - 1972 keskimäärin 10 % elinkeinon "muut palvelukset" investoinneista eli jonkin verran alle prosentin koko talouden investoinneista.

Luotonsaannin suhteen voidaan olettaa, ettei tämä sektori ole esimerkiksi teollisuuden kanssa kovin kilpailukykyinen rahamarkkinoiden kiristyessä. Lisäksi mm. yritysten pienestä koosta ja rajoitetuista omarahoitusmahdollisuuksista johtuu, että sektori lienee ulkoisesta rahoituksesta keskimääräistä riippuvaisempi.

Henkilökohtaiset palvelukset sisältää pääasiassa yksityistä toimintaa. Investointilohkona se on pieni. Sektoriin kohdistuva kysyntä lienee varsin vakaasti tulotason kohoamisen myötä kasvava. Investointeihin vaikuttavat kulutustottumusten kehitys, rahoitustilanne jne.

Muut palvelukset -sektorin keskeisenä osana on kaksi julkisina käsiteltyä erää:

- a) valtion sekä kuntien ja kuntainliittojen kohdalla erä muut sosiaalipalvelukset sekä
- b) Suomen evankelis-luterilainen kirkko

Sektorin yksityisiin investointeihin vaikuttanee olennaisesti mahdollisuus rahoituksen saamiseen.

8. YHTEENVETO

Palveluelinkeinoihin luetaan liikenne, kauppa, pankit ja vakuutuslaitokset, asuntojen omistus, yleinen hallinto ja maanpuolustus sekä muut palvelukset. Palvelusektori on kansantalouden suurin investoija. Vuosina 1953 - 1975 sen osuus on ollut keskimäärin lähes kaksi kolmasosaa kansantalouden investoinneista. Palveluelinkeinoista ovat puolestaan laajimmat liikenne ja asuntojen omistus; muiden elinkeinojen osuus palvelusektorin investoinneista on yhteensä noin kolmannes.

Palvelusektorin investoinneista on arvioitu kuluvan vuosikymmenen alussa olleen noin 40 % asuinrakennusinvestointeja. Loppuosa jakautui tasaisesti muihin talonrakennuksiin, maa- ja vesirakennuksiin sekä koneisiin ja laitteisiin siten, että kukin erä muodosti palvelusektorin investoinneista noin viidenneksen. Infrastruktuuriluonteisten investointien osuus palvelusektorissa oli noin 70 %. Ne koostuvat asuinrakennusinvestoinneista, maa- ja vesirakennusinvestoinneista sekä julkisen hallinnon suorittamista investoinneista.

Kauppan, pankkien ja vakuutuslaitosten investoinneista suorittaa kauppa lähes kaksi kolmasosaa ja pankit noin neljäs-

osan. Loput eli hieman yli kymmenesosan sektorin investoinneista tekevät vakuutuslaitokset. Erityispiirre kaupan investoinneissa on, että niiden suhdannevaihtelut ovat useina vuosina edeltäneet kansantalouden investointien vaihtelua. Lisäksi havaittiin, että kaupan työkustannusten kehitys ei ole merkittävästi poikennut koko kansantalouden vastaavasta kehityksestä.

Liikenteen investoinneista on yli kaksi kolmannesta julkisen sektorin suorittamia. Liikennemuodoittain tarkasteltuna valtaosa (58 % vuonna 1970) liikenneinvestoinneista tehdään tieliikenteen piirissä. Loppuosa jakautuu varsin tasaisesti muiden liikennemuotojen kesken. Pääomatavaratyypeittäin tarkasteltuna liikenneinvestoinnit kohdistuvat puoliksi maa- ja vesirakennuksiin ja puoliksi koneisiin ja laitteisiin. Talonrakennusinvestointeja on vähän.

Muiden palvelusten investoinneista noin neljä viidesosaa on julkisia investointeja. Suhdannevaihtelut muissa palveluksissa ovat olleet usein kontrasyklisiä koko talouden investointien vaihteluihin nähden julkisten investointien suuren osuuden takia.

Kokonaisuudessaan investointien kehitys on ollut palvelusektorissa tasaisempaa kuin alkutuotanto- ja jalostussektorissa, joten palveluinvestointien suuri osuus on omiaan vähentämään kansantalouden suhdanneherkkyyttä. Tämä osuus

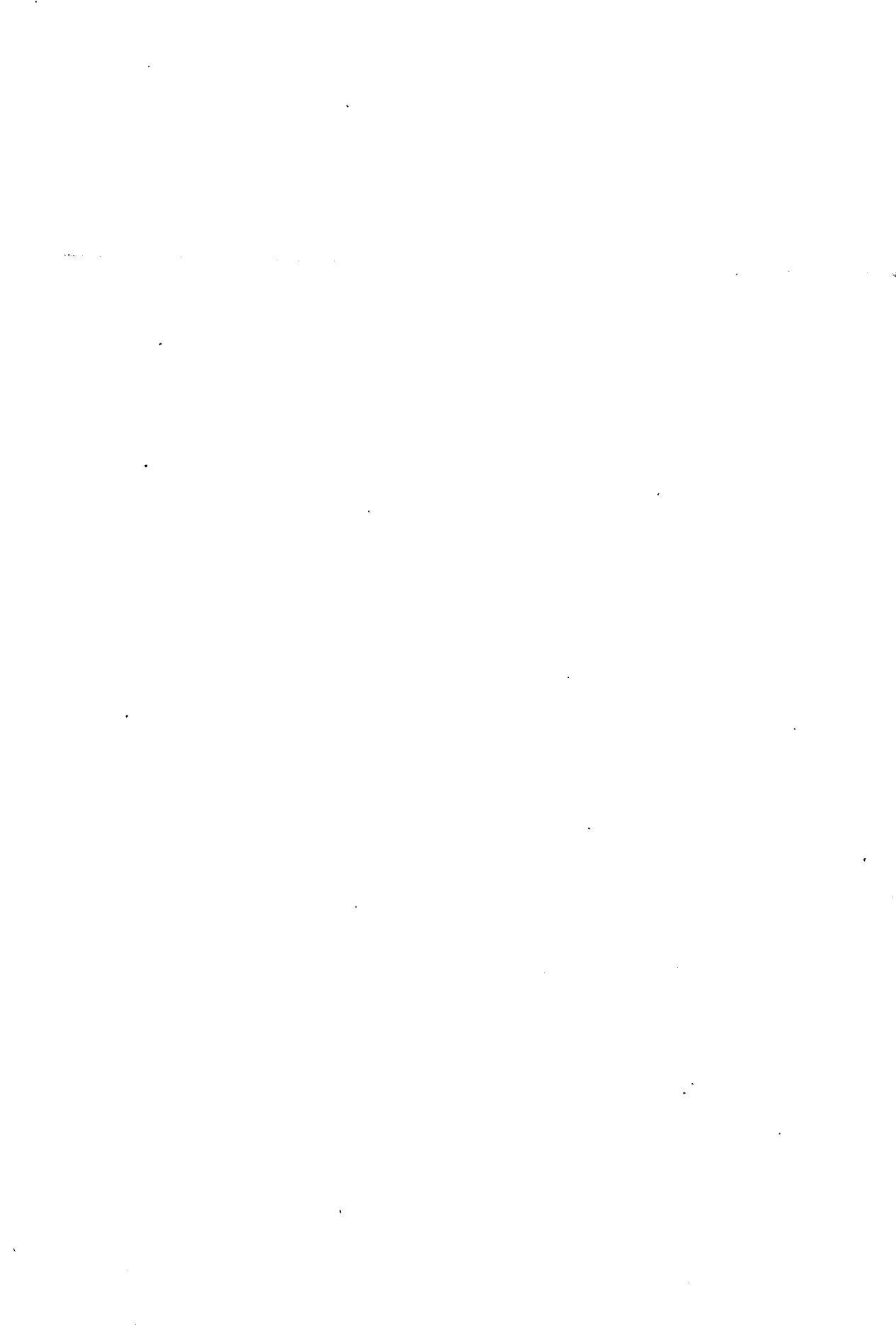
onkin tavallisesti ollut korkeimmillaan yleisen investointi-aktiviteetin ollessa vähäistä.

Palveluinvestointien suhdanneherkkyyttä vähentää muun muassa se, että useimmille palveluelinkeinoille ominainen kapasiteettikatkon suhteellinen joustavuus antaa sektorin investointien ajoittumiselle liikkumavaraa. Lisäksi palvelusektorin laajuuden ja heterogeenisuuden johdosta eri palveluelinkeinojen investointien vaihtelut osittain kumoavat toisensa. Suhdanneherkkien palvelualojen - esimerkiksi kauppa, pankit ja vakuutuslaitokset sekä liikenteen yksityinen osa - investointien suhdannevaihteluja on joinakin vuosina kompensoinut myös se, että merkittävää osaa palvelusektorin julkisista investoinneista on ajoittain pyritty tietoisesti käyttämään suhdannevaihtelujen tasaamiseen.

Liite 1

Pankkien ja vakuutuslaitosten brutto-
investoinnit vuosina 1952 - 1973, mmk

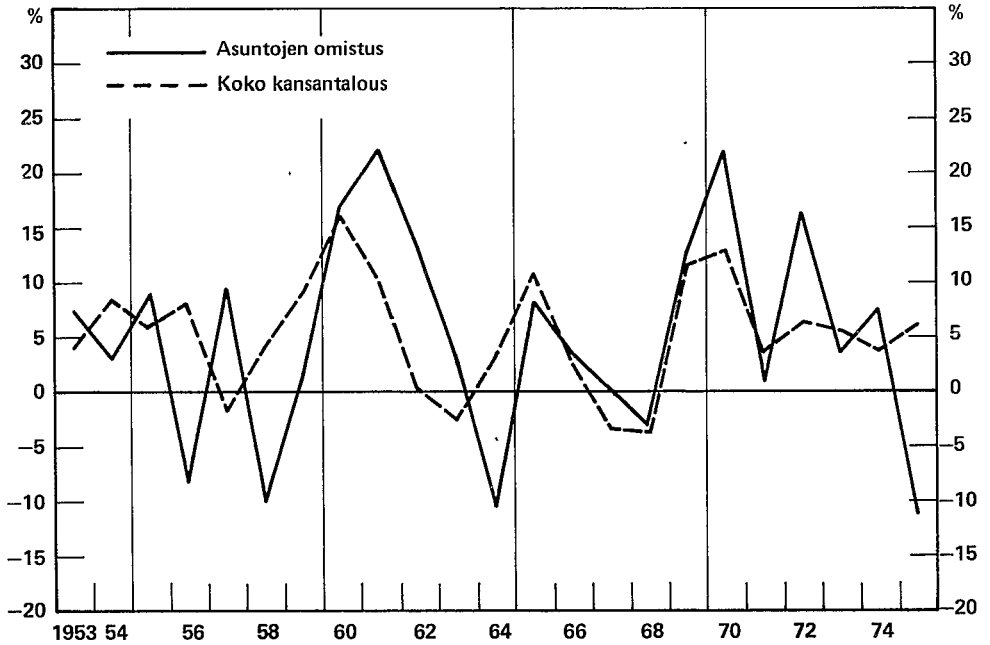
vuosi	mmk	%-muutos
1952	30.5	
1953	25.1	-17.7
1954	33.6	33.9
1955	25.0	-25.6
1956	27.9	11.6
1957	33.1	18.6
1958	29.5	-10.9
1959	35.8	21.5
1960	59.3	65.3
1961	77.1	30.1
1962	102.0	32.3
1963	90.5	-11.2
1964	95.6	5.6
1965	108.3	13.6
1966	155.8	43.9
1967	137.3	-11.9
1968	126.6	-7.8
1969	205.7	62.5
1970	234.8	14.1
1971	302.7	28.9
1972	217.1	-28.3
1973	206.4	-4.9

Liite 2

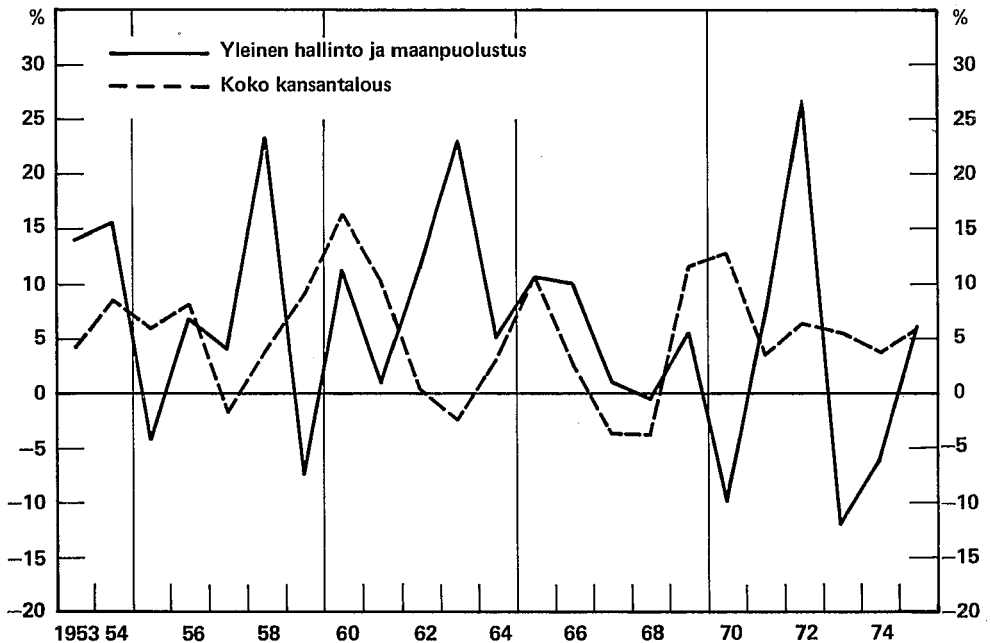
Kuvio 1.

ASUNTOJEN OMISTUKSEN SEKÄ KOKO KANSANTALOUDEEN INVESTOINTIEN MÄÄRÄN MUUTOKSET VUOSINA 1953 – 1975, %

Kuvio 2.

YLEISEN HALLINNON JA MAANPUOLUSTUKSEN SEKÄ KOKO KANSANTALOUDEEN INVESTOINTIEN MÄÄRÄN MUUTOKSET VUOSINA 1953 – 1975, %

SUOMEN PANKIN JULKAISUJA

Sarja A (ISSN 0355-6034)

(1 - 35. Suomen Pankin taloustieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja, "Taloudellisia Selvityksiä", artikkelikokoelmia vuosilta 1942 - 1972, suomeksi ja ruotsiksi, ISSN 0081-9514)

36. Tuomas Sukselainen: Finnish Export Performance in 1961 - 1972. A Constant-Market-Shares Approach. 1974. 74 s. (ISBN 951-686-018-4)
37. Sirkka Hämäläinen: Palkansaajatalouksien säästämistä. Suomen Pankin säästämistiedustelu vuodelta 1969. 1974. 53 s. (ISBN 951-686-020-6)
38. Heikki Koskenkylä - Ilmo Pyyhtiä: Energiavaltaisuus investointikriteerinä. 1974. 52 s. (ISBN 951-686-021-4)
39. Heikki Koskenkylä - Ilmo Pyyhtiä: Pääomakerroin, työn tuottavuus ja työpaikan hinta Suomen teollisuudessa vuosina 1960 - 1973. 1975. 71 s. (ISBN 951-686-025-7)
40. Alpo Willman: Suhdanneherkkyys, omavaraisuus ja ympäristövaikutusten kriteeri investointikriteereinä. (Lisäluku-
na J.P. Cunningham: Energy-intensity as an Investment Criterion.) 1975. 89 s. (ISBN 951-686-026-5)
41. Reino Airikkala - Tuomas Sukselainen (toim.): Suomen maksutaseen kehityslinjat vuosina 1950 - 1974. 1976. 120 s. (ISBN 951-686-027-3)
42. Heikki Koskenkylä - Ilmo Pyyhtiä: Kokonaistaloudellisten ja liiketaloudellisten investointikriteerien merkitys kasvu- ja rakennepolitiikassa. 1976. 67 s. (Englannin-kielinen tiivistelmä.) (ISBN 951-686-034-6)

43. Tapio Peura: Suomen ulkomaankaupan hinnat vuosina 1950 - 1974. 1977. 87 s. (ISBN 951-686-037-0)
44. Terhi Kivilahti: Suomen kaupasta ja maksujärjestelmästä muiden itäryhmän maiden kuin SNTL:n kanssa. 1977. 126 s. (Englanninkielinen tiivistelmä.) (ISBN 951-686-038-9)
45. Simo Lahtinen: Tuotanto, työ ja energia Suomen teollisuudessa vuosina 1900 - 1975. 1977. 78 s. (ISBN 951-686-040-0).
46. Koroista ja korkopolitiikasta Suomessa (Ralf Pauli: Suomen korkojärjestelmän pääpiirteet ja korkopolitiikka vuosina 1960 - 1975; Olavi Rantala: Korkotaso ja korkorakenne Suomessa vuosina 1960 - 1975; Jorma Hietalahti: Teollisuuden korkomenot ja velkojen korkotaso vuosina 1960 - 1973). 1978. 77 s. (ISBN 951-686-041-9)
47. Jarmo Pesola - Timo Tyrväinen: Palveluelinkeinojen investoinnit vuosina 1953 - 1975. 1978. 107 s. (ISBN 951-686-047-8)

